

МАТИ

I.

Сергій Залозний, комісар полку, допіру одержав телеграму й мусив перерити її тричі, щоб нарешті тільки запитливо й неймовірно обдивитися всю кімнату, де він сидів.

В кімнаті стояв гармидер. Було щось подібне до евакуації міста, ніж до звичайної канцелярії штабу, що цими днями мала виїздити в Київ на нові постійні квартири.

За цигарковим димом не можна було розібрати будь-яких деталей, хоч як придивлявся Сергій. Але помалу в очах починали кружляти зелені постаті людей і нарешті викрутилися в суцільну фігуру, що в ній він пізнав свого заступника Любича.

Любич обережно, наче цим питаючи дозволу, взяв телеграму, прочитав її і так само обережно встромив між розтопирені Сергійові пальці.

— Ну, як?—навіщось запитав комісар, одмикаючи шухляду столу.

Любич низав плечима, мовчки запалив цигарку й повільно вийшов за двері, пускаючи слідом за собою хмару синього диму.

Дивлячись на Любича, комісар неодмінно мусив подумати, що вони ніколи не знали один одного, а зараз зробили те, що вимагала від них лише службова формальність.

Він ніколи не сердився за такі шаршаві дрібнички товариських взаємин, але сьогоднішній день був винятком з цього ніби постійного формуляту комісарової психики.

Сергій уже жалкував, що так легковажно дозволив Любичеві прочитати телеграму й тільки зараз зрозумів ту спокійну підозру, з якою Любич завжди дивився на всілякі родинні справи.

І тільки увечері він сказав йому, що, наприклад, ніколи б не залишив найдрібнішої справи, нехай би, не тільки захворіли, а й повмирали б усі батьки й матері разом в один день. Яке йому до цього діло?

— І хіба твоя мати не така, як інші? Всі однакові. Ну, помре. За рік-два забудеш. То чого-ж? Спробуй забути зараз. Уяви собі, що вона вже померла, що її нема. Це легше, ніж зараз наказати червоноармійцеві купити тобі пачку цигарок.

Любич сидів у кріслі й навіщось дряпав острогами підлогу, а комісар ходив по кімнаті, що-разу припалюючи цигарку, яка чомусь гасла. Він нічого не відповів на це Любичеві й наче навімісно витяг з-під ліжка чемодана і почав складати свої речі.

Брав зовсім непотрібні йому книжки, довго шукав зубного порошка, узяв гуталін і, навіть забачивши на столі ручку, те-ж поклав її до купи.

Він увесь час намагався зосередити свою увагу на цих дрібних речах, але в той же час і відчував, що починає боязко прислухатися до своїх думок.

Його чомусь несподівано вразила телеграма. Власне, вразило те, що в нього десь далеко в Києві єсть мати; що вона частенько писала листи й просила не забувати, називаючи любим сином. Інші помічав на її

листах невеличкі, жовті плями сліз. Від них зтиралися дрібненькі кристочки літер і не можна було розібрати слів. Він старано складав ці листи до себе в шухляду, а згодом і зовсім забував за них, забував про нишком виплакані материні сльози, забував, що він син, і навіть ніколи не думав колись поїхати—побачитися з нею. А сьогодні так несподівано збіглися ті стежки, що дев'ять років роз'єднували його з матір'ю.

Чомусь важко було так відразу стати на цю стару стежку минулих дитячих років. Не знає, а вона лякала його отим простим, і примітивним: поїхати й зустрітися з матір'ю.

Але як зустрітися? Для цього ж треба було відшукати той жаль, що зветься любов'ю сина, а його він не мав. І нарешті відчув, що дитяча романтика святого слова „мати“ остаточно й непомітно стерлася руками громадянської війни. Він навіть загубив початок свого дитинства. Пам'ятає тільки чадну слюсарню майстерню, де працював і звідки втік хлопчиком на фронт, а в хаті з безлічі богів і боженят сумна мати і п'яний батько. От усе те, що лишилося йому на спогад від дитинства й від спільного життя в батьків.

— Любич підкреслив вірно,—думав Сергій далі.—Але все ж таки чому б не поїхати. Хіба в цьому є злочин? Ну, тільки на кілька днів. Він навіть не залишить своєї справи, а попросить Любича доглянути.

Сергій кілька разів пройшовся по кімнаті, іноді зиркаючи на Любича й нарешті зупинився біля вікна.

Ніч тільки-що прийшла.

Він уперше за всьє життя помітив цей тихий прихід сутини в супроводі думок, порізаних на клаптики безглуздою, людською психикою.

От може й він такими ж безглуздими очима цієї ночі неодмінно вишукує блискучі скалки надуманої бадьорости, щоб тільки протиставити тій простій логіці, що в нього єсть мати, було дитинство.

Смішно було задавати собі такі питання, але вони, на диво вже сьогодні ставали парадоксом досі „святого“ непорушного.

Не міг зрозуміти Сергій свого єдиного обов'язку сина—по-старому вічно стояти навколішках перед злинялим, міщанським богом, що зветься матір'ю.

Цілі роки прожив він, ніколи навіть словом не згадуючи матери. І ніколи ще не знав цього почуття, теплого й затишного, що пахне пташиним кубелечком родинного щастя й морали.

А от сьогодні, та ж сама мораль кличе його на крилах летіти до своєї хворої матери. І він мусить з брехнею в думці показувати словами, очима, чим хочете, але тільки свою любов до неї.

Але чи зможе він це зробити, чи боязко було колись покидати матір, щоб тепер повернутися до неї чужим, незрозумілим їй комісаром?

Сергій рішуче повернувся до Любича. Треба було зробити перший, твердий крок.

— Я їду!—сказав він тим голосом, у якому відчувався і спокій, і та відповідальність перед кожною людиною, яку він сумлінно ніс у життя.

На вокзалі Любич насмішувато сказав комісарові, тримаючи його велику, телу руку.

— Ну, що ж, їдь! Але знай: ніколи не треба казати людині, що вона може захворіти, бо це тільки призведе до зайвих витрат на непотрібні ліки. В цьому я якраз і помилюся.

Сергійові відразу стало весело до сліз. Він не дочув Любичових слів і з крилатою посмішкою, що кожної хвилини могла злетіти з вуст, повернувся обличчям до перону.

Холодної осінньої ночі приємно було відчувати нервові тримтіння тіла, а галаслива метушня вокзалу нагадала йому ту ніч, коли він хлопчиком тікав на фронт. І тої ночі так само тримтів і нервувався, тільки тоді покидав матір, а тепер їде до неї.

— Чудак ти!..—пригадуючи, що допіру казав Любич, Сергій узяв його за плечі.

Хотів було силоміць потягти його у вагон і посадити поруч, щоб разом їхати. Нехай би був за свідка. Він же їде не тільки зустрітися з матір'ю, а й ще з кимсь.

Пригадує тільки ті довгасте обличчя з очима дорослої людини, коли вона пошепки й таємничо радила покарати п'яного батька. Сергій тоді вірив тому дитячому шопотінню гарячих вуст. Вірив, що коли підросте, то обов'язково одружиться з Марусею (вона була материна приймачка), й неодмінно покарає батька. Тоді він дасть йому знущатися над матір'ю.

— Над матір'ю, — повторив, дивуючись Сергій, і чомусь відразу стало боляче.

А де ти зараз, маленька Маруся, з тими ж очима нелегального спільника. Невже й вони стерлися за ці довгі дев'ять років.

Вдарив третій дзвінок.

Любич ще раз стиснув руку Сергійові.

— Телеграфуй, коли остаточно їдете в Київ. Напевне, там зустрінемось, — сказав Сергій для того, щоб щось сказати й швидко увійшов у вагон.

II.

Хвилину стояв Сергій на київському вокзалі, з цікавістю дитини пропускаючи повз себе людей. Йому неодмінно хотілося когось зустріти, з кимсь тепло привітатися, але, простоявши кілька часу, мусив посунути наваля туди, куди поспішало більшість людей.

Даремно було сподіватися, що його вийде зустрічати Марусю. На неї зараз чекав Сергій. Але ж він може її не впізнати, а вона так само не впізнає Сергія.

З прикрою думкою самотності, Сергій ще раз оглянув людей і зовсім байдуже подивився на жінку, що стояла трохи оддалік від нього. Він помітив її рівний профіль, стареньку хустку на плечах, а потім його зацікавило те, що вона когось шукала, забігаючи очима в щілини людського натовпу.

Але Сергій відразу ж подумав, що це не вона. Що це не Маруся.

Не знає чому, але так подумав і неохоче, стримуючи бажання впізнати в цій жінці Марусю, одвернувся.

Йому спало на думку поїхати трамваем, але зацікавлений жінкою, він ще раз озирнувся до неї.

Тепер вона просто дивилась на нього й раптом поманила рукою, прохаючи зупинитися.

Здивований Сергій відскочив від трамвая, що вже рушив, але й зараз не йняв віри, щоб це була Маруся.

Він навіть не зрушив із місця піти їй назустріч, твердо переконаний у своїй правоті.

Жінка несміливо підійшла й зараз же, поспішаючи, поспитала тільки, вдивляючись у Сергія.

— Я думаю, що ви Сергій?

— А ви Маруся? — й собі поспішив Сергій, прислухаючись, як несподівано й боляче стискалось серце й затримтіла рука, коли вітав Марусю.

І тільки тепер, з напруженням вдивляючись у Марусю, він відчув, що все ж таки важко було одвіяти луску романтичного дитинства, щоб

побачити її такою, якою вона зараз стояла перед ним. Сергій уже помітив, що на чолі в неї збіглися дрібненькі зморшки задуми, і на обличчі такі ж самі зморшки завчасної старости.

От тільки очі. Вони не відмінилися. Тільки вони одні нагадували ту маленьку Марусю, яку собі уявляв і знав Сергій. І зараз так само, як і в дитинстві, вони запитливо дивилися на нього—трохи неймовірно, твердо, але тепло. Інакше вони й не могли дивитися.

Першою, після хвилини мовчанки, схаменулася Маруся. Взяла Сергія під руку й несподівано для нього, весело посміхнулася.

— Ну, ходімо ж. Надивившись на мене в хаті. Там я видаюся багато краще, ніж тут на вулиці. А я думала, що ти й тепер не прийдеш, думала, що не впізнаю тебе... А ти, мабуть, ніколи не сподівався бачити мене такою незграбною, це я побачила відразу, коли тільки довідалась, що ти Сергій. Я чомусь відразу відчула, що це ти, хоч і ніколи тебе досі не бачила. У тебе й зараз на обличчі єсть ознаки дитинства, тільки вони трохи ніби засмагли на сонці й зашерхли.

Маруся говорила швидко і, навіть не помічала, як сама відповідала на свої питання, ніжно притуляючись до Сергія й іноді мідно стискуючи його руку.

Щось дівоче, весняне спалахало в очах цієї жінки й коли Сергій одвертав від неї очі, дивлячись вздовж вулиці, він несамохіть пригадував, що ніколи ще не відчував такої радісної хвилини.

— А ти став такий великий, великий, що мені соромно йти з тобою поруч. Чому це тільки я така маленька, непоказна Маруся?

Вона раптом ніяково подивилась на Сергія й замовкла.

— Але ж ти хороша, ти така, як і тоді, ти навіть більша, вища за мене...— хотів сказати Сергій, але не посмів і тільки сказав:

— Не треба так, Марусю.

Тепер, ідучи поруч Марусі, Сергій несподівано пригадав матір і здивувався, чому це до цього часу забував спитати за неї. Ставало дивним те, що вони разом ідуть, посміхаються, весело розмовляють, а про матір жодного слова, наче її нема на світі й їхав він у Київ не до матері, а так... якісь військові справи.

Уважно глянув на Марусю. Хотів до болю загострити погляд своїх очей, щоб побачити найдрібніші схованки її душі, знайти для себе відповідь, але тільки помітив її живіт.

Сергій багато разів зустрічав вагітних жінок, але ніколи ще на думку не спадало так тепло й ніжно дивитися на одню потворнісць жіночого тіла.

Несамохіть знову пригадав матір, але зараз же прогнав від себе цей докучливий образ болісного занепокоєння. Йому навіть здавалося, що він нечемно поводився з Марусею й захотілося сказати їй щось ніжне, але не знаходив слів.

— Ти вже матір?—швидко проговорив Сергій, боляче стискуючи Марусю за руку.

Не помітив, що сказали її очі. Вона зразу ж поховала їх у себе на грудях, але помітив рожеве обличчя й низько схилену голову.

Далі йшли мовчки.

Нарешті Маруся показала рукою на будинок, та Сергієві було байдуже, куди йти. Він ніколи б зараз не змінив своєї впевненої ходи. Отак зі своїми зворушливими думками дивитися вздовж вулиці, почувати поруч себе Марусю і йти все вперед.

І коли Сергій увійшов у знайому келію свого безпорадного дитинства, його вже ніщо не могло здивувати й занепокоїти.

— Мати там. Он у тій хаті.

Тільки зараз Маруся нагадала йому матір, нишком витираючи з очей сльози.

Але Сергійові не треба було казати ці зайві слова. Він уже пригадав знову кожний куточок хати, кожний стілець з продертими сидіннями й навіть важке повітря, замішане з присмерком напівтемної кімнати—пахло давніми згадками дитинства.

Не вагаючись, переступив поріг другої кімнати. На ліжку біля божника—(і тоді так)—лежала його мати.

Підійшов ближче й побачив замість обличчя печену картоплину, цілком схожу на ті картоплини, які він не раз пік на фронтах громадянської війни.

— Так,—сказав собі Сергій. Він не жахнувся цього несподіваного порівняння. Воно асоціювалося цілком свідомо.

Декілька картоплин лежало на столі біля материного ліжка. Тоді Сергій згадав фронт і смерть. Бо тільки на фронті він бачив, як умирали і вмили умирали люди.—А мати неодмінно мусить умерти,—подумав він.

Тоді схилився над обличчям і мовчки поцілував в уста. Не чув і не пам'ятає, що казала йому мати. Вона кволо охопила руками шию й щось шепотіла, захлипуючись із радощів. Тільки єдине слово, схоже на скигнення звіряти, міг розібрати.

— Сину!.. Мій сину..

З цього часу потекли сірі згустки одноманітних днів кволоного вмирання.

Мати здебільшого лежала непритомна, а коли й приходила до пам'яті, то теж мало кого впізнавала, навіть незрозуміло дивилася на Сергія.

Сергій бігав до лікарів. Що-дня приводив нових. Вони приходили, дивились на матір і нарешті категорично хитали головами.

— Помре..

Чим міг Сергій запобігти смерті?

В хаті пахло гострим наркозом ліків, блищав посрібленими шитами божник, а головне—до нього лежала нерухомо мати.

Це все, що міг зрозуміти й бачити Сергій, слухаючи поради лікарів та іноді подовгу дивлячись на хвору. Жодна думка не могла накреслити іншого образу, такого, щоб світлою плямою посмішки стер би з очей все те, що вони звикли бачити в цій хаті темного присмерку.

III.

Маруся доглядала матери. З надлюдською силою волі, навісним партизаном минулих фронтів, вона не ремствує, несила свій обов'язок колезької приймачки. Сергій не раз помічав її бліде обличчя з жовтими смугами болю на чолі й доводилося прикладати багато зусиль, щоб примусити її відпочити.

Тепер Маруся вряди-годи розмовляла з Сергієм, ставлячи собі за краще бути весь час з матір'ю, ніж з ним на одинці.

За ці два довгих дні, відколи прийшов Сергій, він тільки встиг почути від неї, що батько зараз має слюсарну майстерню, приходять додому раз на тиждень, а це, напевне, прийде сьогодні увечері.

Сергійові боляче було бачити, що Маруся вагається сказати йому все те, що їй наболіло на душі за ці кілька років. Він починав помічати, що вона таїть у собі щось важке, до чого не можна було доторкнутися, не викликавши болючих спогадів і гіркого плачу.

І досі Сергій не міг розгадати загадковості її стану. Маруся ходила вагітна, наче носила важкий, нікому непотрібний камінь.

— Де її чоловік?—питав у себе Сергій,—чому він не приходить? Покинув може? Чому Маруся ніколи ще, єдиним словом не згадала про нього?

Іноді Сергій рішуче підходив до Марусі з цим запитанням на вустах, але кожного разу зупинявся.

Маруся теж мабуть розуміла, про що думає Сергій і при зустрічі з ним, благаючи дивилася в очі.

— Що казати? Сам колись узнаєш і вже скоро,—говорили її злякані очі й вона прожогом тікала до другої кімнати.

— Мати кидкала...—виправдувалася згодом, коли минала ця рішуча хвилина.

IV.

Увечері прийшов батько.

Сергій ще не бачив його, але відразу почув знайому йому й важку як підпитку ходу східцями.

Маруся прикинула й навіть мати лежала на причуд тихо, ніби прислухаючись.

Сергій сам пішов відчиняти двері. Батько, як і дев'ять років тому. На потилиці неодмінно засмальцований кашкет, чорний від копоти вид й ріденькі татарські вуса.

Кашкет полетів на підлогу, а на обличчі жодної риси здивовання. Може від того, що він за ці два дні не вмивався, а може й тому, що вже давненько сподівався побачити сина, або принаймні хтось сповістив про приїзд, і тільки очі блищали недобрими вогниками, схожі на пляшку з каламутною рідиною.

Ага, синаша... На!.. наздогад тицнув руку й зараз гукнув Марусю.

— Підкрути лампу, а то мені мабуть повилазило. Думав приїхав Сергій, синочок приїхав, а виходить помилка. Здорово на комісара вип'явся, до стелі дістає. А давненько в моїй хаті партійці сиділи. Поважаю партійців, люблю.

Він саркастично примружив одне око, а другим уп'явся в Сергія, наче хотів відштовхнути його, щоб поступився з дороги перед призи́рством свого очманілого погляду.

— Чого стоїш, сидай. Може поговоримо. З політики чи що почнемо, як тепер усюди повелося. На ножах усі ріжуться—дарма, що той син, а той батько... А таки дивишся—і доказують один одному. І так майстерно доказують, що потім розходяться в різні сторони і вже ніколи більше не зустрічаються, хіба тільки випадково, оце як ми з тобою.

— Ех!..—мотнув він головою і, незадоволено глянувши на ліжку, де лежала хвора, несподівано зісно процідив.

— Хлюсти ви!..

Тим часом Маруся лагодила вечерю, нишком зиркаючи то на батька, то на Сергія. Іноді поривалась щось сказати, а може попередити сварку, що от-от мала вибухнути гнівом, від якого вже починали тримтіти окремі батькові слова й але заблищали очі в Сергія.

На цей раз Сергій стримав себе. Маруся поставила на стіл паруючи миски. Сів напроти батька, мовчки взяв ложку й, понуро похнюпившись, сьорбав гарячу страву.

Тепер усі замовкли.

Маруся не схотіла їсти, підісла на ліжко до матері й зосереджено, наче залюбки, поправляла подушку, або натягала на хвору одіяло.

В хаті звисла німотня тиша. Тільки іноді, ненароком брязкнувши ложкою по тарільці, Сергій мимоволі прислухався, може кого розбудив, бо так, здавалося, солодко дрімала сутінь вечора, лагідно підмостивши під цюку пухкі, теплі долоні.

V.

Пізно ввечері Сергій потихеньку підійшов до дверей сусідньої кімнати. За дверима щось шаруділо. Маруся, видимо, не спала. Ледви чуток постукав.

— Чого так пізно?— здивувалася вона, в темряві впізнаючи Сергія.

— Чому досі не спиш? Я думала, що ти...— й замовкла.

Трохи згодом заговорила, знову простягаючи до Сергія руки.

— От тільки з батьком... Не треба так гостро. Він же старий. Він же ніколи не порозуміється з тобою. У нього іноді важка, слюсарська рука. Знову замовкла.

В її голосі відчувалась тривога, що досі тільки непомітно відсвічувалась в очах, а тепер кресала вогні кремнем, освітлювала темні схованки душі.

Сергій вагався. Не міг зараз же сказати те, за чим прийшов. Коли увечері дивився на Марусю, мав прозору думку про все розпитати, навіть примусити, коли не схоче говорити, а тепер боязно тікали слова, ховалися в темряві.

Думав: чи має право примушувати, розпитувати. Справді, хто він їй?— Чужа людина з вулиці.

Стояв перед Марусею й безпорадно вдивлявся в очі.

— Ні, вона мусить почати сама, коли хоче, щоб їй допоміг Сергій. А він зробить усе, що зможе.

Не зчувся, коли схилилась і впала йому на груди. Ледви вдержав її од несподіванки.

Не бачив у темряві її обличчя, але знав, що неодмінно треба ніжно пригорнути до себе, поки плакатиме, а тоді лагідно покласти на волосся руку й лашити.

— Сядьмо,— згодом вимовив Сергій.

— Ні, я може піду,— ніби злякалась вона цих теплих слів. Перестала схлипувати й швидко відхилилась від Сергія.

Схопив її за руки й майже силоміць посадив на стілець. Цієї хвилини Сергій міг заподіяти все, щоб тільки примусити Марусю говорити. А коли вона відмовиться, то хоч і зараз складе свої речі й на вокзал, аби тільки не в цій хаті загадкових суперечностей і тьманих біблійських облич.

— Марусю,— гостро сказав він.

Але Маруся вже говорила з притиском болю в голосі, наче хотіла, щоб цей біль шпигав усіх, хто має її чути.

— Ти ж такий чужий, такий далекий мені. Хіба тобі не однаково, що може статися з Марусею? Може іноді їй бувало гірше, а тоді не було нікого, ніхто не бачив. Ти вже прийшов тоді, коли все сталося. Ну, для чого я тобі?.. Скажи! Ти може завтра, по завтраму пойдеш і хіба болітиме те, що якась жінка вагітна й доглядає твою матір. Не мою ж, Сергію, а твою. І нехай ця жінка лишиться для тебе тільки наймичкою, приймачкою. Що тепер скажеш ти? Ага, я знаю! Тебе лише цікавить, поспитати, чия це дитина. Я завжди бачила цю думку в твоїх очах. І навіть це можу сказати. Тільки не лякайся, Сергію. Поспитай у батька— він знає.

Вона раптом замовкла, хитнулася у бік і наче відштовхуючи від себе свої власні слова, свою минулу дійсність, злякано прошепотіла:

— Дитина твого батька... я не хотіла. Чуєш, Сергію. Але примусив, силою взяв.

Сергій хвилину дивився в темряву, а тоді подивився поруч себе, Марусі не було. Не помітив і не почув, коли саме вийшла, чи може

вискочила з хати. Потім, важко переставляючи кволі ноги, ліг на ліжко, поринувши в холодний каламут болісних думок.

Ще й досі чув, як говорила Маруся, важко дихаючи йому вобличчя. Згодом пригадав батькові слова— „хлюсти ви“—й зісно, аж запекло в грудях, посміхнувся, роблячи рухи, ніби ковтає слину, хоч у роті було терпко й посушливо.

Все стало ясно.

Як батько посмів таке зробити? Як зважився, коли перуч хвора мати, що з хвилини на хвилину чатує смерті? Коли б знав таке, чи поїхав би?

Потім побігла друга думка. Перед очима попливла касарня. Сотні допитливих, веселих червоноармійців, і раптово, наче за командою, вишикувались плечем до плеча кожний епізод життя, такий блискучий і зрозумілий отам перед касарнею й темний, очманілий тут у хаті далекого дитинства.

Ще довго стомленими очима під проміннятем сяйвомночи розглядав Сергій постаті людей, називаючи кожну на ймення. Ось мати, батько, Маруся... А за ними ішли червоноармійці й товариші ще з громадянської війни, й деякі з них з грудьми, пробитими кулями.

Чому саме вони виринули в пам'яті? Чому непокоять усмішкою й такими веселими голосами, коли кожний із них знав тоді, що за кілька хвилин хтось лежатиме забитий ворожею кулею на снігу, а холодний місяць відсвічуватиме кривавий блиск шкляних очей.

VI.

Тепер Сергій іноді згадував матір, а коли часом і дивився на неї, то відчував, що не має до неї жалю. Вона померла для нього ще в той день, коли залишив її маленьким хлопчиком. Тільки тоді ще боязко озирався назад, по-дитячому тримтів жалем якоїсь солодкої тривоги, а зараз спокійно лічив години матиного життя.

Інша думка боліла й пекла Сергійові. Він мисливцем слідував за Марусею, ходив по хаті й непомітно сотав за собою мідну нитку тривоги. Крадькома зиркав на Марусю й зараз же ховав від неї очі, щоб часом вона не помітила його думки. Зустрічався з батьком, а говорив йому дурниці, ніби ніколи нічого не трапилося.

За обідом, або за вечерею обое несподівано кидали ложки й починали кепкувати з робітників. Захлинаючись, ловили один одного на словах і, здавалося, що гралися з вогнем. Батько примружував ліве око, а другим мітко цілив у Сергія, перелічуючи на пальцях потрібні для суперечки факти. І згодом ехидно посміхався.

Маруся, як і раніше, подавала на стіл страну. Тепер вона ні на кого не дивилася, може тільки на матір, коли та несподівано починала стогнати.

Сергій залишав по обіді батька й виходив на вулицю, або йшов до другої кімнати й, схилившись на підвіконня, подовгу роздивлявся на сусідній будинок.

Сьогодні Сергій пішов блукати по місту. Вулиці по-весняному живили тіло, тягли в коловорот людського руху й здавалось, що він плыв на сонячних хвилях дитячої радості. І саме зараз, коли бачив перед собою стількох людей, чомусь не міг яскраво уявити Марусю, батька, матір. Навколо себе не помічав подібних облич, їх заливало сонце, бризками вогнів запалювало на них нові думки, теплі слова. Не хотілося вертатися додому, але мусив.

Ніхто не відчинив дверей і вони були не замкнені, як завжди. Здивований Сергій увійшов у коридор, нікого не попередивши, й зараз же спинився, тримаючись рукою за клямку.

За дверима кричала Маруся, а за нею грубим голосом вторив батько.

— Не знаю, нічого не знаю...

Знову кричала Маруся:

— Невже я тобі так і повірю... А дитина чия, теш не знаєш?

— Дитина не моя і все. Може десь нагуляла, а тепер на мене звертаєш. Осточортіло вже слухати твої плаксиві нарікання. Коли що, то можеш пожалітися Сергійові, він щось до тебе уважно приглядається, мо' й посвата...

Не зчувся, як ускочив у хату.

Маруся з гнівними очима стояла біля материного ліжка, а напроти батько, стискуючи великі, дужі кулаки.

Зачувши, що хтось гуркнув дверима, він поволі спустив долі руки й одійшов до столу.

Маруся зараз же, плачучи, вибігла.

Батько кашлянув сухо, терпко, немов рипнув заїржавлений ковальський міх і, гостро глянувши на сина, подався слідом за нею.

Сергія несподівано стисла злість, нап'яла гумові м'язи й штовхнула до батька.

— Куди?

— ?

— Сина злякався може? Тікаєш, як підлий зрадник. І це все отут, у цій хаті перед матір'ю, перед твоєю жінкою. Постидився б коли не мене, то хворої! А тепер Маруся... Ех, ти! Старий розпутник, дочкою ж її називав. І дитина не твоя кажеш! Чия ж вона?

Він мусив кричати. Говорив ніби, пошепки, але слова розпирали груди й гостро глянувши на сина, подався слідом за нею.

— Мовчи. Почують...—якось чудно, з острахом, озираючись прошепотів батько й наблизився до Сергія.

— Хто почеу?—тримтів Сергій.—Може твоя жінка?

Батько липкими, спітнілими долонями затулив йому рота.

— Що, Марусю пожалів? То бери її. Чого ж галасуєш? Бери зі всім, що є у неї. З дитиною. Нехай буде твоя,—посміхнувся батько:—забирай з собою до армії, синочок, у колектив. Тепер же все колективне й по колективному робиться. А лізти куди не треба—зась. У кого ж я навчився розпустити, як не у вас, коростяві щенята?—Сердито вже гукав він, аж бризкала гаряча сліна.

Сергій поточився назад. На нього раптом напав підлий страх і заціпив вуста. Він боязно оглядав кімнату, шукаючи поради й тільки тепер помітив матір. Вона дивилася на нього чорними проваллями налитих сльозами очей і щось шепотіла, підвівши до гори тримтячу руку.

— Не треба так, Сергію. Важко мені...—почув він.

Батько трохи постояв і сплюнувши, вийшов.

Сергій бігав по хаті, не зупиняючись і не зменшуючи ходи. Хотів зараз нічого не чути й затулив рукою очі, щоб не бачити матери.

Вночі довго лежав на ліжку й розплющеними, нерухомими очима дивився в темряву, що важкою, чорною грудкою звисала над ним от-от мала впасти й розчавити тіло. Гострий біль, подібний до обіймів кропиви, ввесь час пригортав його до себе.

VII.

Цієї ночі вмерла мати.

Не чув Сергій, як це сталося і як стиха гомоніли сусіди, по важно розносячи по хаті пахощі гіркого ладану й солодких воскових свічок.

Коли прокинувся, відразу відчув, що мати померла. У великі щілини дверей безперестанку проїджувався притишений гомін та іноді потріскувала свічка сухим звуком, що раптово, гучно будив порожню кімнату й також раптово застрягав між цупкими пальцями ранкової тиші.

Сергій не вийшов попрощатися з матір'ю. Не міг так просто підійти до мертвого тіла і в останнє глянути на те, що колись називав своєю ненькою. Здавалося, що ця смерть така ж безмістовна й безглузда, як і те, що його батько жив з Марусею.

Тепер Сергій байдуже, спокійно, навіть флегматично прислухався до околиць життя й нарешті зрозумів, що в цій родині все знайшло своє призначене місце і йому доводиться лишитися стороннім глядачем. Адже він тільки випадково зустрівся з своїми батьками, з Марусею, не питаючи дозволу, відчинив двері їхнього життя, але на нього зараз же замахали руками, злякавшись цього несподіваного приходу. І він піде від них. Йому нема тут місця.

В полудень принесли труну.

Чув, як за дверима гомоніли й давали поради: як найкраще й найзручніше покласти мертве тіло.

Хтось, видимо, одійшов, здалеку примружував око й показував рукою.

— Не так... Трішечки праворуч,—гукає він.—Поверніть голову, щоб дивилася рівніше. Он, о-о-о!.. Дивіться, відкрилось одне око. Накрийте совітським п'ятачком. Нехай Маруся обсмиче їй кохту... Есть!...—і задоволено ляснув у долоні.

Згодом посміхався батько. Питали в нього, чому не видно Сергія. „Синоку, мабуть захворів і тому не виходить, заперся в кімнаті й нікого не впускає до себе“.

Потім казав інший голос:—Він же комуніст, а ховатимуть з попами, значить...

— Ага!..

Сергій мусив затуляти вуха, щоб тільки не чути таких чудернацьких вигуків і слів.

За кілька хвилин прийшов піп. Його голос нагадував плаката.

„Круглі—червоними яблуками щоки, цупина борідка, а до рота щоразу притулює велику долоню“. Він також мусить злегка покашлювати до молодичь, вип'ячувати до неба очі, коли співатиме „со святими“, а врешті—це веселий попик. Сергій побачив цей людський витвір хоробливого розуму, коли відчинилися двері й увійшла Маруся.

Він не впізнав її. Стала ніби довша, пожовтіло обличчя й побільшали очі, обведені синяками.

Вона ще нічого не казала йому, але знав, чого прийшла. Пересилив себе й підійшов ближче.

— Сергію, ти б може на хвилинку вийшов до матері. Тебе всі читають...

Сказала, злякалась своїх слів і важко сіла на стілець, стримуючи себе, щоб не показати болю на обличчі.

Сиділа, аж поки піп зливою тримтячого голосу наповнив кімнату, тоді несподівано гикнув і спинився.

Був кінець. Мали нести мертву на кладовище. Загупали ноги, метушливо—стримано загомоніли, хтось схлипуєчи плакав.

Сергій хвилину постояв, прислухаючись і не дивлячись на Марусю, а тоді рішуче ступив до дверей.

Тільки б раз глянути на матір і назавжди покинути родину. Нехай живуть, як хочуть. Нехай живуть по-старому, лаються, гризуться. Яке йому діло. Смішно ж, нарешті, великими, безглуздими очима весь час дивитися та Марусю, коли нема вороття. Вона ж так несподівано відій-

шла від цього. Була дівчиною, знав її, разом ховалися від батька, ненавиділи його, а тепер тільки якась чужа жінка, що після материнної смерті, має стати дружиною батька. А може батько зараз же прожене її на вулицю.

— Невже на вулицю?—прошепотів Сергій одними губами, нервово штовхнув рукою двері й швидко вийшов. Слідом за ним нагло вихопився дужий Марусин крик.

Не розуміючи, що сталося, мить дивився на матір, що коливалася в труні від нерівних кроків тих, хто її ніс, потім усі раптово спинилися, помітивши Сергія, а він, опечений цими колючими поглядами, кинувся назад у кімнату.

Маруся лежала на підлозі. Замість обличчя на неї хтось нап'яв воскову машкару невимовного болю.

Знав, що починаються пологи й, не пам'ятаючи, що робить, і до чого воно—дужими руками схопив батька й поволик його до Марусі.

Люди злякано розступилися.

— Тепер бачиш?—люто гукав Сергій, торсаючи його за барки.

Хтось крикнув. Шамотіли спідницями. Піп прожогом метнувся до дверей, а за ним, поспішаючи, виносили труну.

— Що наробив?.. Біжи по звозчика.. До лікарні треба, чуєш? А то смерть тобі.

Але батько спритно вивернувся з рук і десь зник. Даремне шукав його Сергій спорожнілими кімнатами і враз, зачувши новий, болісний крик, вилетів з хати на вулицю.

Коли згодом люто підганяв у спину візника по Марусю, байдуже глянув на похоронну процесію. Люди, немов отара, що її гнав батою чабан, бігли—спотикалися. Похапцем, тримтячим голосом піп тягнув молитву й коливалася в труні мертва мати. Батька не помітив.

І враз... Сергій протирає рукою очі. Назустріч йому ритмічно коливаються лави червоноармійців. Він упізнає до болю знайомі обличчя, що незрозуміло дивляться на нього. Тільки тепер Сергій помічає, що він без кашкета з розстібнутим френчем. Візник мчить, підкидаючи на вибоїнах Сергія, а на очі набігають сірі шинелі, вони навіть простягають до нього руки, ніби намагаючись спинити. Нарешті його хтось гукає. Візника спинили. Його хапає за плече червоноармієць.

Любич!—радіє Сергій. І несподівано штовхає в спину візника, кричить, звертаючись до Любича.

— Я зараз. Тільки відвезу до лікарні мою Марусю...

ЩЕ РАЗ ПРО НАШЕ СЬОГОДНІ*

(Уваги читача)

„Следовательно, вещь формально может иметь цену, не имея стоимости“.

Карл Маркс.

(Зі статті „Наше Сьогодні“, „Вопліте“ № 3 1927 р.).

Мабуть, я перший не повірю, що не можна: „відкласти до шухлядки незакінчену повість чи оповідання так необхідні пролетаріатові в його переможній ході й братися за ручку з тим, щоб світ побачив ще одну статтю“ (стаття „Наше Сьогодні“—„Вопліте“ № 3 ст. 131). Не повірю. Бо ж саме в цей відповідальний період загострення соціальних суперечностей, зв'язаних з буйним темпом нашого економічного й культурного розвитку, треба як ніколи чуйно бути на сторожі, і добре нагостреним клинком марксіської критики разрубувати отой „гордієв узел“, що тяжить, як спадщина, над літературою нашою, і безшадно викривати все негативне, чи то буде шкідливий для суспільства художній твір, чи невірний розроблений план будівлі нового заводу.

Та, на жаль, є ще серед нас такі мудрагелі, що не хочуть зрозуміти тієї великої відповідальності нашого сьогодні, і самі, плутаючись по бездоріжжях, намагаються й інших збити з вірних класових позицій, що з боями здобувалися нами протягом перших років революції. Яскравий показник цього є стаття „Наше Сьогодні“, що з'явилася оце в офіційній Вільній Академії—„Вопліте“ № 3.

Мушу зазначити, що сам я не критик, а читач, якому теж болить про майбутнє нашої революційної літератури. Я миролюбно настроєний до всіх письменників наших, декого поважаю, декого люблю й од усіх терпляче очікую на ту „їжу духовну“—їхні мистецькі цінності.

Я ніколи не думав братися за перо, але мене так уразила своєю розпerezаністю й поганим тоном згадана стаття, що я, рядовий читач (той, з яким наші письменники, на жаль, найменше рахуються!) зважуюся забрати слово.

В тій бойовій статті (до речі, увесь номер просякнутий таким войовничим запалом) та рецензії на журнал „Гарт“ № 1, зухвалі лицарі з українського „Узвишся“, примушені, за їх словами, „татарським походом“ пролетарського лицарства („Вопліте“ № 3, ст. 131) одверто підіймають забрало, і, очевидно, дотримуючись гасла: „цель оправдывает средства“—„татарським наскоком“ ідуть на алярм.

Загально вигукнувши (за звичаєм), що „нема в нас марксіської критики“ (де ж пак, хіба то критика, що наслідуюється протягом довгого часу уперто викривати суспільству ідеологічні збочення й тактичні

* Статтю написано перед виходом в друку журн. „Гарт“ № 2-3 (та останніх) і „Вопліте“ № 4 та № 5.

помилки товарищів академиків!), згадані товариші подають читачеві цікаву інформацію що до нашого сьогодні, звідки ми дізнаємося: „розвиток української революційної літератури за останній час організаціїно визначився двома протилежними шляхами“ (цитую за „Нашим Сьогодні“—А. Т.) перший: „Валпите“ й „Марс“—шлях безсумнінно революційний і другий: „Молодняк“, „Вусп“,—шлях назадницький, що: „навіть за кращих умов—вплинути на історичний розвиток української пролетарської літератури не зможе“ і що з фактом його існування доводиться рахуватися, як з необхідними й неминучими „іздержками революції“ („Валпите“ № 3 ст. 133).

По цій, так би мовити, „передмові“, згадані лицарі починають безвідповідально лити помії на голову молоді пролетарської організації, яка з великими боями щойно перебула гарячий організаційний момент збирання сил, і заледви встигла стати до творчої роботи. Ось де справжня „марксіська“ критика! Слухайте, юнаки й юнки, (цитую за М. Хвильовим), як і азійський ренесанс, вона прийде в літературу українську (з „Валпите“!). Кажу про „критику“ такого літературного факту, як журнал „Гарт“ № 1, орган „Вусп'а“, що за дружніми шаржами рецензентів з „Валпите“—„має 145 сторінок дрібного друку й починається з „Екрану віків“ В. Поліщука“.

Отже, озброїмося терпінням і спробуємо й собі відшукати в згаданому журналі всі ті жахливі злочини, інкриміновані йому теоретиками Вільної Академії, а саме: тут зненависть дрібного буржуа до пролетаріату й його міста, „куркульську філософію“ куркуля Никанора, який разом з автором оповідання „Брати“—обомі ногами стоїть на гливиному чорноземі, (чому гливиному?) десь поблизу столипинського отруба („Валпите“ № 3, ст. 133).

Всі ці обвинувачення скеровано якраз на голову автора згаданого оповідання „Брати“, що оповідання і стоїть у центрі артилерійського обстрілу з-поза закритих позицій. Оповідання це якраз довелося мені (багато раніш перед цим) прочитати в робітничій аудиторії, отже, я й спробую, по змові, подати увесь той комплекс вражень, що воно справило. Уже починаючи з третьої сторінки, слухачі були у мене в руках. Читаючи, я спостерігав і вивчав обличчя моєї аудиторії. Двічі їх очі вдоволено блиснули (дві сценки з малою Тетянкою, ст. 14-16). Коли ж я дочитав саме до того місця, де Мишко, син Прохорів, вривається до хати, де бесідують брати, Никанор і Прохор, зустрівшись по довгий розлуці, і вигукує: „Засідаєте? От і я. Покинув, прибіг. Слово чести, дядьку, ради вас. Дош, господа, аж пишуть!..“ („Брати“ ст. 21)—обличчя слухачів моїх відбили мов у дзеркалі: „ніби всім стало легко, наче Мишко, цей здоровий, веселий парубійко,—міг зарадити все лихо, міг утішити й дядька і увесь його біль“... (там-же, ст. 21).

З цього моменту оповідання слухалось із рівним напруженням та неослабною цікавістю. Трагічну розв'язку (смерть Мишкови!) було сприйнято з ясно виявленим болем і співчуттям... Дочитуючи кінець, прощання братів, де: „і раптом Никанор схопив брата могучими обіймами, стиснув м'язами, наче обклав чорною землею і крикнув йому й заводу, і синім китайкам, що там, десь ворухились у диму і брязкоті:

— Брате!... Вклоняюсь тобі, брате“... (там же, ст. 33)—я побачив на очах черних, твердих, людей, що не знають зайвої ніжності—нічим не приховану вохкість...

По закінченні оповідання тривала довга мовчанка. „Ех, і написав же, ніби на картині намалював життя нашу...“—нарешті сказав один із слухачів. „Да, машина, звісно—люби її, пильнуй, доглядай, але й берешися,

а то ухопить, як звір, і немає чоловіка...—сказав другий. Оповідання справило надзвичайно сильне психологічне враження.

Отже, щоб там ні „говорили за кулісами“ „Вопліте“ № 3, ст. 190) про автора цього оповідання, мусимо визнати, що він перший зумів подати в такому синтезі село й місто, що він перший, широкі, просто й художньо, уникнувши трафарету, в реальних тонах змалював змичку села з містом. Разом з тим автор намалював нам цілу низку чітких, цілком закінчених типів. І справді, хіба не встає перед очима, немов жива, постать одного з братів—селянина Никанора?—Вечерять!—каже він густим, як земля, голосом („Гарт“ № 1—ст. 13). В нього кожне слово—пуд землі, а дивиться з під лоба... („Гарт“ № 1, ст. 18).

„Не, таки старий про щось думає“... Кажуть в ліварному про Сахна, і зразу бачиш задуману, трохи надаману в грудях—постать другого брата—робітника Прохора. Зрештою третій тип—Мишко, що: „на заводі він за меншого помішника електро-техника, і не працює тільки 6 годин на добу, коли спить. Решту десь у касарні, десь у клубі, на зборах, десь пропадає й приходить додому пізно, пошарудить три хвилини—вечеряє,—потім упаде на ліжко й спить, аж хата розлягається...“ („Гарт“ № 1, ст. 19).

Отже, можемо сміливо сказати, що в оповіданні „Брати“ робітники й селяни себе впізнають, і, всупереч твердженням рецензентів-академиків—таких саме творів робітники й селяни потребують—це я і перевірів на власному досвіді, в житті.

Але, дозвольте, де ж тоді: „тупа зненависть дрібного буржуа до пролетаріату і його міста?“ Де „столипінський отруб“? Може вони приснилися шановним академікам, або ж вони, віддаючи „око за око“, зрецензували дане оповідання, не прочитавши його? (Закиди, що китайське оповідання „Життя А-Кі“ було зрецензоване в „Гарті“ № 1 нечитаним—„Вопліте“ № 3, ст. 192). Тоді це не чесно, бо, зрештою, ми бачимо з якою любов'ю на протязі всього оповідання автор (що, за словами академиків, „міцно стоїть обома ногами на глибокому чорноземі“) малює нам типа саме робітника...

Не бачимо підстав стверджувати, що цей дядько Никанор—куркуль бо-ж „Никанорові ще прирізали кляпоть землі, що на їдоків належала („Гарт“ № 1, „Брати“ ст. 13); значить, і це, мабуть, приснилося шановним рецензентам.

Правда, цей брат-селянин Никанор з недовір'ям ставиться до міста. Наводимо:

„Кооперація тут у вас дивна яка... Ми й поздыхаємо, то в нас такої не буде. Де нам... Тут власть, підтримка... А в нас за дев'ять років революції може й дев'ять ораторів путніх не було... Так, якісь жевжки прибігали, ще й на ахтомобілі... Бензин переводять... Попшикали, попшикали,—кажуть „шехствіє“. А воно нікуди. Хто його послушає? Як у нього материне молоко на губах, а воно: „товариші, товариші! І так нам усе...“ („Брати“—„Гарт“ № 1, ст. 21). І це недовір'я цілком природне, доки ще не змінено соціально-економічні стосунки міста й села. До того ж воно глибоко-художньо-правдиве. Дядько Никанор вважає, що тільки вони—селяни біля землі працюють до сьомого поту, а робітник що? Одстукає молотком свої години „змени“ і—пан...

Але цей Никанор іде на завод. Вже перед дверима йому здається, що це „хід у пекло“ („Брати“ ст. 38). І що ж бачить Никанор на заводі?

„Ці сині задимлені постаті здались такими незрозумілими, навіть неправдивими... Як? Ціле життя—залізо і вогонь... Краплями сходять

ЦЕНТРАЛЬНА
НАУКОВО-БІБЛІОТЕКА

на пісок, на чавун сила... Її не можна повернути... Впала й немає... Пішла в гарячі випари... Ам'язи, і кістки, і жили висотуються... На них сідає іржа... Буде час, коли руки впадуть і не можна йти на роботу... Сили тії, що була, немає... І двору... й худоби... Тільки е невеличка скринька... Як у Прохора... А в ній все багатство робітника... Нові штани й чоботи... („Брат“, ст. 28).

В чому ж справа? Де ж „тупа зненависть до пролетаріату і його міста?“ У наведених вище думках Никанорових її немає, бо завод одкрив йому очі на робітниче життя... І коли Никанор заходить до склепу, де стоять новенькі, свіжо-пофарбовані плуги, він думає:

„Як ці частки робочого тіла ще не висохли від поту, ще хмурі від чорних мурів гамазею, впадуть на сотні й сотні вагонів, і в ніч, на зустріч вітрам і слоті застугонять в далекі поля... І знов повстав перед очима ливарний,—і дим, і чад, і знову почулося сичання... Сині постаті в рукавицях... Це ж вони... Це їхні м'язи... (там же, ст. 29).

Отже, темний селянин, попавши до міста й навів пересвідчившись у всьому, схилив свою голову: „Брат! Вклоняюся тобі, брате! (Там же, ст. 33).

Отже, покінчимо з „тупою зненавистю“. Вона таки насправді при-
сnilася академікам-рецензентам.

Оскільки ми тільки що довели, що Никанор далекий від столипинського отруба (земля ж нарізана йому, а в отрубників одбирали її!), значить уся зненависть академіків направлена взагалі на „гливкий чернозем!“ І справді—„какой ужас!“ Подумайте: модний гостроносий лякований черевик джимі (це ж найхарактерніша ознака „європеїзації“ академіків) і раптом потрапити ним у гливкий чернозем! Ах, це ж жахливо!

Та цього ще мало! Читаємо далі: „Але ми категорично заявляємо, що „Валпите“ складається не з Сосюр, що „Валпите“ не стане тою ганчіркою, об яку вуспівцям треба неодмінно витерти свої забруджені селянські чоботи!“

Ах, який пасаж! Уявляю собі, що було б, якби послати якогось академіка в порядку „змички“ зробити доповідь на селі і він їм випалив зразу про „гливкий чернозем“ і про „забруджені селянські чоботи“—ото була б „змичка“!

Вважаю зайвим доводити, що це не що інше, як нічим не прихована зненависть до села по-за розумінням усякої класовості! (що так властива рант'є та їх ідеологічним оспівувачам).

Та все ж для заспокоєння сумління, спробуємо ще пошукати „столипинського отруба“ в другім оповіданні „Ритми шахтюрки“.

Через недорід ліквідується радгосп, і члени його, колишні шахтарі, рушають на заробітки в шахти, щоб заробити грошей і знову відновити колектив. Про це так щиро й просто розповідає в згаданому оповіданні Іван Ле. Але академікам чомусь раптом спадає в голову, що писати про це, висвітлювати ці процеси в літературі—жахливий злочин!

Як же, хіба ж можна писати таку контр-революцію: „колгосп ліквідуємо“—„з молотка пустим все, що за чотири роки дбалося з боргів, навіть ідею колгоспа, як совість злодія, на виправу Мусієві (куркулеві) з трактором здали...“ („Валпите“ № 3, ст. 191).

Справді доводиться констатувати, що шановні тов. академики, міцно обкопавшись у своїх „ложах“, таки зовсім не уявляють собі, що діється зараз на селі. Буває ж, та й не рідко, що через недорід, або безгосподарність колгосп доходить до самознищення або й цікавитої ліквідації.

Отже, за рецептами шановних академиків, такі явища треба замовчувати, не викривати? З яких міркувань? Не військова ж це таємниця?

Зовсім протилежне бачимо, однак, у практичній роботі самих членів „Валпите“, що виховують з життя, як найнегативніші його боки, і, надмірно згустивши фарби, грають на певних настроях певної частини суспільства. Хочете фактів? Будь ласка: „Мати“ „В-осени“ „Із записок“, і т. інш., що про них мова йтиме далі. Але все-ж таки ми мусимо сказати, що враження від оповідання т. Ле залишається бадьоре, віриться, що ці шахтарі таки повернуться й знову відбудують колгосп...

Не знаходячи ані „куркульської філософії“, ані „столипінського отруба“ в цілком пристойних оповіданнях т.т. Кундзіча й Первомайського („Хвороба після одужання“ та „В ушелівах республіки“) ні в прекрасних віршах Сосюрі, Поліщука, Влизька, Шмигельського, Піонтек то-що, (звичайно, в американських перекладах тов. Кулика їх ніяк не може бути), дивуєшся, оскільки в людей вистачає... сміливості так безвідповідально перекичувати факти, — й нічим не потверджені обвинувачення авторів оповідання „Брати“, слід вважати за особисту образу революційного письменника.

Але давайте ще повернемося до статті „Наше сьогодні“. У ній єсть просто таки надзвичайно цінні перлини. Ось, приміром, що пишуть ці „лицарі без страху і сумнівів“.

„Треба пам'ятати, що сучасна літературна ситуація неодмінно підешахом загострення протиріч, напевне набере запеклої боротьби і в ній переможе той, хто дасть справжню роботу письменника—літературу, хто дійде до робітника не солодким словом маніфеста, а книжкою запашної революції й сміливим словом безщадної боротьби з намулами нашого побуту. В цій боротьбі переможе той, у чиїх творах робітник і селянин упізнають себе (підкреслення моє—А. Т.), бо ні робітники, ні селяни не потрібують дружніх шаржів вусповців на зразок оповідання „Брати“ („Гарт“ № 1).

Оце саме те, чого нам треба. Ми тільки що довели, що такі оповідання, як „Брати“ робітникові й селянинові потрібні (це я перевіряв на фактах), то не будемо „після драки кулаками махати“ (цитую за академіками—учусь—Європа!). Але ж нам ані трішки не пошкодить розглянути, в який же спосіб „боряться“ шляхетні лицарі з українського „Узвишшя“ й що за „запашні речі“ підносять вони з ласки своєї робітникам та селянам.

Ні для кого не секрет, що свій „хрестовий похід“ „Валпите“ розпочала славетним „Зошитом першим“. Завданням цього „зошиту“ було, здається,—вплинути на історичний розвиток української пролетарської літератури. Оскільки „Зошит“ виконав свою роль, бачимо з життєвих фактів, що на другім році існування „Вільної Академії“ силою умов народжується нова справжня організація пролетарських письменників—„Вуспп“, що зараз стабілізувалася остаточно, як певний творчий колектив.

Як бачимо, сталося якраз те, чого так боялася й проти чого й зараз рішуче бореться „Валпите“, намагаючись угробити всіх і вся і здобути гегемонію й пріоритет на поділ літератури української.

За цим історичним „Зошитом“, діалектично, невблаганно й неминує прийшов „Альманах перший Валпите“. Вважаю зайвим розглядати його зараз, коли громадська опінія вже давно сказала про нього свою думку. (та це й не входить у моє завдання—А. Т.). Тим більше, що це були, так би мовити, перші кроки дорослої дитини, що вчиться ходити. То були ніби перші бростини, але квітки, що буйно розквітали на них, ми мусимо уважно розглянути.

Безперечно, одною з цих найбільш „запашних“ квіток є оповідання в номері першому „Вапліте“ „Із записок“.

Не зважаюся доводити, але очевидно автор, таки широко, не хиблячи душею, перевантажив ці „Записки“ матеріалами більш автобіографічного характеру.

Діалектично послідовно, цей „оригінальний“ зразок того, як це треба писати—є ніби яскравий відбиток, так би мовити, дзеркало до сьогоднішньої політики „Вапліте“ (ще з часів розвалу колишнього „Гарту“—А. Т.), що заблукавшись на шляхах у безвість, до невідомих обріїв (подаю за М. Хвильовим—А. Т.), забуває якраз те, що „єдиноmysліє“, єдність нам (рад. країна) на сьогоднішній день як найбільш потрібна, щоб як найповніше використати період мирної передидшки перед наступними боями. Отже, виходить за цими „записками“, що лише одва „Вапліте“ гордо стоїть осторонь—все ж останнє, все, що сковане обов'язком дисципліни, сумлінно допомагає партії й рад-владі провадити великий культурний процес—все це є холуйство.

Правда, автор згаданих „записок“ не відкрив Америки. Ми поради-мо нашим читачам Салтикова-Щедріна—„Помпадури і помпадурші“, і вже на перших сторінках ви впізнаєте готову схему „Записок“, побудованих лише на сьогоднішньому матеріалі. Ми не одкидаємо величезної ваги сатир згаданого автора на чиновництво старої Росії, але в наших радянських умовах, коли керівником багатогранного процесу будівничого є партія, коли керівничу ролю на кожному заводі чи підприємстві грає комосередок—згадані „Записки“ є не більше, як незрозуміле ставлення до самого себе. Ми не забороняємо викривати побутових явищ нашого сьогодні на ґрунті бюрократизму то-що—будь ласка, але таку установку „Записок“ мусимо рішуче засудити, бо вона, зрештою, нікому й нічого не дає і в цих перегонах автор „Записок“ залишився на доброго півзайзду позаду.

Другим, не меншої ваги „літературним фактом“ є оповідання „Мати“ („Вапліте“ № 2). Безперечно, автор його—уже добрий підмайстер. Він уміє, де треба, згустити фарби, вміє, як то кажуть, „взяти читача за барки“,—але в даному разі він зробив це таки на шкоду і собі, і людям. До правди, оповідання справляє гнітюче враження. Оповідання надто важке, безрадісне, я б навіть сказав—шкідливе. Шкідливе хоч би тому, що автор дуже „захопився“ яко майстер, і замість доброго твору дав „підмочений“. Адже-ж не можна узагальнювати таких випадків, робити їх типовими, нехай вони може й могли мати місце десь у житті. Адже-ж сам автор колись дуже любив повторювати, що: „життєва правда не завжди є художньою правдою“.

Оминаючи значну частину авторів, що їх твори випадково попали на сторінки „Вапліте“ і що їх можна було б з таким же успіхом надібати на сторінках інших журналів, доводиться сказати пару слів про двох оповідачів, що, так би мовити, „випадають“ з „Вапліте“. Це „Повість наших днів“ та „Байгород“. Зазначивши прекрасний сюжетний матеріал „Повісті наших днів“, все-ж таки бачимо в ній оригінальний зразок того, які ноді форма не в'яжеться зі змістом. Щоби не бути голо-словним, спробуємо це довести. Вважаючи себе „академіком“, а значить і „європейцем“, шановний автор „Повісті наших днів“, одійшовши від власних йому спокійно-урівноважених тонів стилю й технічних прийомів, взяв собі за мету протягом півгодини розповіді читачам „Історію одиєї несподіванки“—чудесний матеріал, що вистачив би за уважної розробки на цілу книгу. Звичайно, за півгодини багато не розкажеш (та ще й авто чекає на нього—їхати в Червоноград, дивись ст.ст. 10, 21, 30, 38, 40—подибуємо скрізь штучне розбивання наростаючого інтересу

читача, що мав час їхати й т. ін.). Та ще знецінює на багато повістей трафарет будови, що так глибоко вгніздився в академічних колах — пригадаємо „Щоденник Леля“, „Лист до друга“, „В-осени“ — скрізь, як схему, бачимо щоденники, листи і т. ін. Не можна ж застигати на старих шаблонах, тим більше, що в Європі на сьогодні ці стилістичні прийоми давно перестали бути новиною. Отже, вийшло трохи сухувато й схематично, але, безперечно, заслуговує на читачеву увагу хоч би вже й тим, що автор є піонер, перший застрілює з академічного табору, який не „погнушався“ взяти сюжетом до своєї повісті робітниче життя. До плюсів „Повісті наших днів“ слід також однести її, так би мовити, виробничий, індустріальний характер — вона є хороший агітаційний матеріал для механізації нашої скляної промисловости, переустаткування наших гут на західно-європейський зразок. Бачимо, що автор зумів відчувати болюче питання нашого будівничого сьогодні. Хоч у нас мало віри, що це не випадковість, але сподіваємось, що автор ще повернеться до своєї „Повісті наших днів“, і, в корінь змінивши будову, розробить її в широку книгу, офарбить більш побутовим матеріалом.

Що до другого оповідання „Байгород“, почуваємо на ньому руку талановитого, понад усі сумніви, орнаменталіста, який захоплений „гаптуванням“, що приємно вражає.

Спинившись на хвилину, на однім зразку з поетичного матеріалу, а саме — віршові „Інеї“ („Валпите“ № 2, ст. 22) дивуєшся, як цей оригінальний прозаїк, що писав недавно такі бадьорі вірші, як:

„Україно, Україно,
Твої коні на зорі
Разплескали білі вина
На червоні прапори...
На зорі нового дня,
Україно, — на коня.

(вірш „Україна“ „Життя й революція.“ № 8, 1926 р.), перейшов раптом на такий мінор:

„... За білим маревом стихає скрип возів,
Колись вантажених понівеченим тілом...
І мовчки я схиляюсь до лози
До червінкових віт, покритих білим...“

(підкресл. мов — А. Т.).

Зайвим буде доводити, що в цих рядках (та в оповіданні „В-осени“ „Валпите“ № 3, ст. 100) є не щось іншого, як занепадництво й розгубленість перед Непоєю, «панікерство» короткозорих людей, що крізь деякі негативи нашого життя не можуть побачити й відчувати усієї величї й краси будівничого патосу нашого сьогодні.

Зате найгострішим «гвоздем» академічної творчости можна вважати їх полемичні статті й відділ журнальної критики, що походить від: „Крой, Ванька, бога нет“. Здавалось би, що вже сам епіграф до статті „Наше сьогодні“ мусив би свідчити про обізнання критики академії з Марксом. Зовсім інше каже сама критична веремія, що її так старанно накручують товариші академики протягом цілих аркушів. Треба прочитати рецензії на журнали „Валпите“ № 2, ст. 186, рецензії на журнали „Плужанин“ № 1—2—3; „Молодняк“ № 1 і 2; рецензію на журнал „Гарт“ № 1; „Валпите“ № 3 ст. 190), щоби зразу пересвідчитись, що ідея критика, позбавлена жодного, не то що марксівського, а просто грамотного підходу й залежить (за їхніми-ж рецептами) від „настрою“ та обставин. Та коли в згаданій рецензії треба було виставити

(з тактичних міркувань) „Молодняк“ вище „Плужанина“, цього недоноско просвітянщини, коли тоді: молодняківська художня установка вела „літературний комсомол у всякому разі не до пролетарських письменоводителів“— („Валпите“ № 2 ст. 189), то після того, як: „зразу ж після з'їзду в органі ЦК ЛКСМУ — „Комсомолец України“ (не кажемо вже про „Молодняк“—не групу молоді, а орган ЦК ЛКСМУ) починається безвідповідальне цюкування „Валпите“, де борзі писарі добре запам'ятали талановите гасло одного з персонажів Л. Сосновського — „А главное, не стесняться“ і — під сором'язливим О. Д. маніфестують: „Дивно, що цей колишній шахтар і червоноармієць (про Сосюру йде мова, що тоді так широко обурювався з такої дрібної провокації) „уживається“ з людьми ворожими пролетарському духові, і досі не вийшов з „Валпите“ („Наше Сьогодні“, ст. 136).

А, так невдячні „комсомолята“ ще й брикаються? Не хочуть іти на валпівську вудку? Ну, так „крий же їх у хвіст і в гриву!“ І вже в рецензії на „Молодняк“ № 5, у № 3 „Валпите“ (ст. 119) читаємо зовсім одмінну оцінку! Бачите, хоч сам журнал якістю й покращав і матеріал у ньому ні чим, пожалуй, не поступиться перед зразками академічних досягнень, але ж бачите—погода змінилася! Невдячні „молодята“!... І починають крити.

Отже, щоб там не було, не зважаючи на те, що так багато „юнацького запалу й молодости в літературному обличчі „Молодняка“ („Валпите“ № 3 ст. 194) та найкращими доказами того, що молодняківці стоять на вірних класових позиціях, і на валпівську вудку не підуть, є хоч би ті ж життєві факти, що й дійсно колишній шахтар і червоноармієць Сосюра, таки справді пересвідчившись у слушності згаданих вище закидів, не „ужився“ і вийшов з „Валпите“!

Коли ж зважити всю ту лайку, що сконцентрована в „Соціологічному еквіваленті“ трьох критичних оглядів („Валпите“ № 1, ст. 80), автор яких таки безперечно несерйозно, необґрунтовано, так би мовити, „з кондачка“ підійшов до справи, то дійсно доводиться дивуватися витриманості тов. Коряка.

І чи „вбив“, чи ні він свого опонента („Валпите“ № 3 ст. 192“), але все ж мусимо визнати, що т. Коряк провадить потрібну роботу. Радимо всім уважно перечитати наведені в „Хвильовистому соці. еквіваленті“ 31 пакт висновків на творчість т. Хвильового, щоб ще раз сказати: Ні, відгострене лезо марксистської критики нам сьогодні потрібне як ніколи, щоб безжалісно викривати всю ту „азіятчину“, інакше молодій літературі українській загрожує жахливе бездоріжжя!

Отже, такі „воїстину печальні літературні факти“! З українського „Узвишся“, лицарі якого вимахують у повітрі картонними мечами, і вперто не хочуть визнати як, за власною пихою, вони опинилися в зачарованому колі, і тупцюють на одному місці, точать „балачки на користь голодуючих“, замість того, щоб подати нам, так довго очікувані, книжки „Запашної революції“.

А тому, воїстину діалектично згучать передні слова згаданої статті „Наше сьогодні“, де: „Валпите“ з радістю констатує, що в цей надто відповідальний період, в час, коли Чемберлени намагаються організувати новий похід проти країни Рад, літератора, що об'єдналася у „Вуспл“, одноголосно й трічі заявила про свою прихильність до партії й Радянської влади. Це не аби яка подія, хоч на нашу думку, за три місяці перед десятиріччям Жовтневої Революції такі заяви, коли вони не підтверджені справжніми письменницькими фактами, мало що важать (ст. 138).

Отже, ніяк не можна було додуматися, щоб влучніш скерувати проти себе ж цей влучний дотеп! Бо „літературні факти“, що ми їх оце

переглянули, аж ніяк не дають права компанії задирикувати хлопців сипати на голову молодій пролетарській організації „Вусп“ цілий комплекс нічим необґрунтованих і не підтверджених обвинувачень („куркульська філософія“ і т. ін., і т. ін.). Тим більше робити ось такі пророкування: „ми не без жалю“ (щось не віриться! А. Т.) констатуємо перший провал (!? А. Т.) „Вусп'у“ і знаємо, що за ним неминуче, як невблаганна смерть, прийде другий і третій“. (Там же, ст. 135).

І ще: „Треба пам'ятати, що перші ж невдачі „Вусп'а“ викличуть ще більшу гарячку згадуваних уже „стовпів“, що силою страшних слів і неодмінно з інтернаціоналом, буде скерована проти пролетарської літератури (там же, ст. 136).

Це нагадує нам один факт з недавнього минулого, коли за пару років перед цим організація пролетарських письменників „Гарт“, ставши пізніше табором попутників, пішла війною на спілку селянських письменників „Плуг“, пророкуючи йому („Плугів“) негайну загибель. Отже, життя показало, що сталося „якраз навпаки“. Організація „Гарт“ (з якої, здається, за рецептами майбутніх академиків було виключено за „нездання зачетів на письменника“ автора згаданих „Записок—дивись „Хроніку ЦК Плуга“, „Плужанин“, № 2 за 1925 рік), не можучи втримати у складі своїм такий різношерстий і різнокольоровий „багаж“, заниділа, а згодом і розвалилася. (Власне, її зірвали зверху ті, що пізніше утворили славнозвісне „Вапліте“).

„Плуг“ же, перебувши в безнастанних боях, в ту лиху годину, маючи дисципліну у своїх рядах, цілим вийшов з боротьби й залишився справжньою революційною організацією селянських письменників, що зараз має свій орган друкованого слова „Плуг“ і, керуючись постулатами комуністичної партії та радянської влади, провадить свою творчу роботу на ділянці селянської літератури.

Чи не такі ж наслідки матимуть і зараз віщування скороспілих пророків з академічного табору?

Маємо повне право думати (голос робітничого читача стверджує це), що згадувані пророкування, про неминучу і невблаганну смерть „Вусп'у“ є „несвідома провокація“, а чи свідомо „дурість“, бо як же після „драки“ можна говорити таке: „Саме тепер, як ніколи, треба зміцнювати єдиний фронт пролетарської літератури! Саме тепер треба повно розгорнути бойові прапори молоді літератури переможного пролетаріяту й грізно порушити (? А. Т.) проти „рідного“ й „чужого“ націоналізму, проти безнадійно-сірого занепадництва! („Вапліте“ № 3, ст. 140).

Як же це, — трошки незрозуміло — проти кого „порушити“? (Академія мабуть хотіла сказати — вирушити? А. Т.). Проти самих себе? (Адже ж не раз згадувано в пресі, що найкращими показниками безнадійно-сірого занепадництва є художня продукція „Вапліте“ — А. Т.). І яким „єдиним“ фронтом? В союзі з ким? Чи не з „безсумнівно революційним Марсом“, а чи з „неокласиками“ із Зеровим на чолі (бо він же „ближчий“ нам! А. Т.). Трохи не ясно!

Отже, воїстину „печальні“ факти! Воїстину веремія, воїстину діалектичне, невблаганне — самовикриття своєї справжньої суті!

Отже, мусимо на цьому кінчати: уважні читачі можуть самі ще більше прочитати поміж рядків згаданих вище літературних фактів.

В БОРОТЬБИ ЗА МОЛОДЬ

(Деякі зауваження)

„Доба переходу від капіталізму до соціалізму, доба диктатури пролетаріату—є боротьба. Але коли до усталення певної громадської рівноваги це є форма більш-менш одвертої боротьби, то в дальшій фазі ця боротьба між капіталізмом і соціалізмом набирає вигляду маленьких, але великих у своєму цілому, сутичок на фронті культури, технічної моторности і вмілости, організаційного досвіду й навиків, ідеологічної боротьби в усіх галузях громадської надстройки“. (Бухарин. „Под знаменем марксизма“ № 7-8 за 1922 р.).

Виходячи з цієї основної передумови, т. Бухарін у цілій низці статей, виступів і доповідей підкреслює, що „ця культурницька боротьба є насамперед і раніш від усього, боротьба за адміністраторський та ідеологічний класовий кадр“.

Цілком зрозуміло, чому не одноразово, з особливою настирливістю, т. Бухарін ставив перед комсомолом завдання боротися за кадри. Адже основна, так-би мовити, соціальна функція комсомолу саме й полягає в боротьбі за „адміністраторський та ідеологічний кадр. Як-що комсомол втягає молодь до громадсько-політичної роботи, молодь одержує певний громадський агарт, набуває організаційних навиків; коли комсомол втягає молодь до раціоналізації соціалістичної промисловости; молодь одержує відповідне класове виховання; якщо комсомол веде боротьбу за кооперування й колективізацію сільського господарства—виховуються будівники нового соціалістичного села; коли комсомол знайомить молодь з міжнародньою боротьбою робітничої класи—він виховує її в дусі інтернаціоналізму, міжнародньої солідарности; коли спілка веде культурну роботу—цим вона виховує потрібні культурні кадри. Навіть самий факт членства молоді в комсомолі має певне виховавче значіння.

Але не зважаючи на те, що вся система роботи спілки є боротьба за кадри, не зважаючи на те, що вся історія комсомолу пройнята боротьбою за молодь, боротьбою за ідеологічний вплив на неї, нам доводиться ще й ще раз у всю широчінь ставити питання про боротьбу за кадри. Нема потреби ще раз нагадувати, що кінець-кінцем питання вирішується тим, за ким піде молодь“. Уся перехорова від капіталізму до комунізму доба неминує матиме в собі боротьбу за молодь. Особливо складна ця боротьба на початку існування диктатури пролетаріату. Ця складність є наслідок того, що в умовах капіталістичного суспільства пролетаріат зростає лише як політично організована сила, а зовсім не як культурна. Пролетаріат може зруйнувати буржуазну машину, придушити опір ворога, завоювати владу, але в умовах капіталізму він не може бути підготовлений до гегемонії в галузі мистецтва, науки то-що, не може бути підготовлений до того, щоб „цілком виконувати функції організації нового суспільства“. Тому завжди небезпека, що нас можуть „з'їсти знизу культурні сили ворога;

не в боях, не під Перекопом, а в процесі еволюції, що відбувається повільно й поступово". (Бухарін, з доповіді в Ленінграді 5-11-23 р.).

Відомо бо, що в суспільстві пануючими ідеями завжди є ідеї пануючої класи. Але порехід до пролетарської диктатури, коли на чолі влади стає пролетаріят, випереджає той темп, з яким відмирають буржуазні ідеї, з яким знищується буржуазна держава. Різні буржуазні ідеї й забобони, що їх прищепили пролетаріятові за капіталізму, ще довго важким тягарем тяжитимуть на його ногах. Тому боротьба за ідеологічний вплив на молодь буде, насамперед, боротьба проти цієї спадщини, боротьба проти ворожих впливів, зв'язаних з буржуазними „добрими старими часами“.

Хотілося-б зупинитися на деяких питаннях, що мають стати за мішень для комсомольського обстрілу на ідеологічному фронті.

З буржуазної спадщини, яко ворожий нам ідеологічний чинник, нашу особливу увагу мусить притягти релігія з її агентурою—духівництвом і цілим оберемком різних сект і „собраній“.

Як це не дивно, але не зважаючи на те, що в загальній фаланзі наших ідеологічних супротивників, релігія „всіх кольорів і відмін“ має найвидатніше місце, їй ми ставимо найменший опір. І це, не зважаючи на те, що цей „редут“ може бути як-найбільше обстріляний, так-би мовити, „з прямої наводки“. Та й справді, коли ми візьмемося до боротьби за новий, культурний побут, то там ми зустрінемося з безліччю мікроскопічних, непомітних дрібниць, які в сто разів ускладнюють нашу роботу. Коли ми беремо питання про виховання нового робітника соціалістичної промисловості, то бачимо, що там потрібна ціла „культура праці“, а це вимагає великого часу і невтомного напруження.

А тут, у боротьбі з релігією „ворог на оці“, і саме неприпустиме те, що перед очима в усіх церква та її агентура ведуть шкідливу, приховану й явно протирадянську роботу.

І „масовою роботою“ через „юнсекції“ та різні гуртки при сектах, індивідуальною обробкою приваблюють до себе молодь „святі отці“ й „брати“. І по селах, і навіть по великих містах, не минаючи й столиці, ведеться ідеологічно ворожа нам робота.

Недавно в „Комсомольці України“ йшла мова про Люботинський „Христомол“ та про те, яких метод уживає він для впливу на молодь. Слід було-б і харківським осередкам заглянути, що робить „Христомол“ на Дмитрівській вулиці.

„Бог мене прибереже і сіла“, „Блажені алчущіє і жаждущіє правди, ібо тії наситяться“, Господь продовжає возбуждати во многих грешниках нашей страны светлый голод по небесному хлебу—такими гаслами „брати“ приваблюють молодь. „Предлагається провесті неділю молитви і благовестія“—ось їхні кампанії. У селі Шаулиха на Гуманщині церковна рада купила облігацію позики індустріялізації, а для збору коштів на її оплату утворила гурток молоді, найняла хату, улаштувала хорові співи, щоб пустити молодь калядувати за гроші. Ось метода роботи попівських „агітпропів“. Харківські „брати“ розповсюджують журнал „Молодой Християнин“ і на „собраниях“ навіть розмовляють українською мовою.

Комсомол повинен стати за джерело нових кадрів війовничих безвірників. В осередках треба розгорнути широку антирелігійну пропаганду, щоб кожний комсомолець був такий безвірник.

Це наша найслабша ділянка в боротьбі за молодь; з цього ми повинні зробити відповідні практичні висновки.

Антирелігійна робота має дві складові частини, які відрізняються що до свого характеру й метод: перша її частина полягає в тому, щоб у комсомольських лавах, в осередках вести непримириму антирелігійну роботу. Не можна труднощі антирелігійної роботи серед населення механічно переносити на осередки. У спільці мусить бути розвинена невтомна антирелігійна робота. Друга частина, це робота серед позапартійних. Тут нас спіткають великі труднощі, але можна з усією відповідальністю сказати, що ми не використовуємо всіх можливостей. Нема зв'язку з товариством „Безвірник“, на зв'язок з ним дивляться, як на різні „Деде“ та „Аерохеми“ (так іноді деякі „вумники“, як од мухи, відмахуються від добровільних товариств). Для антирелігійної роботи не притягуються ті культурні сили, які є на місцях хоч і не в значній кількості. Серйозно, по-діловому, з певною відповідальністю питання антирелігійної роботи майже не порушують. Масова культурна робота, яка хоч і малими дозами провадиться, мусить бути скерована на те, щоб відбити молодь від „юнсекції“ попівських агітпропів. Треба не чекати, поки сама молодь прийде до сільбуду, а спромогтися навіть кожного юнака, який „ладан нюхає“, відтягати від „братів“, впливаючи на нього не лише на зборах, а і в постійній навіть і індивідуальній агітаційній роботі.

Друге питання про боротьбу за селянську молодь.

„В умовах пролетарської диктатури рішучим є питання про ту політику, що її має вести переможний пролетаріат для того, щоб, зберігаючи селянство, яко спільника, переробити його. У нас радянське суспільство складається з двох клас: пролетаріату й селянства. Адже-ж кожна класа є носій певної господарчої форми. Пролетаріат і селянство являють собою в нашій країні два різних способи виробництва. У галузі техніки пролетаріат є представник великого машинного виробництва; селянство— у першій стадії розвитку—крім куркульства, дрібне, просте, товарове господарство, що спирається на ручну працю... Їхні взаємини—взаємини державної політики пролетаріату й дрібного товарового селянського господарства“. (Д. Розіт. „Більшовик“ № 23-24—27 р.).

Відомо, що певному рівню розвитку продукційних сил відповідає і певна ідеологічна надбудова. На шляху економічного перебудування селянського господарства пролетаріат зустрінє великий опір. Коріння цього опору полягають, по-перше, в розпорошеному дрібному товаровому характері селянського виробництва. Цьому характеру виробництва відповідає і дрібно-власницька ідеологія селянства, його консерватизм, а іноді і негативне ставлення до соціалістичної організації селянського господарства, до планового керівництва ним. По-друге, доводиться боротися з елементами капіталізму, що стихійно створюються за умов НЕП'и. Народження капіталістичних елементів відбувається поряд зі зростом активності куркульських верств. В економіці ми тут маємо орієнтацію на захід. Цю орієнтацію можуть ілюструвати такі балачки:

„Колись ми сидіть одержували з Лодзя, і він коштував 12 коп. Ми не знали Саву Морозова. Чи не можна, щоб наш хліб та сало йшло до Лодзя, а щоб ми одержували сидіть не по 40-50 коп., а набагато дешевше й краще“. Тут ми бачимо, що декому нічого не варт прикласти до наших зовнішторгівських кордонів „сидцевий“ критерій. Аби тільки „дешевше й краще“. В ідеології ми маємо орієнтацію на „психологічну Європу“, „беріть, яку хочете“. Поряд з усім цим ми маємо бажання захопити позиції на культурному фронті, зусилля куркульських елементів пролізти до ВУЗ'ів то-що.

Тепер, коли посилюється економічна боротьба з куркулем, коли тиснуть на нього, загострюється й боротьба ідеологічна. Куркуль силкується бути

активнішим, і часто своєю агітацією підсилює матеріальним впливом на неможливі верстви, на окремих бідняків.

Наше завдання полягає в тому, щоб, не розпалюючи класової боротьби на селі, в розумінні політики „розулачивання“ вести чітку класову політику. Треба активізувати наймита й бідняка на всіх ділянках громадського життя, керувати середняцькою молоддю й виховувати її в дусі співробітництва з біднотою. Тут, з найбільшим зав'язанням треба випікати, з одного боку, елементи хвостизму або пасивності, і з другого — комчанства й командування.

Як це не дивно, але факт, що багато сільських осередків та окремих комсомольських активістів на селі не знають вирішення ЦК ЛКСМУ що до роботи серед наймитства та незаможницької молоді. Треба не залишити жодного осередку без перевірки його роботи серед наймитства й бідноти. Треба переглянути, як у нас у спілці здійснюється блок бідноти й середняцтва, виправити хиби — неухажне ставлення до вимог наймитства. Треба сказати простими словами одного сільського активіста: „Треба знати свій час для „драматургії“, менше ганяти піонерів на кутки, а й собі заглянути й подивитися, „чим дихає наймит“. „Драматургія“ нам не шкодить, але неухажність до вимог наймитства може перетворитися на „трагедію“.

Боротьба за селянську молодь посилюється ще в наслідок таких моментів: по-перше через певні суперечності між пролетаріатом і селянством. Звичайно, у наслідок нашої правильної політики в галузі економіки ці суперечності розпорошуватимуть. На початку існування пролетарської диктатури, пролетарська культура оформлюється швидше, аніж зникають суперечності між містом і селом. Тому треба відповідним ідеологічним впливом, культурними заходами доповнювати, сприяти економічному перебудуванню. По-друге, боротьба, в нас, на Україні, посилюється ще через національні моменти. За старих часів куркуль, яко представник української буржуазії, що народжувалась, конкуруючи з великодержавною буржуазією, мав свої підстави бути незадоволеним з неї і розпалював національну ворожнечу. Куркуль хоч і знає суть, але класову лінію пролетарської держави на обмеження куркуля він мотивує як продовження старої лінії національного пригноблення. Тут ґрунт для шовінізму. Націоналістична агітація, підсилена романтикою „Січі Запорозької“ і навіть „батьківщини“, поряд зі слабкістю по-де-куди наших культурних позицій, може захопити де-які верстви молоді.

І перше, і друге стає ще складнішим у наслідок такого становища: коли для робітничої молоді робітничий клас є чинник виховавчий, позитивний тип дорослого робітника є для неї зразок, то для селянської молоді переважна частина селянства є сила консервативна, де молодь, часто сама не загартована, повинна відігравати революціонізуючу роль.

Якщо до всього цього додати велику неписьменність і некультурність селянської молоді, то стане ясно, якого напруження вимагає боротьба за ідеологічний вплив на селянську молодь. І, особливо тепер треба як-найстаранніше урахувати не те, що окремі настрої, а навіть і найдрібніші відміни настроїв окремих груп молоді.

Вище ми зазначили вже те, що пролетаріат лише в умовах своєї диктатури усвідомлює себе, як культурну силу, бо він руйнує буржуазну монополію на освіту. Завдання підготувати „адміністраторський і ідеологічний класовий кадр“, насамперед покладається на робітничу молодь і на комсомол, як її авангард.

Складність цього завдання збільшується множенням наші національні труднощі. Нам треба втягти молодь, особливо її робітничу

частину, до всіх культурних процесів, що відбуваються на Україні, сприяти культурному зростові робітничої молоді, розвинути її активність у бік поступового, але міцного оволодіння згаданими процесами. Цього можна дійти цілою системою впливів, вихованням почуття і художніх смаків молоді, цілою системою оточення психології молоді.

Хай не лякає де-кого „вузько-утилітарний“ підход до деяких культурних та мистецьких справ, але ми ці справи розглядаємо не як „самодовлеющие фактори“, а як ділянку надбудови, що її можна використати для відповідного ідеологічного виховання молодших поколінь.

Якщо схематично накидати завдання спілки в цій справі, то вийде така картина:

Що до художньої літератури, ми маємо широко ознайомити молодь з класиками, популяризувати серед молоді твори пролетарських письменників, надавши головної уваги українській літературі. З одного боку—борючися із упадницькими настроями, з другого—борючись проти орієнтації на „психологічну Європу“, виховуючи в молоді критичне ставлення до художніх творів. Навколо окремих творів треба розгорнути відповідну „масову роботу“. Це сприятиме більшому ознайомленню молоді із зазначеними творами. Поряд з цим потрібна цілкова підтримка й увага до початкуючих літераторів.

У галузі музики й пісні потрібна безжальна боротьба з циганщиною й бульварною макулатурою. Ми маємо зайнятися музикальним вихованням молоді. „Циганщині“ треба протиставити нові революційно-побутові пісні. Спільними силами комсомолу, молодих поетів і композиторів треба творити нову пісню. Київський комсомол ставив ці питання „на серйозну ногу“ і в наслідок ми маємо „збірник комсомольських пісень“—видання музичних підприємств політосвіти та ОК ЛКСМУ.

Треба щільніше зв'язатись із музикальним товариством імени Леонтовича. Треба широко сприяти кожній ініціативі що до збирання народної української пісні.

Навколо музеїв, виставок, картинних галерей також розгорнути відповідну роботу для того, щоб знайомити молодь з окремими художніми творами живопису, скульптури то-що.

Треба використати театр, як могутній засіб культурного виховання молоді, одночасно борючися з хибами професійного та клубних театрів. Не зважаючи на культурну відсталість, молодь яко масовий критик у боротьбі за новий репертуар та потрібну трактовку й художнє оформлення п'єс, вона може бути й повинна стати джерелом здорової ініціативи.

Нарешті; могутнім засобом виховання почуття, оточення психології молоді є кіно. З погляду підготовки „ідеологічного класового кадру“ кіно часто відіграє злочинну роль, наводючи карну романтику. Кінопродукція—під колективну критику молоді, притягти молодь до кіно-виробництва.

З погляду підготовки „ідеологічного класового кадру“ комсомол дуже мало зробив що до посилення свого впливу по різних художніх учбових закладах. Тут, у різних музичних, драматичних інститутах, художніх учбових закладах, музичних профшколах—найслабша ділянка впливу комсомолу.

У такий спосіб, використовуючи всяку художню форму, при потрібній настирливості, обґрунтованому ставленні до цієї роботи ми наблизимо молодь до оволодіння різними культурними процесами. Звичайно, цілковите оволодіння може бути тільки в наслідок великого ідеологічного й культурного зросту молоді, поряд зі зростом гегемонії елементів пролетарської культури в науці, мистецтві то-що.

Звичайно, ані класова чутливість, що властива робітничій молоді, ані добре поставлена серед неї культурна робота, не позбавляють нас від найсерйознішої роботи в справі політичного виховання молоді. Саме темп оволодіння пролетарською молоддю різними культурними процесами перебуває в тісній залежності од того, яким темпом проходитиме виховання молоді в дусі марксіського світогляду.

Свого часу, тов. Бухарін писав, що для того, щоб подолати ту культурну кризу, яку зараз переживає революційна країна, „потрібна нова орієнтація на підставі того, що дає марксизм. Потрібна найширша популяризація марксіського світогляду, поруч із поширенням та поглибленням марксіських знань“ („Правда“, 25 листопада 1921 р.). Подивимось, що являє з себе, з цього погляду, наше політнавчання.

Система навчання завжди ламається. Підручники що-року нові, кадри пропагандистів, і що до якості, і що до кількості,—незначні, підручників, як і раніш, не вистачає, приміщень нема, відвідування й поточність як показники зацікавленості навчанням—жахливі.

Для солідної політосвітньої роботи (тим більше, такої, яка мала-б у собі й роботу в справі загально-освітньої підготовки слухачів), для такої роботи ми не маємо ні сил, ні коштів.

Адже-ж, треба правді дивитись у вічі. Хто хоче навчатися (а в нас таких більшість), той, відповідно до своїх нахилів, вишукує всі шляхи до вчоби й самоосвіти. І тим, що ми іноді комсомольця кілька років „паримо“ на „тій самій полиці“, ні в якому разі не сприяє „широкій популяризації марксіського світогляду“ і часто вбиває бажання до будь-якого навчання.

Поряд з цим помічаємо другий процес; вчення все більше наближається до добровільного принципу (хоча цього року директиву ЦК ВКП про добровільність вчення після 1-го обов'язкового року зрозуміли, як „добровільний вибір форм“, цеб-то, „хочеш не хочеш, а йди, куди хочеш“). Крім того, ширяться різні добровільні форми (предметні, різні семінари, тимчасові гуртки то-що), що мають самоосвітній характер.

Глибший аналіз стану політнавчання примусить нас зробити такі практичні висновки:

Залишити неодмінно перший ступінь, з коротеньким закінченим програмом, розрахованим на те, щоб дати новаку, який вступив до комсомолу, елементарну поліпшену орієнтацію.

Решту роботи організувати шляхом самоосвіти саме за добровільним порядком. Жодних оговорок. Досвід роботи добровільних форм цього року, форм, не оговорених і непередбачених ніякими „положеннями“, по різних програмах довів, що така постановка навчання дає значно більші наслідки. Потрібна тільки солідна організація опорних самоосвітніх баз, консультаційних пунктів, підготувати кадр консультантів і рецензентів.

Така постановка політучоби заощадить багато сил і коштів і дасть змогу поставити дійсно „широку популяризацію марксіського світогляду“. З другого боку, треба більше уваги надати селу. Там політнавчання має проходити по лінії розгортання шкіл, забезпечених пропагандистами й літературою.

Усю цю роботу, звичайно, повинна підтримати широка видавнича робота. Без літератури не може бути жодної самоосвіти.

Нарешті, надзвичайно важливе в справі боротьби за ідеологічний вплив на молодь є питання про новий побут. Не тому, що ми тут маємо купу перекручень, часто упадницькі настрої і т. інш., а тому,

що тут нам доводиться стикатися з цілою низкою непомітних дрібниць, з такими явищами, що їм часто не надається значіння, але які, проте, у сумі своїй, лягають додатковим тягарем на терези ворожого нам табору.

Тут, „запропонувати“, „наказати“, „поставити в обов'язок“ неможна. Тут треба навчити, виховати, а це—складне завдання, розраховане на низку років. Це, звичайно, не значить, що ми у наслідок цього повинні братися до цих справ „в останньому кварталі“.

Такі явища помічаються всюди. Візьміть будь який осередок, і майже всюди ви ніколи не зустрінете, щоб осередок знав, що робить комсомолец „поза службою“. Осередок знає, що він робить на виробництві, які цей комсомолец виконує нагрузки, а ось знати, що комсомолец робить удома, „чим дихає“ комсомолец, це—„не входить до плану роботи“.

Адже-ж, часто відрив од мас, обростання, піжонство, різні побутові перекручення і навіть упадництво—все це виростає в атмосфері неуважности, недбайливости, браку інтересу в актива, осередку, в окремих комсомольців, до того, як живе комсомолец, як провадить він час, не передбачений календарем або планом осередку.

У справі побуту писали дуже багато, але саме таку установку повинні мати зараз осередки в боротьбі за товариські взаємини між комсомольцями. Знання—„чим дихає комсомолец“ дасть ключ до знищення багатьох хвороб.

Оце завдання нашої роботи на деяких з основних ділянках боротьби за ідеологічний вплив на молодь.

ЮВІЛЕЙНА ВИСТАВКА ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

А. Г. Тишлер. Махно перед весіллям (олія)

С. Ф. Рягіна. Сніданок робітника (олія)

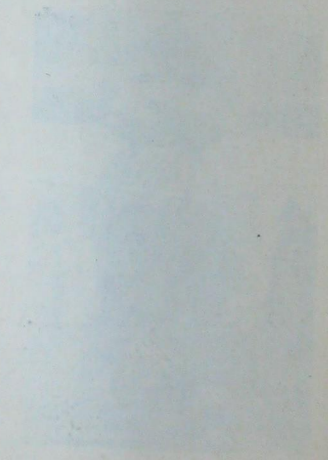
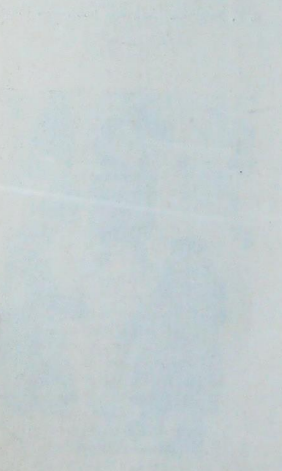
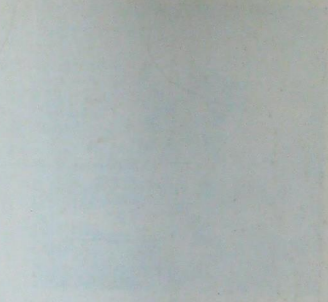

В. І. Мухіна. Селянка (бронза)

В. І. Козлінський. Трудова повинність (рисунок)

ЮВІЛЕЙНА ВИСТАВКА ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

(Москва, виставочна зала ВХУТЕМАС'у)

Різноманітні питання культурного будівництва, культурної революції з загальним розгортанням соціалістичного будівництва — стають усе актуальніші, і розв'язання їх безпосередньо вже пов'язано з дальшим будівництвом соціалізму в нашій країні. Зокрема й XV партз'їзд не мало віддав їм уваги в своїй роботі. Розвиток широкої творчої роботи в різних ділянках радянської культури, зокрема в мистецтві, скеровано в належне річище, і всяке стимулювання встає тут перед нами як невідкладне завдання. Боротьба за якість, за новий мистецько-ідеологічний зміст, боротьба за кваліфікацію, за нову мистецьку культуру, за щоденне підвищення якості художньої продукції — от складна й відповідальна проблема, що стоїть перед радянськими мистцями. Розв'язавши цю проблему, ми зможемо протиставити наше мистецтво Співки Радянських республік мистецтву капіталістичного Заходу.

Особливого значіння з цього боку, так би мовити „якісного огляду“ наших досягнень у ділянці образотворчого мистецтва набирає виставка закуплених і замовлених Раднаркомом художніх творів до 10 роковин Жовтневої Революції. Ця виставка відкрилася в Москві на початку січня минулого року, і ставить за мету ознайомлення широких мас працюючих з тим, що придбала Державна Комісія Раднаркомом. Ця виставка підговлялася заздалегідь. У свій час з ініціативи т.т. Рикова й Рудзутака Раднарком СРСР асигнував 160.000 карб. на закупку й замовлення художніх творів до Жовтневого ювілею. Таким чином, асигнування мало, з одного боку, відзначити 10-річчя, а з другого — створити як наймаксимальніші умови для роботи й стимулювання творчості наших видатніших мистців. Це асигнування є велика державна підтримка нашому мистецтву як „соціального замовлення“ йому з боку держави. Маштаб і значіння цього „соціального замовлення“ при неорганізованості ринку, для такого (станкового) характеру художньої продукції особливо великі. Раднаркомом була виділена особлива комісія на чолі з т. Луначарським, що замовила й закупила картини, скульптуру і рисунки представлені на виставці. Все, що було представлено на виставці по-за кількістю, робило особливий наголос і на якість. Але Комісія в своїй роботі обмежилась лише мистцями Москви та Ленінграду. Жодний художник з інших місць не одержав замовлення. Це тим більше жаль, що виставка „Мистецтва Народів СРСР“, яка тривала перед тим, виявила видатних високо-кваліфікованих мистців нової Радянської генерації, в різних частинах Радсоюзу зокрема й особливо значних своїм художнім рівнем в УСРР та Радянській Грузії, з відмінними від художників РСФРР підходами в роботі. Цікаво було б утягнути й їх у цю творчу роботу, що мала відбити в скульптурі, малярстві різні моменти першого десятиріччя пролетарської диктатури й побачити їх працю поруч з досягненнями кращих мистців РСФРР.

На виставці представлено: малярство, особливо багато скульптури й досить великий відділ рисунку й графіки. Тут було скупчено твори кращих мистців Москви і Ленінграду. Упорядкування самої виставки, самий характер робіт (великі скульптури, картини), різноманітний склад учасників, оскільки Комісія РНК замовляла речі майстрам усіх існуючих об'єднань, як АХРР, ОСТ, „Бытие“, „Крыло“ й т. д.—робить перше враження від неї досить ефектне. З негативних сторін можна зазначити малу кількість у відділі малярства картин, що тематично були б пов'язані з Жовтнем, зокрема мали б темою боротьбу робітників та селян за владу, або що намагались би виявити різні етапи соціалістичного будівництва. Скоріше тут беруться чисто зовнішні моменти (маніфестації, засідання й інш.), без спроби сюжетного заглиблення, а тим більше синтетичного опрацювання багатой тематики, що її дає Жовтнева Революція та десятиріччя існування Радсоюзу. Так, на жаль, худ. Фальк, цей найвидатніший представник б. „Бубнового Валета“ дав лише невеликий поясний жіночий портрет, Канчаловський—маленьку річ „Пряху“, а Машков, як і на попередніх виставках АХРР—„Кримський берег“, в якому десь з боку приткнуто пару піонерів і т. інш. А цікавої цінно було б, коли б наші кращі майстри поставили перед собою таку задачу. Але це, очевидно, довгий і повільний процес для старшого покоління, що вимагає органічного переродження художника. І друге—порівнює незначна кількість молодих сил. Це тим прикро, що найсвіжіші своїм підходом ОСТ'овці (Лопатников, Аксельрод та інш.), або найцікавіші взагалі, як наприклад, у скульптурі (Мухина, Смотров)—є молодяк. Третє—не дивлячись на добір, все ж можна було здбати роботи не гідні такої виставки чи своєю формальною квалістю, чи просто неохайністю. З таких можна було зазначити роботу Лентулова „Деятели искусства за Октябрьское десятилетие“—ні малярства, ані рисунку, а якась московська „отсебятина“ що „производит странное впечатление“, як висловився Тугендхольд*, далі роботи Бяліницького-Бирулi, у скульптурі „Клятву“ Булатовського та інш.

В малярстві можна відзначити високу якість і цікавих майстрів з найрізноманітнішими підходами. Лише ОСТ'овці (Лабас, В'ялов, Дейнека, Гончаров, Пименов та інш.), виступають на виставці з більш-менш суцільною групою. Художник Тишлер (з формального боку найцікавіший майстер на виставці)—дав кілька речей на загальну тему: Махновщина „Гуляй Поле“, „Махно перед весіллям“ і т. інш. Речі цікаві своїми живописними прийомами в специфічній тонко розробленій фіялково-голубій гамі живопису. Але наврод чи пошастило тут авторів за якоїсь хворобливої фантастики й експресіоністичної екзотики показати соціальну суть Махновщини. Дві речі Кузнецова виконано широкою декоративною манерою: „Празник в Узбекистані“ (кольоровістю нагадує лубок) і „Крестьянки“—особливо цікава річ. Досить важать роботи: Лабаса, особливо його „Першотравневий полбот“, Денісовського „Перше засідання Раднаркому“ (в червоно-бурдових тонах), В'ялова Ленин (відомий уже виставкою ОСТ). Звертає увагу також „Обновленная Земля“ Яковлева, колосальний натюр-морт, старано, під „голландів“, пророблений. Ще треба зазначити „Сніданок робітника“ Рянгіні, з його тонкою технікою олійного письма, картину Лапотникова „Крестьянский труд“ і Шестакова „Вечірка в хаті-читальні“ та Петрова-Водкіна „Родина робітника“. З численних портретів, більш-менш удалий, хоч і сухо виконаний, є великий портрет т. Красіна роботи Шухміна. Великі роботи

* Див. „Читатель й писатель“ № 1—статтю „Художественные заметки“.

в реалістично-натуралістичному плані подали Богородський—„Волжские грузчики“, Герасимов. З речей мало вдалих і пророблених на революційні теми можна вказати на „Два потока“ Смирнова, „Красная гвардия в Зимнем“ Осмьоркіна й інш. На жаль, на виставці бракувало належної повноти також у портретах проводирів (т.т. Сталіна, Рикова, Бухаріна, Молотова й інш.), а з тих, що були, не можна вважати за вдалих, напр., портрет т. Калініна роботи художника Архипова.

В цілому відділі малярства найцікавіші роботи членів ОСТ'у: Тишлера, Лабаса, Козлова, В'ялова й інш. В них можна бачити шукання нової ходожньої культури, нової чіткої лаконичної форми, гострої сюжетності. Але в намаганні передати новий людський „типаж“ ОСТ'овці своєю підкресленою виразністю доходять іноді до такого утрирування, що це шкодить самому творові (напр., робітники в картині Пименова „Даешь тяжелую индустрию“), або захоплюються прейскурантською виписаною передачею машин. Вийшовши частково зі школи Фаворського (Дейнека, Пименов та інш.), вони принесли і в свою живопись, графічність прийоми журнальної графіки, специфічну обмеженість кольорів, що часто робить їх великі малярські роботи підфарбленим побільшеним графічним рисунком або просто обгорткою. Особливу увагу з живописців, що працюють в іншому плані, звертають на себе Кузнецов і Тишлер та де-хто з молоді.

Виставка констатує далші досягнення й скульптури. Певний підйом цієї галузі, що почався за останні два роки (виставка ОРС) вже зазначався в пресі. Представлено тут велику кількість робіт різними матеріалами (бронза, дерево, гіпс, цемент) скульпторів: Мухиної, Сомової, Смотрової, Чайкова, Меркулова, Елонена, Матвеева, Мезенцова, Лебедевої та інш. Що до формальних підходів, то нема тієї різноманітності, як у малярстві; тут виступає дві групи; ленинградці наслідують класиків (Матвеев „Жовтнева Революція“, Елонен—Лютнева революція“), москвичі шукають нову монументальність, більш-менш самостійні. Найцікавіші роботи тут молодих скульпторів, що скінчили ВХУТЕМАС: Мухина, Смотровая, „Революционерка“ й Сомова—„Партизанка“. Прекрасну річ дала Мухина—„Селянка“ (бронза).

Повно показано на виставці рисунок і графіку. В відділі рисунку є прекрасні роботи молодого художника Аксельрода, Купріянова (особливо цикл „Залізниця“), Козлинського (зокрема „Революція и обыватели“ та „Трудовая повинность“), Конашевича й інш. Гравюра на дереві представлена Фаворським, Кравченком, Павліновим. Цікаві роботи Падаліцина,—ілюстрації до книги Джона Рида—„10 днів, що зрушили світ“. Зі старих майстрів, що найменше суголосні новій добі й випадають з загального характеру експонатів з їх шуканням нових форм і певної нової виразності, а не „рукоделия“, очевидно, на першому місці стоїть Чехонін з його припудреними мініатюрними портретами й завитушками. Є на виставці також вітрини з виробами Палеської артілі (Зубков, Н. Зінов'єв, Марничев) з її незмінними іконописними-формальними прийомами та надзвичайно високою тонкою технікою й майстерством.

Загалом виставка, це перше широке державне замовлення—своїм характером, різноманітним високо-кваліфікованим складом учасників, суспільною вартістю тем усього представленого виявленими формальними шуканнями та досягненням у цій галузі—є велика подія, що поруч з виставкою „Мистецтва Народів СРСР“ зробила особливо цікавим зимовий сезон Москви цього року—безперечно найцікавіший і найвидатніший за всі 10 років історії радянського мистецтва.

БІЛОРУСЬ РАДЯНСЬКА

(Подорож до Менську)

Ішли та обмірковували: холодніше—у нас, чи в Білорусі? Так і не домовились ні до чого... Вирішили, що там побачимо... А щоб у нас було дуже тепло, цього не можна сказати. Бо доки дійшли до вокзала, у Вані Момота вухо одмерзло. Не зовсім, але таки добре підморозилося. А від Холодної Гори до вокзала ж—кілька кроків. Ну, та звісно: тому-то воно й Холодна Гора...

Ішли ми всі з портфелями, замість чамайданів та подорожніх торбин. Де-хто з нас уже вирішив, що портфелі це—гріхи молодости, і в робочі дні у Харкові не часто з ними ходить. А в дорогу—дуже зручна штука. Особливо, коли їдеш на кілька днів, коли майже нічого брати з собою. А тепер так доречи влізан в портфелі: комплект „Маладняка“ за 1927 рік та бібліотечка з книжок молодняківських. Ваня Ковтун ще й роман якийсь захопив—для читання в час, вільний від снування та диспутів з сусідами у вагоні.

Отже, в мандрівку вирушало нас троє: Ваня Момот, Ваня Ковтун і я. Їхали на всебілоруську конференцію „Маладняка“ у Менськ. Настрій по дорозі до вокзалу у всіх був не занепадницький, а навпаки—бадьорий і життєрадісний!—і, за винятком Ваніного Момотового вуха, все було добре.

..... Тут мусив би стояти ще довший рядок крапок. Це значить, що ми спали цілу ніч.

Коли прокинулися, то побачили, що потяг летить по таких самих степах, як і в нас, тільки за вікнами вагону по білій пелені невисокі, розкидані ялинки гналися за нами, неначе лижники. Симпатичні ялинки-лижники! І хореший зимовий ранок з пухастим, ніжним інеем...

Далі й далі нас почали зустрічати берези, не есенінські, а справжні, білоруські. Заквітчані інеевим пухом, вони задумано, соромливо поскиляли голови. Їм було ніяково, що стоять вони край залізної дороги і так відстають від потягу, від культури, від індустріялізації... А ми з докором і з зачарованням повлипали у вікна і дивилися, дивилися на них...

ПЕРШІ КРОКИ, АБО СТОЛИЦЯ БІЛОРУСИ ВНОЧІ

Це були іменно перші кроки. Ми встали на станції перед містом, яке нам назвали Менськом, де вставали усі пасажири. Ми вийшли за станцію й побріли зі своїми туго набитими портфелями до візниць. Сказали одному, щоб віз до якогось готелю, бо на вулиці холодно, дванадцять годин ночі і т. інш. Останнього ми візниць не казали, але це розумілося само собою...

Місто, що його прозвали Менськом (кажуть ніби то від коріння „мена“, в часи натурального господарства, коли був обмін—„мена“—товарами) зустріч нас досить таки веселими вогнями та великим морозом. Не дуже велике, так трохи більше від нашого кращого округового міста, хоч би такого от, як Подтава. В центрі попадаються дво- та навіть одноповерхові будинки. Вулиці рівні, вузькі.

Ми ще поглянули на місто з четвертого поверху готелю „Європа“. Але вночі та ще зверху мало-що можна було розглянути. Полягали спати. Значить, їхали від Харкова до Менська цілу добу.

МЕНСЬК І МАЛАДНЯК З МУРАШКОЮ

Ранок... Світлий, хороший. І мороз хороший, лютый. В готелі холодно і води якраз нема... Столиці сусідок-республік дечим схожі одна на одну.

Подивилися ще раз із вікна на Менськ і пішли шукати Маладняка... В листі, яким нас запрошено стояло: „Камуністычная 20, пакой 11“. Ідемо на Комуністычну 20. Там якісь чудні мешканці: у всьому будинкові знати не знають, що таке „Маладняк“ (з „а“, чи з „о“—все рівно)...

Ми обурюємося з такої некультурності, обурюємося за нашого білоруського друга і, звичайно, з обуренням... виходимо на вулицю.

Де ж журнал „Маладняк“? Пройшлися вулицею... Мерзнуть руки (носимо наші „комплекти“), боїмося, щоб Ваня М. не одморозив собі „другим номером“ ще й носа... Бачимо: по Комуністычній 19 на будинкові вивіски — „Дом асьветы“, та ще й афіша, що відбудеться сьогодні диспут „Письменник і читач“. На афіші прізвища — Гартного, Чарота, Дудара, Александровіча... Зайшли в „Дом асьветы“. Там якась репетиція і теж ніхто не знає, де зараз міститься Маладняк... Поступила від когось із нас пропозиція йти в „Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва“ (бачили вивіску на магазині), там розшукати Цішку Гартного і в нього все розпитати.

Через деякий час стояли в кімнаті „загадчыка“ * Держ. Видавництва Білорусі — Цішки Гартного. В нього якраз ціла група товаришів. Знайомимось: з Зарецьким, Дударом, Чаротом, Шастевським. Узнаємо „пріємну“ новину: конференцію Маладняка відкладено аж на 15-те (було: на 6-те лютого). Оце так!..

Дудар веде нас до ЦК Комсомолу Білорусі, до Маладняка. Дорогоу узнаємо, що він, Дудар — „тройчен в лицах“ і що під одним псевдонімом він давно співробітничав в нашому, українському Молоднякові (журналі).

В Галавача багато маладняківців (хоч самого Галавача немає). Познайомилися з шістьма, чи й більше, хлопцями. За кілька хвилин з великими труднощами починаємо розрізняти Мурашку від Барашки і навпаки, а їх обох від Моркавки та від Василя Каваля. Всі вони дуже привітні та дуже симпатичні хлопці. Особливо запам'ятався одразу Вася Каваль: у білій вишиваній білоруській сорочці, підперезаний хорошим білоруським селянським поясом — він справляв вражіння білоруса — рабфаківця, що недавно приїхав із села.

Зразу ж для маладняківців стало ясно, що молодняківці приїхали на конференцію, а тому і тим, що з літерою „а“ і тим, що з літерою „о“ стало „дуже й дуже жаль“... І ті, що з літерою „а“ почали нарікати на свого Мурашку за те, що не повідомив Харків телеграмою про перенесення конференції на 15 лютого.

Мурашка щось одговорювався... Ваня Ковтун, він же „по призванню“ Вухналь, сказав, що від такої вістки і такої необачности Мурашки, у нас аж мурашки по спині полізли...

Потім ми всі вирішили, що якось воно буде... Молодняківці витягли свої комплекти, маладняківці почали їх переглядати і врешті по дружньому та весело розговорилися.

Умовилися зійтися в „Доме асьветы“ на диспуті. Вася Каваль пішов з нами обідати, повів нас у їдальню Менського ХаЦРК, як казав Ваня М. Правда, хтось із нас поправив його, що в Менську є лише МЦРК і нікотрих ХаЦРК.

* Загадчык — „авідувач“ по білоруському.

Та власне всі три ми на початку розмовляли у Менську лише такими синонімами, як от: „Білоруський ЦК ЛКСМУ“, „Білоруське ДВУ“ і т. д. Мабуть тому, що по своїй структурі ці установи та організації (наші та білоруські)—так мало схожі одна на одну...

Ішли до Ідальні та оглядали ще вулиці, Менськ. Скрізь білоруські вивіски, як у нас українські... Що могли ми сказати про Менськ взагалі після першого дня перебування в ньому?

Що город це хороший, бо він радянський; що він братній нам город, бо пролетарський город, хоч у ньому й немає майже ніякої промисловости... (і ще недавно була конка; ми ще застали проти „Європи“, як парадокс до неї—власне до назви—якісь кумедні маленькі чорні вагончики; правда, їх уже не возила чотирьохного електрика...) Хороший город, бо в ньому був перший з'їзд РС-ДРП. Нам хлопці обіцяли показати будиночок, де цей з'їзд відбувався 1898 року... А найбільше хороший він, бо в ньому маладняківці—хлопці-комсомольці, і за кілька хвилин знайомства у нас уже знайшлося стільки спільних тем та питань, що за вечір їх і не викладеш і не розв'яжеш...

А в Ідальні Вася Каваль розповідав, що нам треба буде оглянути в столиці Білорусі.

НАША „БІЛОРУСИЗАЦІЯ“. ДИСПУТ.

Наша „білорусизація“ власне полягала в тому, що коли ми прийшли до нашої тимчасової резиденції в „Європі“, щоб відпочити трохи перед диспутом, я став звати обох моїх друзів Яками*: Янка Момот та Янка Ковтун. У нас, правда, Янка асоціювалося трохи з американським янкі, але Янка—дуже подобалося. От, наприклад, Янка Купала—гарно.

Як ішли з Ідальні, то зайшли в книгарню „Білоруського ДВУ“ та купили словник і кілька книжечок поезій та прози... Тепер сидім у своїй „європейській“ резиденції та з захопленням декламували з Уладзімера Дубовки:

О, Беларусь, мая шыпшына,
зялёны ліст, чырвоны цвёт!
У ветры дзікім не загінеш,
Чарнобылем не зарасьцеш.

Так починався один з кращих віршів його книжки „Credo“.

Трохи пізніше зайшли за нами Іларик Барашка, Александровіч, С. Фамін (однофамилець нашого Євгена), Дудар. Зібралися йти на диспут „Письменник та читач“. Цей диспут нас дуже цікавив, бо ми сподівалися зазнайомитися на ньому з культурним білоруським активом Менська, а також побачити багатьох живих (в прямому розумінні слова) білоруських письменників та поетів—з усіх груп та літергазетацій.

Вхід на диспут—по платних (15 коп.) квитках. Та на вісім годин вечора в „Дом асьветы“ зійшлося по-над двісті чоловіка. Маладняківці казали нам, що то все: учителі, педтехникумці, літератори, журналісти.

Два Янки та я якраз добре вместилися в середніх рядах. Маладняківці показували нам декого з письменників. „Ого он дружина Янка Купала, а самого Купала немає—він хорий зараз“... казав один. Ми звичайно не сказали йому, що в нас далеко більше бажання побачити самого славетного народного поета Білорусі.

Міхась Чарот у своєму кожусі з сивим коміром відкрив збори. Нас потривожили: забрали, як гостей з України, до президії... Ну, що ж.

* Янка—Іван по білоруському.

дорогі мої Янки: я розумію, що далеко краще сидіти в масах—серед маладняківців та руських білорусок, здається з педтехникуму—але: ніяковійте, чи не ніяковійте, а до президії залазьте.

Цішка Гартни почав доповідь. Прислухався до доповіді та від звичайної „президійної“ бездіяльності почав приглядатися та уважно вивчати обличчя уже особисто знайомих білоруських письменників. Перед диспутом нас познайомили хлопці з багатьма товаришами.

Поруч, у президії—Міхась Чарот. Він же М. Кудзелька—редактор газети „Савецкая Беларусь“ (орган ЦВК БССР). Симпатичне, якесь парубоцьке обличчя. Без єдиної риси бюрократизму! Взагалі Білорусь якась безпосередніша, простіша, і на обличчі Менську—безмежно мала печатка сухости, бюрократизму, навіть у порівнянні з Харковом... Чи тому, що тільки чотири мільйони населення та менше клопоту для відповідалних столиці... І якось дуже приємно, що в культурного, чемного Чарота парубоцьке обличчя, хоч і шия акуратно пов'язана краваткою... Окрім того—поет і редактор. Якось мимоволі нав'язується аналогія. Бо Василь Еллан був редактором „Вістей“, а „Савецкая Беларусь“—це ж Білоруські „Вісти“.

Але про Чарота досить, бо ще приймуть це за компліменти. Чарот сказав мені, що в залі сидить Якуб Колас. Я пізнав його по фотографії, що була якраз у газеті „Читатель и писатель“ (лежала на столі). Високого зросту, довгобразе обличчя, з чорними бровами та серйозними, уважними і, теж здається чорними, очима. Якуб Колас дуже уважно слухав увесь час доповідача.

За столом президії сидів поет Михайла Грамика. Поважний, повний—зовнішньо він нагадував українських столичних педагогів. Між іншим, мені здалося, що він схожий на поета Драй-Хмару (колись мій учитель мови на робфаці). В залі сидів десь у передостанніх рядах поет Алесь Мудар. Молодий та хороший, як дівчина—казав про нього Янка Момот—і я з ним цілком погоджуюся.

Михайла Зарезькі—високий, дуже гарно, логично говорить (виступав у диспуті).

Драматург білоруський—Василь Сташевські, бадьорий, енергійний та веселий і гострий.

Так говорити про живих письменників може й справді—„негарний тон“, але я заспокоюю себе тим, що мої короткі „характеристики“—від щирого серця, а також і тим, що Менськ від Харкова—досить далеко і коли що-небудь, то всі „потерпілі“ від цих мемуарів мене не так хутко „дістануть“. А врешті, я ж роблю це лише для того, щоб український читач мав хоч будь-яке уявлення про живих білоруських поетів та письменників.

Про маладняківців не кажу нічого, бо це хлопці свої, а тому за них мені може бути гірше, ніж за інших, коли доведеться знову колись побувати у Менську... Та про них іще буде мова ввесь час...

„Читач та письменник“—це був перший диспут такого характеру у Менську (казали менчани).

Багато слухало, багато виступало. Багато тих болячок, що і в нас: бібліотеки „за вуха треба повісити!“ (хтось із промовців казав: визнають лише російську книжку); за товсту книжку хтось „ламав піки“; невміле розповсюдження; велика ціна; проти словесної еквілібристики: „пурпури та каралі все твори замаралі“ (формула така).

Між іншим, два Янки та я зробили такий висновок, що в кожній Республіці є свій коли не Маяковський, так Грицько Коляда, чи Валеріян Поліщук. У білорусів є такий Шукайло. Виступав на диспуті: говорив—дещо дуже гостро, дещо дуже безглуздо.

Добре відповідав йому—спокійно, упевнено й гостро—М. Зарецькі. Диспут закінчився аж у 12^{1/2} годин. Майже ніхто не пішов до кінця. Такої єдності та близькості поміж читачем і письменником у нас уже не відчувається. У нас уже письменники—більше кабінетні, великі знаменитості й на диспуті десь їх не часто побачиш. Почасти може отакі вечори у нас на Україні—уже минуле, оджите (доброї пам'яті плужанських велелюдних зборищ). Але і в них, цих зборищах, багато є й свого хорошого. Для Менську—особливо

„СЕРДЕЧНЕ“ МИСТЕЦТВО. БІЛОРУСЬКА АКАДЕМІЯ

Отже конференцію, що перенесли на 15-те, знову „принести“ на 9-те чи 10-е не можна було і молодняківці-гості і маладняківці-хазяї спільно вирішили, що нам треба дні перебування у Менську використати як найкраще. Вирішили: оглянути музеї, побути в театрі білоруському, одвідати Інбеккульт...

Звечора, чи власне вночі, після диспуту ми все захоплювалися білорусами та вихваляли на три голоси їхню гостинність та таке тепле ставлення до українців. Довго не спали у своїй „Європі“.

Вранці прийшли наші білоруські друзі—Іларик Барашка та Вася Каваль. Барашка приніс газету „Звязда“. Переконалися, що репортери в Білорусі такі самісінькі, як і в нас. В газеті вони зробили Момота—поетом, мене—белетристом, Янку Вухняля так і залишили гумористом, але, як водиться, переплутали прізвища.

Потім ми попленталися з Барашкою до музеїв. З історичного музею залишилися в пам'яті: гордовита панна з грудьми „морськими“ (од можа до можа), як образ колишньої панської шляхетської Польщі. Це—з загального відділу живописи. Ще—серце пані Ліпської, що схоронялося, задите оловом та міддю, більше століття, як святош. На початку революції селяни пробили мідь та залізо (думали певно, що скарб усередині), а зараз це серце лежить у музеї. Кажуть—так зробили єпископи, бо добре серце мала пані Ліпська... Хтось із хлопців прорік істину: „Чи воно, те серце, було справді таке вже добре, хто його знає, а що воно любило не мало, так це майже без сумніву. Через те його так і висвятив єпископ... Запам'яталася картина Неффа—„Купальщиця“.

Особливо хороший відділ народного мистецтва цього музею. Прекрасний білоруський народній орнамент (розмальовано стелю та стіни відділу). Якийсь простіший від українського у лініях, він вражає м'яким тоном фарб, дуже чистих і ясних, якихось привітних, „сердечних“ фарб. Від нього ми й сказали „сердечне“ мистецтво. Підкреслюємо, щоб ніхто не зрозумів, як „сердешне“.

В орнаменті білоруському здається з'єдналася гама тонів і півтонів кольорів весняних чи літніх білоруських лісів та озер.

З відділу народньої творчості залишилися в пам'яті вишивки шовком та інш. Жорна—кам'яні, ручні, що ними ще й досі в деяких закутках Білорусі—трапляється—мелють хліб (казав Барашка). Від цих жорен стало якось сумно... Не світлу пам'ять залишив по собі чорний, закурений лучник—це далеко не світле білоруське селянське „свято“, що не так давно вивелося скрізь).

Запам'ятався „Герб цеху кравецького 1830 року“. Ця історія економіки в оригіналах.

А взагалі—мені зокрема запам'яталося ось що: коли доведеться знову колись бути в Менську, так заберуся ще раз в Історичний Музей і тоді вже просиджу там цілий день, або й два.

В Музеї Революції бачили „Акти“ продажу панами кріпаків: сім'ю—за 100 карбов., дівчину—за 5 карбов.. Портрет Разіна, Пугачова. Проект

пам'ятника Кастусю Каліновському—скульптура Грубе. (Прекрасна робота Грубе в Музеї Історичному — „Лірник“, дерево). Запам'ятались плакати та відозви Тимчасового Уряду Радянського на Білорусі, підписані Головою Уряду—Змітром Жилуновичем. А Змітро Жилунович—це Цішка Гартни, один з найбільших сучасних письменників Білоруси... Приємно за жовтневу білоруську літературу, за шлях її, бо таких письменників, як Цішка Гартни, там не один.

Так ми говорили з хлопцями, коли йшли з музею... А всього про музей не розкажеш у такому нарисі.

Інститут Білоруської Культури (Інбелкульт)—це Білоруська Академія Наук. Нас привітно зустріли Ігнатовський та інші співробітники. Нам просто аж ніяково було від такої зустрічі. Ігнатовський наговорив компліментів, що білоруси в культурі, в науці „ідуть за українцями“, наслідують досвід українців. Потім розповідав про роботу інституту.

Алесь Гурло (поет) розповідав про роботу свою над словником наукової мови. Гріневич готовий уже був проспівати нам деякі мелодії зі збірки білоруських народніх пісень (яку він укладає), та хтось прийшов, перешкодив. Казав друкуватиме їх у Києві.

Професор Епімах Шепіло розповідав про свою роботу над словником живої білоруської мови. Увесь сивий, білий дідусь... Якимсь парадоксом здалися слова про живу мову од того, хто їх вимовляв. Але цей сивий, білий дідусь з таким піднесенням, з таким чисто юнацьким захопленням розповідав про роботу над словником живої білоруської мови, що цей парадокс стирився, зникав зовсім і вірилося, що саме цей білий дідусь, а не хто інший, залишить свій країні словник живої мови.

Запам'яталися останні слова з розмови з Епімахом Шепілом. Дідусь казав: „словник живої мови—це затьжна і велика робота. Он у Німеччині почали видавати такого словник ще в половині XIX століття, та виходить він і досі, окремими зошитами. Уже того, хто починав цю справу, і на світі давно немає, а останні зошити ще й досі не вийшли... Так і в нас: ми скоро помremo, на роботу цю потрібно не один десяток літ, так що останні зошити словника будуть виходити, можливо, уже тоді, коли й нас не буде“...

Симпатичний, хороший дідусь із запалом та ентузіазмом юнака! На останку він попросив нас записати свої враження чи думку про цю катедру Інбелкульту. Не вміючи писати таких речей, я нашкрябав щось—не то, що я зачарований науковою Білоруссю, не то, побажав їм довгого віку і успіху в роботі. Хлопці підписалися.

У всякому разі я писав широко. Мене вразила і в Інституті Білоруської Культури та незвичайна безпосередність, що така характерна для радянської культурної Білоруси, ця тепла, товариська увага до всіх, хто хоче познайомитися з новою червоною Білоруссю. Ця печать чогось зовсім ще не кабінетного, не сухого, бюрократичного та замкнутого,—чим неодмінно хоч зовні (на крашій випадок), але вкривається кожна академічна установа—чарувала мене. Чарувала і ця товариська, тепла атмосфера в роботі Інституту.

Почувалося, що це—єдиний, добре спаяний і добре підібраний, організм.

Казав Барашка, що в цьому всьому—велика заслуга Всеволода Макаровича Ігнатовського, комуніста, відомого політичного діяча Білоруси, колишнього Наркома Освіти.

В Інбелкульті, як тільки зайшли туди, познайомилися з Янкою Купалою, що якраз там був. Передали йому запрошення від Будинку Блакитного прийти до Харкова в час Шевченківського свята на вечір білоруської літератури, що його впоряджує Будинок.

Коли ми виходили з Інституту, Барашка нам приніс в'язку книжок. Ми були здивовані таким багатим подарунком. Кожному з нас Інститут подарував по чотири великих томи видань своїх: „Праці академічного конференцій на реформе беларускага правапісу і азбуки“, „Гісторычна-археалягічны зборнік“ № 1. „Чатырохсотлетьце Беларускага друку“ та „Творы М. Багдановіча“ том. 1, Я особливо радів першому томові Багдановіча.

Коли прийшли перед вечором у свою „Европу“, то було таке враження від цього дня, ніби ми найменше це два чи три тижні оглядали культурний Менськ.

Ми сердечно вдячні були Барашці та Васі Кавалю, що вони так щиро по-товариському, так енергійно допомагали нам оглянути всі ці культурні заклади Менську.

Почали читати М. Багдановіча. Я був вражений культурою, естетикою, силою образів та чіткістю і закінченістю настрою, думки в кожному вірші цього прекрасного білоруського поета. З тих віршів, що ми прочитали того дня, мені особливо вподобався оцей коротенький—зветься „Дзед“.

Так цюпла цюлы дзень было,
Што дзед—і той сцягнувся з печы,
Ля рэчкі сев, дзе больш пякло,
І грэв пад старой сьвіткай плечы.
Сіневся бор, цякла вада,
Скрозь пахла мёдам і травою...
А дзеду на'т і не шкада,
Што хутка будзе йон зямляюю.

(1918)

Казали Барашка та Каваль, що М. Багдановіч помер 1918 року в Ялті від сухот.

Між іншим, я забув сказати, що з самого моменту зустрічі з білорусами, ми розмовляли по-своєму, а вони по-своєму. І українці прекрасно розуміли білорусів—та навпаки. Обидва Янки—українці хутко навчилися читати по білоруському (я вмів раніше).

Поволі у нас уже нагромаджувалася білоруська література. На початку—авторські. Тоді вже мали: „Сонечними сьцежками“—Алесь Дудара, „Як вясну гукалі“—Васіля Кавалю, „У прасторы“—Іл. Барашки, „Стрэлначны в лесе“—Р. Мурашки, ще кілька книжок А. Дудара. Добули вже М. Чарота—„Карчма“, „Ленін“, „Вибраныя вершы“, поезії Янки Купали, Маракова, Дубовки, Вольнаго, Кляшторнаго. Це для нас були коштовні речі, бо на Україні білоруської літератури ніде не купиш і не дістанеш.

Того дня ми мали ще після музеїв та Інбелкульту зробити доповідь про українську літературу Менській філії „Маладняка“ в Доме асьветы та піти до Біл. Державн. театру... В сім годин до Дома асьветы зійшлося чоловіка тридцять—маладняківців. Ми прийшли, як тільки почали збиратися. (Перед тим ми ближче познайомилися з Сташевським Василем. Він запропонував нам обов'язково поїхати на білоруську „в'юску“—завтра...).

Янка Момот зробив коротку інформацію про літгруповання українські на сьогодні. Посипалося дуже багато запитань. Наші „однофамільці“ з літерою „а“ дуже цікавилися літературною Україною.

Так що збори врешті набрали форми товариської співбесіди. Питали хлопці про „Вапліте“—що з нею сталося. Ми розповідали.

*) В'юска—село.

Театр білоруський подобався своєю якоюсь інтимністю, лірикою. Ставили якраз „Цар Максиміліян“. Театр конструктивістичний. Вистава вся перевита ніжними народними піснями білоруськими. Тому мабуть їхній театр і показався мені таким ліричним. Можливо—що залежало це й від пісень... Особливо зачарувала ніжна, сумна „Колиханка“ білоруська...

В цьому Менському театрі мені хотілося б побувати ще колись... Пізній вечір того дня ми провели у своїх апартаментах, у „Європі“—з Барашком. Розмовляли про Білорусь, Україну. Потім Янка М. заспівав нам „Ой, чого ж ти, дубе“, з „Про що тирса шелестіла“... А „голос у нього хороший“... (Тут одразу березільовський „Бронепоезд“—і Янка Ковтун: „голос у вас хороший“...—прекрасно передає Янка!). Да... А Янді Момоту ми часто казали: „не за покликанням ти пішов: тобі треба було в консерваторію, а ти в критики прешся“... Од пісні та од щирого товариства стало якось і сумно, і весело... Барашка пішов од нас пізенько.

ОСТАННІЙ ДЕНЬ... У МАЛАДНЯКІВЦІВ. МАНДРІВКА НА БІЛОРУСКУ „ВЬОСКУ“.

Я не розповідав про білоруські літературні угруповання... Це, власне завдання, що потребувало б окремої статті, але тут ми скажемо коротко про сучасний стан.

Колись був „Маладняк“. Лише „Маладняк“. До нього входило багато товаришів, що тепер належать до інших літутгрупвань, як от т. Чарот, Дубовка, Дудар та інші. „Маладняк“, власне, відіграв велику роль в збиранні літературних радянських сил Білоруси. Він виконав подібну,—в деякій мірі—роботу до тієї, що в нас її проробив „Плуг“.

З роками відбувалася в літературному рухові диференціація. З „Маладняка“ виходили окремі групи письменників та, об'єднуючись окремо, творили нові організації з новими художніми напрямками та принциповими засадами.

На сьогодні в Білорусі є такі основні літературні організації: „Маладняк“, „Полюмя“, „Узвышша“.

„Маладняк“ виконує зараз ту роботу, що йому й належить: це—плекання молодих сил, організація комсомольської літератури.

„Узвышша“—це організація типу нашого колишнього „Валіте“, тільки не така агресивна в розумінні політичному.

„Полюмя“ утворилося недавно. Частина старших товаришів вийшла з „Маладняка“ і об'єднавшись з старими білоруськими письменниками та поетами, утворила навколо журналу „Полюмя“—літорганізацію з цією ж назвою.

Де-хто у нас на Україні намагався тлумачити утворення „Полюмя“ (організації), як розкол у „Маладнякові“. Справа стоїть зовсім не так. Самі „полим'яни“ запевняли нас у тому, що вони в дуже гарних відносинах з „Маладняком“ і тепер. А вийшли з „Маладняка“ старші товариші, що переросли форми роботи „Маладняка“. Їх вихід навпаки—має сприяти розвитку молодшого творчого активу „Маладняка“.

Третього дня вночі ми мали виїздити з Менську... Та перед тим вирішили з'їздити на білоруську вьоску.

Зорганізував мандрівку на вьоску наш новий друг Сташевський... Ми були в редакції „Савецкая Беларусь“, коли туди зайшов однофамільцем драматурга Сташевського—Нарком Внутрішніх Справ. Автомобілем не можна було вирушати по снігу в таку дорогу. Він допоміг нам добути коней для поїздки.

Години в три мали виїхати... Перед тим зайшли до Цішки Гартного—забрали в нього деякі листи. В нього якраз була мати—білоруська селянка. Цішка Гартни дуже схожий на свою матір.

Добули ще останні видання, кращі твори—Янки Купали, Якуба Ко-
ласа, Цішки Гартного, М. Зарецького.

Зайшли вже на прощання—до „Маладняка“, власне до Галавача в ЦК Комсомолу. Там були якраз: Мурашка, Моржавка, Галавач і разом з нами прийшли Василь Каваль та Барашка.

Галавач подарував нам свою книжку оповідань „Дробязі жыцця“.

По товариському вели розмову з хлопцями... Хлопці розповідали про Білорусь... Янка Ковтун записував для нарису якогось. Записував таке: що в Білорусі—боротьба за землю, це—боротьба з болотом. Що в Білорусі з 3.000.000 десятин болот осушено всього 75.000. Що боротьба за меліорацію, боротьба з болотом, це героїка сільського комсомолу Білорусі... Цікавий термін: „шматпілля“—по білоруському значить—багатопілля.

Думалося... Чому, навіщо Алесь Дудар так наслідує формально Єсеніна, не може звільнитися від впливу поета березового ситцю? (Ми читали перед тим у себе в „Европі“ книжки Дударові і говорили про це...) Та ж у Білорусі оця боротьба з болотами, це така героїка білоруського комсомолу, що може дати не лише ідею, тему, але й настрій, емоції, форму, нові оригінальні засоби виспівати цю героїку може дати чутливому поетові... Потім ми говорили про „конкретність“ у поезії, про „конкретність“, що переростає в велику художність і сама собою стає не конкретністю.

Побіжно, коли нам хлопці розповідали про свою країну, ми ділилися нашим. Була тепла, товариська розмова. Такі розмови не забуваються, такі розмови бувають тільки у комсомольців, тільки у друзів, що може в різних країнах, але з однаковим завзяттям і запалом боряться за те, щоб осушити старі, одвічні болота...

Ось уже передмістя Менську—невеличкі, немов містечкові будиночки. Коні у нас міліцейські, добрі. Гриви метляються на вітрі, як у зміїв. На санках вісім чоловіка, окрім візничі. Три—українці, та останні—білоруси.

Власне, тільки поєднуючи здібності та винахідливість аж двох націй—можна було влаштуватися на цих санках такій „капелі“ (ми пробували дорогою співати). Добре, що коні хоч здорові, дужі, як змії...

В далені синіють темні бори. Понад дорогою берези поспускали до землі голі зів'ялі руки. А кругом—біла блискуча пелена. Щось ніби як на Херсонщині зимою. Тільки у нас немає, не синіють бори...

Дорога—нічого собі... Вибіів хватає, навіть більше, ніж треба. На санках—гірше, ніж у моторці в неспокійному морі. Спочатку випали з санок удвох: я й Вася Каваль. Добре, що я вчасно встиг вихопити ногу (хоч без калози) з санок: а то було б погано. Бо коні не звертають уваги, що два пасажири випали в сніг одія на одного...

О, Беларусь, мая шпышына!

Декламує хтось, дивлячись на берези при дорозі, на білу пелену, на сині далекі бори... А рижі змії летять і метляють гривами на вітрі. Ага... То Вася Каваль декламує. Він декламує іще щось з Єсеніна. Про білеє поле, про сніг, про берези, про „трийку“, (а в нас пара—все одно!), про білу дорогу...

Милий, хороший Вася—в своїй вишиваній сорочці, підперезаний красивим, світлим фарбами, поясом!.. Він любить білеє поле, берези... він любить життя...

Була одлига. На наше щастя. Бо погано довелося б мандрувати у таких позах на санках (вісім чоловіка, крім візничі!). У Янки Момота

он і так уже посиніли вуси та ніс. У нього погане, ніби студентське пальто. Вітер продуває там, де навіть і дірок немає. Хоч він бадьориться, навіть співать починає...

Да... Починаємо—то білоруську, то українську. Та коли білоруську пісню знає п'ять співаків, то не знає її три. А коли українську знає три, то не знають—п'ять. Тяженько таки заспівати... Тут уже і спорідненість націй, і дружня любов не допомагає. Зійшлися щось були лише на:

Чалавек жонку б'е-катує.

Та няхто ж яе ня ратує...

Але це не така вже гуртова, хоч і хороша пісня. Та не так то вже добре ми її й знали!

— „Ого вже он бачите, Тереню—видніються Самохваловічі,—показав Сташевський. Ми їхали в село Самохваловічі.

Іхали до знайомого одному товаришові учителя... Та й хіба обов'язково треба їхати робити десь на селі доповідь, скликати збори—для того, щоб побачити село, або тут білоруську вьоску? Все одно за три години перебування в селі культурної революції в ньому не зробиш... І ніколи, і померали дуже...

Ми поїхали просто до сільського вчителя. Яка білоруська вьоска зблизька? Зимою—чорна, непривітна, сумна. Деревляні хати. (В білорусів багато лісу)... Невеликі, якісь розкидані.

Учителя якраз дома не було... Зустріла нас трьохлітня русява дівчинка, яка трошки згодом одрекомендувала себе: Зінаїда Платоновна. Поприносила свої ляльки й почала годувати їх „супом“ з порожньої коробочки. Я погладив її русяву милу голівку, бо згадав другу, таку саму маленьку, русяву голівку... Подарував їй червоненьку малу ляльку, що купив її для тієї, другої русявої голівки.

Після просторих, високих апартаментів „Європи“, після блискучої електрики, якось вразили темні, низькуваті кімнати „вьоскового“ вчителя. Трохи одвикли вже од них.

Сташевський з Якою М. пішов до школи за вчителем. Я, Василь та Барашка розмовляли з Зінаїдою Платоновною та її ляльками. Ту ляльку, що дав їй я—вона назвала „галышыком“...

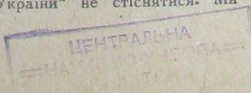
Учитель певно був природник. В кутках стін, на столі—чучела з птиць. Он шуліка як розставила крила... А Зінаїда Платоновна й не боїться!..

Увійшла господиня—русява, висока жінка. Трохи розмовляли, трохи мовчали. А найбільше розмовляли з Зінаїдою Платоновною, що годувала ляльок уявним, чи умовним „супом“.

Нарешті прийшов хазяїн і хлопці. Трохи розмовляли про се—про те. Як живеться учителям? Треба багато працювати—тоді краще проживеш. А так, заробітня платня не така то вже достатня... Хазяїн високий, енергійний білорус. Вся сім'я—і Зінаїда Платоновна—розмовляє білоруською мовою.

Після подорожі на санках, після холоду—скажено хотілося їсти і буда велика згага. Треба було зогрітися, треба було вгамувати спрагу—чогось випити. Випили, звичайно, не води—бо вода холодна, і не Барзаку, або Шато-ікему, бо їх тут ніде не було... Померзли, зголодніли... А тепер зогрілися, повеселіли. На ковбасу жарену (та сама, що в нас звється „українською“, а тут вона—„білоруська“,—хороша штука!), на сало—кинулись. Як голодні вовки.

— Немов з Надволжа приїхали!—жартував Сташевський... А хазяїн та Барашка запрошували „гостей з України“ не стіснятися. Ми „не стіснялися“, і не думали!

Потім Янка Момот заспівав „соло“— „Ой, чого ж ти, дубе“... І всі замовкли, заслухалися... І всім було і сумно, і весело...

Вийшли з Самохваловічів години через три. Було вже дев'ять вечора. А Янка Ковтун дуже непокоївся. Квитки на потяг у нас були в кешенях...

Попрощалися з хазяйнами. Я погладив Зінаїду Платоновну, що почала плакати, бо хотіла спатки, по руській голівці, і не втримався, щоб не сказати її матері та їй що через добу буду вже біля своєї рідної руської маленької голівки...

Коні летять... Темна ніч, ледви мріє дорога... А гриви в коней! Як змії!...

... Про білоруську вьоску я розповім вам, коли проживу там колись місяць чи два...

Прощайте Самохваловічі й Зінаїдо Платоновно!

Назад було їхати так тепло. Наче б сидіти було якимось краще. По-обнімалися всі,—чи того, щоб було тепліше, чи того, щоб не попадати з санок... Вісімнадцять верст, майже до самого Менську, щось співали, як навіженні, щось балакали, щось вигукували, клялися один одному, що на всьому світі немає кращих людей, як білоруси та українці.

А коні—рижі змії летять, як божевільні... А нам весело, і нам сумно. Нам весело, що ми летимо і мелькають голі берези, і нам сумно, що не стане нас—і цією самою дорогою будуть летіти інші повз високі голі берези, і кричатимуть, як тепер ми, і співатимуть про життя, про справжнє життя...

Раз випали з санок. Та так раптово і так організовано, що навіть візники на санках не зосталося...

А коні—рижі змії летять, як навіженні!... Дякую вам, рижі змії, дякую тобі, біла дорого, дякую тобі, холодний, чорний вітре, що ви всі такі ширі, і такі буйні, що ви вивіяли з моїх грудей всю редакційну пиляку од усіх редакційних рукописів! Хоч на годину, хоч на кілька хвилин!...

.... У „Європі“ я поцілувався щиро, на прощання, з Барашкою.. На станції міцно тисли руки Сташевському, Мурашці, Моркавці і Васі, милому, хорошому Васі Кавало...

Потяг загув, потяг рушив. Зникає станція... Прощайте—маладняківці, Менськ, прощайте Самохваловічі й Зінаїда Платоновна, прощайте сумні, одинокі берези.

Прощай, привітна, хороша незабутня Білорусь!

21-11-1928.

СМЕРТЬ МОЯ І ВОСКРЕСІННЯ

Гумореска

Говорити об'єктивно про свою власну творчість, а тим паче про свій талант і значіння самому дуже важко, проте, значно легше, ніж будь-якому критикові.

Отже, спробую. Будьмо знайомі: Юрій Вольський.

Поет, досить талановитий, досить відомий, але це не завадило якось критикові, сховавшись за дві невеличкі літери, що мусили означати його псевдонім—поховати мене живцем, як поета.

Це трапилось саме в той день, як я одержав телеграму з мого рідного містечка, що дуже пишалося мною (як-не-як, а й ми не з лопуцька—маємо свого поета!) й запрошувало мене не відмовитись приїхати до них влаштувати свою вечірку.

Хто ворог своїй популяризації?

Звичайно—я дав згоду. І того ж дня я читав у літературнім додатку газети (якої—не скажу) грубоубивчу рецензію на мій останній збірник. Ах, що це була за рецензія! Насамперед, я довідався, що я не виправдав покладених на мене надій, по-друге, критикові дуже шкода мене й по-третє—від мене надалі нічого сподіватися. Одне слово, рецензент правив наді мною панахиду.

Читав я, усміхався й думав, пригадуючи:

„Яка ж це собака отак мене відчитує? Якого з критиків я образив і коли?“

А потім плюнув і почав збиратися в дорогу.

* * *

Другого дня я прибув до свого містечка.

Дома я не застав своєї старої неньки й вельми здивований рушив до місцевого театру.

Біля театру я остовпів—жарти чи дійсність!? У чорній траурній афіші, приклеєній на дверях театру—чітко стояло:

Жалібні збори
з приводу смерти поета ЮРІЯ ВОЛЬСЬКОГО
відбуваються тут.

Жалібні збори з приводу моєї смерті?! Цікаво!

В залі театру я побачив оповиті сумом збори моїх поклонників. В президії за чорним столом, умиваючись сльозми, в жалобі сиділа моя нещасна стара ненька.

Знаючи її непереможну віру в потойбічне життя людини, я тихо одійшов у бік і став у темний куток: як би побачила мене живим, вона напевне стала-б нежива.

Я ні чорта не розумію, що й до чого. Якийсь незнайомий мені хлопчак грізно розмахував руками й патетично вигукнув... трохи про революцію, трохи про мою творчість і багато про те, що я був прекрасна людина й близький його товариш.

Музика грала жалібного марша.

Цікаво, що далі робити? Повз мене провели під руки мою заплакану матір — останній ішов незнайомий хлопчак.

— Слухайте, товаришу, на хвилиночку! Я хотів би запитати вас про смерть товариша Юрія Вольського.

— О, прошу, прошу! — вигукнув він і зідхнув — прекрасна людина був. ідеальна!

— Та що ви? — широко дивувався я.

— Так, так, я близько знав його, — говорив із сумом хлопець, — а ви, мабуть, теж із столиці?

— Так. Щойно прибув.

— Ну, так ви мусите знати його?!

— Знаю, але про смерть почув тільки ось зараз.

— Тоді будьмо знайомі — голова літгуртка Іван Жовтневий, — одрекомендувався хлопчик.

— Юрій Вольський, — одказав я.

Хлопець висолопив очі, густо червоніючи.

— Ви... Вольський?!

— Я Вольський.

— Поет Вольський?..

— Поет Вольський.

Хлопчак лохалливо пхнув свої руки до кешень і скоро показав мені зім'ятий номер літературного додатку, в якому мене так гостро вибачував критик.

— А оце ж тоді що?.. стурбовано питав уражений хлопець, тикаючи пучкою в останній рядок рецензії.

Я придивився, там стояли знайомі мені рядки, рядки невідомого рецензента:

„...Боляче якось казати, але треба, мусимо — поет Юрій Вольський умер.“

Дужий сміх звалив мене на лаву — я мусив узятися за живіт і за сміхом довго нічого не міг сказати розгубленому хлопчаківі.

* * *

Вранці я покинув містечко. Мене проводжала ненька й плакала, але тепер від радості. За 50 кілометрів од столиці на невеличкій станції я купив газету.

Сів зручніше до вікна, і розгорнув її. Що це таке?! Що за чортівина? Жарти, чи що?

З газети в жалібній рямці дивився на мене... мій же портрет:

Читаю:

„...Несподівана смерть спіткала молодого талановитого, відомого поета Ю. Вольського“

Далі під некрологом ішли спогади поета Павла Буйного, з ним мені довелося це літо відпочивати в Криму в одній санаторії і якого я, між іншим, не міг терпіти, а він у свою чергу мене.

З його спогадів я довідався, що він мені найближчий друг, а я найкраща й найідеальніша людина в світі, мученик і страдник.

І знову я нічогісінько не міг зрозуміти.

Метеором летів до редакції, і, коли вскочив у кімнату, побачив геніальну неспірну картину, подібну до фіналу Гоголевого „Ревізора“.

І через хвилину, коли всі опритомніли й переконалися, що я таки дійсно живий, показали мені папірця, що став причиною мого передчасного похорону.

Це була телеграма з мого містечка; в ній чорним по білому було написано:

„Вражені несподіваною смертю дорогого поета Юрія Вольського з глибоким сумом схиляємо свої голови“.

Літурток містечка Теляче.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

О. ФІЛІПОВ

ПРОТИ „ХРЕСТОВОГО ПОХОДУ“ НА ЮНАЦЬКИЙ КІНО-ФІЛЬМ

Комсомол зараз широко розгортає культурну роботу. Ця велика ділянка роботи спілки скерована на те, щоб притягти молодь, особливо її робітничу частину, до тих культурних процесів, які відбуваються на Україні. Це потрібно, щоб молодь приєдналася до цих процесів і поступово оволоділа ними. Оволодіння культурними процесами уявляємо, як широке висунення нових творчих сил, що заховані в надрах молодняківських мас, висунення нових творчих сил, зв'язаних з масами, збільшення питомої ваги пролетарської молоді в загальній фаланзі культурних кадрів.

Від загальних декларацій у справах культурної роботи комсомол безпосередньо перейшов до конкретного діла в цій галузі.

Нещодавно ЦК ЛКСМУ скликав нараду, де обговорювалося питання про використання кіно, як великого чинника у справі культурного виховання молоді. ЦК ЛКСМУ підсумував деякий досвід роботи низових організацій навколо кіна, разом з Політбюрою та ВУФКУ розробив деякі практичні пропозиції й поставив їх на обговорення представників відповідних зацікавлених організацій та осіб, що тісно стикаються з цією справою.

Лейтмотивом пропозицій було питання про те, що робота з молоддю навколо кіна тісно переплітається з наявністю відповідної кіно-продукції, яка відбивала б проблеми, навколо яких зосереджується виховачча робота з молоддю, побут молоді, історії бойової організації молоді — комсомолу то-що.

Це, на перший погляд, цілком доцільне питання викликало проти себе, так би мовити, „хрестовий похід“, („хрестовий“ — від ім'я одного з противників юнацького фільму). Цілком доцільне це питання є тому, що, наприклад, майже ні в кого не викликає сумніву необхідність існування комсомолу, хоч він і йде за програмою партії в пристосованні до окремих верств населення; ні в кого не викликає сумніву в потребі існування окремої юнацької преси, яка відбиває життя молоді й відповідно до її (молоді) рівня з'ясовує їй загальні завдання. Ці два приклади: наявність спеціальної організації молоді (комсомол) та наявність такого міцного чинника ідеологічного впливу на молодь (спеціально юнацька преса) вимагають більш продуманого ставлення до питання: чи є юнацький кіно-фільм та який він повинен бути?

Дехто з товаришів, а між ними навіть є й керівники установ, що ведуть мистецькі справи, до прикладу — тов. Христовий, тов. Арнаутов та інші, бачуть у постановці цього питання якісь агресивні наміри, „куркульський ухил“, „синдикалізм“ комсомолу то-що.

Не маємо досить підстав стверджувати, що цей погляд має місце в широких колах нашої суспільності, але перед фактом наявності таких балачок чи примушені дати опір цьому шкідливому непорозумінню,

тим більше, що такі балачки мають місце, або можуть мати, в наших культурних колах і тому, що з такими балачками ми можемо зустрітись за дальшого вирішування конкретних питань культурної роботи комсомолу.

Чи є окремі проблеми, що стосуються в більшій мірі молоді, а ніж інших кола?

Безумовно, є. Широкі верстви сучасної молоді, до прикладу, не намагаються навіть поліцая. А нам потрібно виховати в молоді пекучу ненависть до старих порядків та до носителів дореволюційного укладу. Більшість молоді лише останніми роками прийшла на виробництво, а нам зараз, у добу соціалістичного будівництва, треба виховати класово-свідомих культурних робітників, а не придатків до машини. Ми живемо не в мирних умовах, а в добу війни та революцій, нам з молоді потрібно виховати міцних, здатних бойців, міжнародних революціонерів. А кіно, як одна з ділянок мистецького фронту, повинно бути глибоко зв'язане і побудоване на соціальних явищах. Соціальні події такі багаті на різні зміни, так безмежно різноманітні, що уявляють невичерпане джерело творчості. І якщо кіно пройде мимо цих явищ, не задовольнить вимог, не відібере життя й боротьби, величезної частини суспільства, найбільшої частини глядачів, воно безумовно зачне, і своєї ролі як культурного чинника в нашому розумінні не виконає.

З цих головних завдань треба виходити, розглядаючи питання про те, яким повинен бути юнацький кіно-фільм. Поставимо питання про юнацький кіно-фільм не як самоціль, а як метод ідеологічного впливу на молоддь, і доведеться над „хрестовим“ походом поставити хрест.

Але крім цих завдань, що їх партія та комсомол ставлять перед молоддю, є й вимоги самої молоді, її художні смаки. Тут передусім треба з'ясувати одне питання: не треба прищеплені смаки молоді розглядати за її властиві. Всім відомо, що та „пінкертоновщина“ та кіно-макулатура, яка зараз часто панує в нашому кіно, користується з боку молоді більшою увагою, аніж серйозні кіно-картини, що лише час-од-часу промайнуть на екрані робітничого кіна. Але цей попит на халтурно-трикову картину не треба вважати за „чисту монету“. Увага молоді до цих картин не є пошана кіно-макулатурі. Це є наслідки тієї розбещеності, яку сіяла серед молоді ця сама „пінкертоновщина“, а також недостатка добрих картин наших, картин не-пінкертоновського толку. Таким чином, вимоги молоді треба знати трошки глибше, а не міряти їх по чергах біля кас на такі картини, як „Дім ненависти“ або „Богиня Джунглів“.

Кіно, як галузь мистецтва, може формувати ідеологію. Мистецтво має одну чудову якість—об'єднувати людську волю, давати єдиний напрямок цілому колективові, заставляти нас однаково почувати. Але коли замість мистецтва, що має своїм джерелом соціальні події, класову боротьбу, на почуття споживача, який мусить стати її творцем цього мистецтва, впливає довгий час зовсім ворожа нам ідеологія, тоді зростає небезпека.

Ця небезпека зростає ще й тому, що кіно впливає в більшій своїй частині на молоддь у такому вікові, коли кожний окремий юнак перебуває ще в періоді оформлення своєї індивідуальності. Особливо в цей час почуттям молоді потрібно давати відповідний єдиний напрямок. З цього погляду кожний фільм повинен мати відповідні властивості, а юнацький фільм має цілком врахувати цю особливість юнацького віку.

Від кожного фільму в повній мірі цих особливостей вимагати не можна, тому потрібний спеціальний юнацький фільм.

Але чому ж молоддь цікавиться триковими фільмами? Динаміка рухливості романтика—найголовніші особливості кіно-картини, що,

захоплюють молодь. Дорослий робітник і глядач здатні захоплюватись глибокими психологічними моментами. Цього молоді в основній її масі бракує. Тому потрібний спеціальний юнацький фільм, специфічний фаболо, типажем і архітектонікою.

В тій, навіть новішій кіно-продукції, яку бачив наш кіно-глядач, майже зовсім не відбито побут молоді. Ми були свідками, як у літературі відбивався цей побут. Досвід Романових, Малашкіних та Гумілевських мусить застерегти нас від помилок у цьому відношенні. Юнацький кіно-фільм мусить правдиво відбивати побут молоді, даючи відповідну перспективу організації нового побуту.

В кіно—зовсім не відбита боротьба й життя та робота такого великого громадсько-політичного чинника, як комсомол. Відбити героїчні сторінки комсомольської історії, його сучасну роботу, виховувати робітничо-селянську молодь у дусі своєї класової організації—ось завдання юнацького кіно-фільму, ось чому такий фільм необхідний.

Крім цього, низка вимог, які молодь нам зараз ставить і які до деякої міри можна задовольняти через кіно, молодь вимагає задоволення своїх потреб, що-до самоосвіти. Проблема виховання культурного робітника-громадянина є невід'ємна частина соціалістичного будівництва. Шляхом ввозу з-за кордону картин наукових та краєзнавчих, шляхом виробництва такого змісту картин, кіно виконує це завдання.

Нарешті, кіно-фільм, побудований на підставі специфічних особливостей та вимог молоді, стане величезним чинником виховання художнього смаку молоді. Відривати це завдання від змісту самої кіно-продукції буде безглуздя, що його зараз прилюдно мало хто буде відстоювати.

Такий мусить бути кіно-фільм, такі вимоги ми йому ставимо.

Від чого ж залежить народження й існування юнацького кіно-фільму?

Наявність потрібної нам продукції залежить від двох причин: по-перше, від того, як творитиметься і хто творитиме сценарій для кіно-фільму, а по-друге, від того, як відповідні кіно-установи прислухатимуться до голосу споживача кіно-продукції, до його потреб та завдань.

Творити сценарій юнацького фільму або фільму, що задовольняє деякі вимоги молоді, може й молодий і дорослий сценарист. Справа не в цьому. Справа в тому, що створити відповідний сценарій зможе лише той, хто міцно зв'язаний з молодняцькими масами. Тільки в зв'язку творця з широкими масами його життєве світосприймання може бути новим, свіжим, певним. Тільки той, хто є невід'ємна частина мас, зможе на своїй власній долі відчувати життя колективу й правдиво відбивати його. В іншому разі творчість засуджена на загибання.

Конче потрібно нам виховати певний кадр сценаристів з пролетарської молоді, щоб кожний сценарист був міцно зв'язаний з масами молоді. Треба, щоб цією справою зацікавились наші молоді письменники и у першу чергу комсомольці.

Чималу кількість сценаріїв треба пропускати через певний громадський перегляд. Такі перегляди, спеціальні конкурси на лібрета та юнацькі сценарії, висунуть нові творчі кадри. Нам треба плекати зокрема кожного молодого робітника, що подає надії в цьому відношенні, обгорнути його атмосферою товариського співчуття, допомогти й товариської критики. Лише таке дбайливе ставлення до цієї справи в наслідок довгої, впертої роботи дасть корисні паростки.

Але одного хотіння створити відповідний, юнацький фільм ще замало. Потрібна вперта виробнича робота кіно-фабрик, ціла серія спроб. Лише в наслідок такої невпинної роботи зв'ялятиметься відповідна кіно-продукція. В цьому відношенні деякий досвід у комсомолі вже є. Цього

року вже заведено колективно відвідувати кіно. Часто після цього відвідування влаштовується бесіди, де обговорюється картина. Такі колективні рецензії, буває, надходять до юнацької преси. Вони виявляють відношення молодого глядача до тієї чи іншої картини. Кіно-установам треба уважно за цим стежити, бо барометр настрою глядача не є лише каси кіно-театрів. Колективні оцінки є найкраща форма рецензії, тому вони мусять користуватись увагою кіно-установ.

Ось цього вимагає комсомол. Не „куркульський ухил“, а бажання зробити кіно справжнім чинником культурного виховання молоді. Не агресивна політика, не „синдикалізм“, а шире бажання підняти на вищий щабель, ідеологічно загартувати велику частину нашого суспільства—молодь,—висунути з її натр нові творчі сили. Ось чого домагається комсомол, і в цій складній, але почесній роботі, йому допоможуть широкі культурні кола.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(Диспут у Будинку ім. В. Блакитного)

Протягом чотирьох днів (з 18-го по 22-ге лютого) відбувався великий літературний диспут з участю письменників усіх українських літературних угруповань, окремих течій і напрямів. Інтерес до диспуту великий не лише серед письменників Харкова, а й серед літературних сил інших міст України, що на диспуті були представлені більш менш повно.

Диспут відкрив нарком освіти М. О. Скрипник.

Аналізуючи післямовтвеву українську, а також сьогоденню літературну ситуацію, тов. Скрипник констатував що:

— Жовтнева революція відкрила широкий простір для бурного розвитку української культури, зокрема української літератури. В цьому розвитку вже є досить значні досягнення, які свідчать, що українська література вписано прямую до свого дальшого розвитку й опанування ширших читачьких кол.

Нова українська література має кілька типових рис. Першою такою рисою, є те, що до літератури прийшли нові сили, які прагнуть художньо виявити, відобразити нову радянську дійсність, нове життя. Але українське письменство має ще більш-менш значні кадри літераторів старої, передвоєнної генерації, які ще дупко тримаються залишків старого мистецтва й інколи намагаються вплинути на нові творчі сили. Все ж таки основну масу творців на ниві літературній становить радянська молодь.

Другою типовою рисою нашого радянського письменства є те, що воно об'єднано по різних літературних організаціях, які всі, так би мовити хрестяться по радянському, всі заявляють, що стоять на радянській платформі і всі хочуть бути співзвучні пролетаріату. Але, на жаль, не завжди робота деякого із письменників відповідає їхнім заявам і їхнім платформам.

В нашому літературному сьогодні є ще й третя типова риса. Це те, що письменство має ще не визначено самого себе, як таке

Наші письменники об'єднуються лише на літературно-політичних платформах, а не за мистецько-формальними ознаками. І теперішні об'єднання радянських літературних сил за суспільно-політичною ознакою в часом не на користь письменникам. Яскравим прикладом цього може бути Валує, що існувало на базі єдиного літературно-політичного статуту, а справді об'єднувало представників різних літературних течій, від романтиків до футуристів включно.

Наші літературні організації досі були, а здебільшого ще й тепер є, не організаціями літературно-художніми, що в основу їх покладено певні мистецькі формальні принципи, а організаціями політично-літературними, що трохи нагадують різні інтелігентські об'єднання Росії 1905-го року, що базувалися на політично-суспільній платформі.

Що означає той факт, що на Україні літературно-художні організації не є об'єднаннями за художньо-мистецькими ознаками?

На це запитання тов. Скрипник дав таку відповідь:

— Наша література ще не вийшла з фази примітивного, напівпровінційального існування. Літературно-мистецька диференціація у нас, якщо і є, то перебуває в стані примітивізму. Є лише дві організації, утворені за мистецько-формальними принципами—лівого фронту „Нова Генерація“ і конструктивістів-динамістів „Авангард“. Отже, перед нами на всю широчінь стоє завдання—здійснити право на самовизначення різних течій в нашій літературі.

Комуністична партія своїми неодноразовими заявами й постановами визнала, що жодна літературна пролетарська організація не може бути гегемоном у пролетарській літературі. Між літературними об'єднаннями, а також і між окремими письменниками мусить існувати вільне суперництво, що має своїм принципом максимальне задоволення художньої потреби пролетаріату.

Ніякого обмеження що-до тематики нема й бути не може. В літературі мусять знайти широкий вияв усі ділянки нашого творчого радянського світогляду. На увазі треба мати лише те, що справа не в матеріалі для літературної творчості, а в соціальному підході й художньому оформленні даного матеріалу. Письменник повинен брати до своєї роботи матеріал з усіх ділянок радянського життя і будівництва. І в роботі письменника вихідним принципом хай буде лише йти в ногу з цілим процесом творення української, соціалістичної культури.

Тов. Скрипник закликав також до рішучої боротьби з напівствомом, щоб забезпечити нормальні умови для творчої роботи всім радянським літературним організаціям.

Накреслюючи далі завдання української Жовтневої літератури, тов. Скрипник сказав:

Ми мусимо гостро виступити проти літературного коммунізму. Ми мусимо і будемо вести вперту боротьбу з тими, хто звужує нашу літературу до напівства з псевдо-пролетарською суттю, звужує до примітивізму. Ми повинні боротися за художню якість нової пролетарської літератури проти всяких спроб спрощення її.

Нове суспільство, широкі трудові маси потребують літературних творів високої художньої якості. Ці твори треба пролетарізовати дати. В своїй роботі українські радянські письменники мусять прагнути дати такі художні цінності, що пролетаріат з них черпає би нові сили для творення нового світу, для творення соціалізму.

Після тов. Скрипника виступили представники окремих літературних організацій і склали звіт про ставлення своїх об'єднань до сучасної літературної ситуації.

Тов. Коряк, виступаючи від імені ВУСПП, зазначив, що кожна літературна організація, кожний письменник мусять тепер одверто сказати, як вони розуміють своє саутування українському художньому слову, як гадують задовольнити вимоги широкого радянського читача на українську пролетарську літературу. Ми на сьогодні маємо такий стан, що годі обмежуватися сагими маніфестами.

Треба переходити до поєднання художніх платформ з суспільно-соціальним комплексом.

Чи можна вже поділити радянських письменників за формально мистецькими ознаками? На це тов. Коряк заявив: «і можна, і не можна». Оскільки треба дати певну художню роботу—діяти потрібно в такий спосіб, щоб кожна літературна організація дала певні художні цінності, але не можна відділяти стилі, форми вислову од громадського саутування даного письменника.

Складне питання про стиль пролетарської літератури. Тов. Коряк вважав, що таким стилем мусить бути конструктивний реалізм.

Творці пролетарської літератури мусять прагнути максимального об'єднання. Тому завдання створення всеукраїнської федерації радянських письменників є актуальним і його як-найшвидше треба виконати.

Від імені митців лівого фронту—«Нової Генерації» виступив Михайло Семенко. Він вітає і цілком приєднується до гасла об'єднання письменників за формально-мистецьким принципом. «Нова Генерація»—це гасло вже здійснене і щасливо уникла такого поширеного в нас явища, що в одній літературній організації об'єднано митців кількох мистецьких напрямів, різних стилів, протилежних течій.

Тов. Пилипенко, виступаючи від імені спілки селянських письменників «Плуг», зауважив, що на Україні ще не закінчено процесу збирання творчих сил. Отже, потрібна певна організація, що ці нові сили збирала-б і притягала-б їх до творення художніх цінностей. В літературній роботі треба прагнути вищих щаблів майстерства, опановувати все новіші форми. Нам, українській літературі, треба утворити певну літературно-художню школу.

На думку т. Пилипенка реалізм є найпридатніший стиль для нашої пролетарської літератури. Маємо ми звернути увагу на розвиток таких галузей літератури, як драматургія і кіно-сценарійна творчість.

Представник «Молодіяка» тов. Коваленко рішуче виступав проти гасла об'єднання письменників за формально-мистецьким принципом. На його думку не можна відірвати форми від ідеології, і розподіл літературних сил відповідно до формально-мистецьких ознак лише пошкодить творенню пролетарської літератури, на яку збільшують свої напади представники літератур ворожої пролетаріатові ідеології. Отже, громадсько-політичне об'єднання пролетарських письменників конче потрібне.

В. Поліщук—представник «Авангарду»—вітає ідею переорганізації радянських літературних сил. Це буде новим переломним етапом в творенні пролетарської літератури. Треба максимально сприяти письменникам в їхніх мистецько-формальних шуваннях, що збагачує літературу і в галузі теоретичній, і в галузі художній.

В розвитку літератури надзвичайно велике значіння має критика, що з нею в нас не все гаразд. Нам бракує критиків марксистів, що своєю безсторонною оцінкою літературних цінностей допомогли-б роботі письменника.

Особливо аде в нас а поліаризацію серед широкого загалу читачів пролетарських письменників і України в цьому набагато відстала від Росії. Читач мусить знати свого письменника.

* * *

Решта товаришів, що встигли вступити другого дня на диспут, своєю увагою головним чином скерували на виявлення ненормальностей в нашому поточному літературному житті і кожен пропонував «свої рецепти». Гострі суперечки виникли навколо того, чи потрібне перешукування радянських літературних сил в бік організації їх за мистецько-формальним принципом. Проти цього рішуче виступили представники ВУСПП (т.т. Микитенко, Кулик, Гіналі), які доводили,

що об'єднання радянських письменників за принципом політично-громадським ще не втратило своєї актуальності.

Решта промовців (т.т. Слісаренко, Йогансен) не менш усердно й гаряче відстоювали ідею перешикування творців радянської літератури.

Засідання кінчилось промовою т. Фурера, який доводив потребу об'єднання пролетарських письменників за художнім принципом.

— Чи можна тепер ставити питання, що ми будемо письменники визнавати і визначати відповідно до його платформи? Ні! Визнавати і визначати письменника треба по його творках. Отже, реорганізація об'єднання наших письменників за мистецькими ознаками ані трохи не відіб'ється на розвитку пролетарської літератури, а навпаки, спричиниться до її буйного розвитку, що проходимо в атмосфері суперництва різних мистецьких течій і напрямів, які мають в основі мету—служити пролетаріатові.

* * *

Третій день диспути, як і два попередні, також пройшов під знаком пильної уваги працівників українського художнього слова, представників різних течій і напрямів до справ нашої сьогодишньої ситуації та до шляхів дальшого розвитку української пролетарської літератури.

Досі виступило понад 30 промовців, з них третього дня більше від 10-ти.

Тов. Десняк звернув увагу на те, що останнього часу в нашій літературі публіцистика заміною собою справжню художність. На ринку з'явилося багато літературних абірок, але справжньої літератури в них не багато. За однієї з прикладів заміни публіцистикою художньої літератури тов. Десняк вважав „Вальдшнепи“ М. Хвильового. Загалом помітно, що письменники починають збачувати зі свого художньо-творчого шляху.

Високою кваліфікацією наші письменники, за винятком окремих митців, похвалитися не можуть. Отже, питання підвищення кваліфікації творців пролетарської літератури на сьогодні стоїть дуже гостро.

* * *

Жваві дебати точилися навколо проблеми стилю пролетарської літератури. Більшість промовців визнає, що в нашій літературі треба застосувати всі сучасні стилі, бо лише в процесі вільної конкуренції цих стилів можна утворити свій новий могутній стиль, що відповідатиме нашій добі.

Ідея перешикування письменницьких сил, як і раніше, зустрічає і палких прихильників, і не менш палких супротивників. Але всі одностайно визнають, що в нашому літературному житті треба встановити товариську атмосферу.

Всі чотири дні диспути пройшли під знаком зосередження уваги широкого радянського загалу на колопитань нашої літератури.

Цей інтерес до диспути з боку широких кол радянської громадськості підкреслюють у своїх промовах зав. відділу друку ЦК партії

тов. Хвиля, секретарь ЦК партії Панас Любченко й нарешті у своєму прикінцевому слові тов. Скрипник.

Тов. Хвиля зауважив, що навколо нашої радянської літератури мобілізує свої сили не лише радянська громадськість, а й ворожі нам сили. Ворог намагається вплинути на певні шари творців української радянської літератури й скерувати їх на шлях од пролетаріату, проти комуністичної партії.

Далі він спинився на взаємовідносинах рівних літературних груп, і зокрема на питанні, порушеному на диспуті,—про можливість поділу на літературні школи.

— Чи можна розвиток нашої літератури пустити по лінії формально-мистецьких шкіл? Можливість цього тов. Хвиля категорично заперечує. Бо не можна-ж в одній якійсь певній формальній школі об'єднати письменників різних світоглядів. От взяти, каже тов. Хвиля,—хоча б деяких письменників, як Панча Головка й Хвильовий: „Голубі ешалони“ Панча й „Бур'ян“ Головка і „Вальдшнепи“ Хвильового—всі ці речі в реалістичні, але значинія їх з соціально-політичного боку цілком різне. Коли „Бур'ян“ Головка і „Голубі ешалони“—Панча організують емоції читача в бік радянський, то „Вальдшнепи“ дезорганізують, деморалізують читача-пролетаря й викликають більшу згартованість антипролетарських сил.

Отже, зі свого боку література, того ж самого стилю може мобілізувати трудящих у напрямі будівництва соціалізму, а з другого—щільніше об'єднати антирадянські сили. В умовах гострої класової боротьби, яка проривається і в літературі, ніяк не можна стиль, форму зробити приматом над соціально-політичною суттю твору.

На диспуті говорилось про напівствітло в українському літературному житті.

Тов. Хвиля каже, якщо і в напівствітло то напівствітло українського націоналістично-буржуазного характеру. Взірцем такого напівствітла можуть бути „Вальдшнепи“ Хвильового.

* * *

Докладну з аналізом нашої літературної сучасності промовою сказав тов. Панас Любченко.

— Зробивши характеристику соціальних відносин, тов. Любченко перейшов до літературних організацій. Він каже, що коли зважати на самі маніфести, заяви й платформи наших літературних організацій, то у нас усе гаразд, усі радянські письменники ідеологічно витримані й пролетаріатові цілком віддані. Але літературний доробок того чи іншого письменника часто свідчить зовсім протилежне тому, про що говориться і в заявах, і в маніфестах.

Як ми маємо оцінювати літературний твір, з якою міркою до нього підходити? На це тов. Любченко заявляє, що з міркою лише політика до літератури підходить ніяк не можливо. Літературний твір ми мусимо розглядати й оцінювати не лише з погляду форми і стилю. В оцінці літературного твору

конче треба зберегти пропорцію між усіма основними завданнями, які ми подаємо до літератури.

Про це мусить пам'ятати наша критика, що повинна бути абсолютно безстороння до автора, незалежно від того, до якої літературної організації, чи формально-мистецької течії він належить. Нам треба конче послати лая критиків-марксистів, забравши літературних явищів з тих ділянок нашого творчого процесу, де вони нині працюють.

В нашому літературному житті ми знаходимо фетишизуємо організаційні форми. Це має свій дефект і думка, що організаційними формами можна лікувати літературу й рятувати літературне життя від різних збочень — неправильна. Організаційні форми потрібні, але фетишизувати їх не треба.

Потрібні рішучі заходи, щоб унормували життя окремих радянських літературних організацій й забезпечити сприятливі умови для справжньої творчої літературно-мистецької роботи.

Радянські літературні організації мусять не тільки дружньо ставитися до роботи одна одної, не тільки не ставити перешкод до цієї роботи, а й не забувати про попутників. Постанову партії про максимальне піклування, про попутників і притягнення їх до творення потрібних пролетаріатові художніх цінностей у нас ще не виконано.

Закінчуючи свою промову, тов. Любченко каже:

— Хай основним постійним завданням у роботі наших літературних організацій, наших письменників буде — дати гарну відповідь до вимог пролетаріату продукцію, цінну і з погляду соціально-політичного, і з погляду формально-мистецького.

Своє прикінцеве слово т. Скрипник побудував на підсумках висловленого на диспуті, а також з'ясування організації форм української пролетарської літератури.

— Дякую зрозуміти мою промову на відкритті диспуту, — каже тов. Скрипник, — а той спосіб, що я відкидаю соціально-політичний момент організації літературних сил і виголошую гасло об'єднання їх лише за принципом формально-мистецьким. Розуміння цілком неправильне. Для кожного з нас, що в літературному житті має вияв і політична, класова боротьба. І хіба можна, зважаючи на це, в основу літературної творчості класти лише формально-мистецькі завдання без завдань політично-соціальних. Ні в якому разі. Теорія — мистецтво для мистецтва — у нас не повинна мати місця. В побудові своїх літературних сил ми насамперед повинні мати політично-громадську основу. А на ній, на цій основі — хай розвиваються й різні формально-мистецькі течії та напрями. Це проблема уже кваліфікації. Отже, про мистецькі форми, розподіл по них письменницьких сил можна говорити лише тоді, коли є певна ідеологічна база.

Тов. Скрипник закликає до рішучої боротьби з ворогом, що пролазить на радянський, літературний фронт. Але ця боротьба не є, не мусить бути платформою літературних організацій. І той, хто роботу літературних об'єднань зводить до політичної боротьби, той оскоплює нашу літературу, зводить коло творчості внаслідок, губить перспективи нашого культурного будівництва.

Літературні об'єднання не повинні забувати своє основне завдання — давати гарну продукцію. В літературі повинно існувати вільне суперництво різних течій, напрямів.

ЗА МАЙСТЕРНЮ КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ

(Про Український Театр Робітничої Молоді)

Розвиток театрів робітничої молоді. (Теробмолоді) театрів з молоді й для молоді яскраво говорить за те, що наше юнацтво має великий потяг до театру, що воно цікавиться театром взагалі, а ще більше своїм власним комсомольським театром.

Ідея про такий "Теробмол" (чи як його звуть тепер ТРАМ) з'явилася вперше в СРСР — в гнізді харківського комсомольського клубу "Молодий більшовик" 1923 р. Губком КСМУ, дивлячись на Теробмол, не як на розвагу деяких спиритних драмгуртківців, а як на засіб агітації й пропаганди, і як на крайній засіб, підтримав-цей почин, і до кінця 1924 р. Теробмол існує під безпосереднім керівництвом Губкому. Не беручись за "неякі" справи, а задовольняючись "маленькою" роботою, він за півтора роки зробив п'єси: "Под п'ятикрылою зявдай", "Ленин-год", "Часовне революції" й інші, що окопили своїми виставами майже всі клуби. На чолі всіх свят, переведення "кам'яний", різних карнавалів, можна було бачити

Теробмол. Ім'я Теробмолу було відоме кожному робітничому хлопцеві.

Коли на зміну "агітації" прийшла часів "пропаганди", Теробмол перейшов на рейки серйозної роботи. Наприкінці 24 р. Губком передає Теробмол Пролеткульту. В Пролеткульті Теробмол спочатку "заціпенів", тобто невдало виставив невдачу п'єсу "Мировой Молодняк", яку з вини автора й художника, що скалутину свою роботу, прийшлося швидко зняти з репертуару.

Намагаючись пізнати "якомога ближче до української робітничої молоді", Теробмол українська свою роботу. В 1926 р. після року вчення багатьох насміяв його не даю, бо не було грошей і вся робота провадилася в помешканні, без світла, води й інших елементарних речей. (Теробмол виставляв відому п'єсу М. Куліша "Комуна в степі", за режисерством т. А. Луцького, що керував тоді Теробмол, і після невдачливої перерви керує й тепер). Зупинюючись на п'єсі, що її грав у Харкові "великий"

театр ім. І. Франка, Теробмод мав на меті спробувати молоді сили теробмольців на більшій сцені. Спроба вдалася, й „Комуна в степах“ мала великий успіх у робітничих клубах, де її грали до 30 разів. Після цього Теробмод зазнав невдачі. Нема помешкання (вибачте, помешкання є, але „добрий хазяїн“—Пролеткульт, зробив з нього гуртожиток, залишивши для роботи маленьку залу й коритар між чепурнями), не було ніякого керівництва—ні художнього, ні організаційного, через усе це розпав колектив, й наслідки—а весни 27 року Теробмоду не ступала через поріг робітничого клубу.

Сьогодні Теробмод живе, і за винятком деяких незрозумілих у Пролеткульті питань (матеріальне, звільнення помешкання, відсутність інструменту та інші) живе не погано.

Проводяться виступи. В Теробмоді викладають: політграмоту, українську мову й літературу, фізкультуру й бокс, танок сценічні уривки (робота над імпровізацією, історія театру, мовотехніка—робота над мовою й голосом—та інші).

З виробництва: до Всеукраїнського з'їзду АКСМУ Теробмод готує п'єсу ленинградських комсомольських письменників Марійчика й Кашевника—„Будинь“, що маєво сучасний комсомольський побут і ставить питання про те, як комсомолець Железнов розчарувався в наших будинках. П'єса цю, з великим успіхом іде в Івано-Франківському й Ленінградському ТРАМ'ах. Режисер вистави—А. Луцький, художник М. Болдирев, музику пише Д. Клебанов. П'єсу перероблено до сучасних українських умов і до неї дописано цілком 2 епізоди літературною групою Теробмоду.

На порядку денному Теробмоду стоїть питання про організацію при ньому виробничої майстерні-лабораторії, де буде творитися нова комсомольська драма.

* * *

Всім відомо, що цікавита відсутність комсомольських і взагалі п'єс з побуту молоді—є помітна прогалина в літературному фронті Комсомолу. Маючи успіхи в галузі поезії й прози, ми забули (а може в нас нема можливості?), що дійсний вплив на маси можна робити тільки через синтетичне мистецтво, ім'я якого театр, де глядач (об'єкт впливу) й слухач (а не тільки слухач), й дивиться (а не тільки дивиться).

Репертуарна криза охопила всі театри Радянського Союзу. Як то кажуть, ця справа, чужа не „в світовому масштабі“. На одинадцятий рік Жовтневої Революції ми не маємо дійсно радянської драми, радянської комедії (за винятком деяких більш-менш удалих спроб деяких драматургів). Намі досі (до молоді, на жаль, нема, а дорослих справи молоді чомусь не цікавлять) драматурги вірні твердженню „Коли брязчить зброя, ліри мовчать“. Але здається, зброя вже давно перестала брязчати, а радянська ліра не настроєна в тон сучасному моментові. Театральний ри-

нок заповнено п'єсами з громадянської війни (останнє, що дали наші українські письменники: Дніпровський—„Любов і Дім“, Яблуновий Полюх—„Мамонтов“, Батальон мертвих" та інші). В Росії те ж саме. Та кому зараз цікаво дивитися (в який раз!) на кров, і затуляти вуха від безперейного гроноуту гармат та рушниць? П'єс, що мають сучасність, майже нема. До молодечих п'єс це особливо стосується, бо їх нема не тільки в мирної епохи, але й в виспіваної теми громадянської війни. Де п'єси, що мають героїчні сторінки боротьби Комсомолу? Де „Трипільська Трагедія“ (дуже погано зроблена в кіно), боротьба комсомольців з Махном? Відповідь одна—„мовчать ліри“. Докжі? В Росії пішли далі за нас. Літературна група Ленінградського Теробмоду добре й продуктивно працює, і дала своїм театрові за 2-3 роки коло десяти п'єс виключно молодечого змісту. Ми ж залишилися зі спробами А. Фонарьова ще 1923 р. з його „Комсомольською Петрушкою“. Та це ж навіть спробу назвати важко!

Український Театр Робітничої Молоді задихався без репертуру. Драматурги майже всіх клубів, всієї України гукують: „Дайте репертуар!“, і охрипли так, що їх голосу вже й не чути, йдуть на книжковий „Благодень“ і купують театральну макулатуру, що її щедро видає: для міста ДВУ, для села „Книгоспідка“. Провінційні Теробмоди (Стаїно, Одеса, Полтава, Вовчанське та інші), теж не мають репертуру.

Треба якось організовано взятися за вживання письменників з молодячу, збирати тих більш-менш кваліфікованих письменників, які розпорошені по літтуртках клубів, під один дах. Нам здається, що найкращий з кращих дахів буде: „Майстерня Комсомольської Драматургії Українського Театру Робітничої Молоді“, перше організаційне зібрання якої за допомогою „Молодняку“ незабаром відбудеться.

Театр завжди живив своїми соками драматургів, які писали для нього і біля нього. Поруч з ростом театру росте й його драматург. Найвидатніших зі всесвітніх драматургів: Шекспіра, Мольєра й Островського вживував театр.

Справа за молодими комсомольськими письменниками. Прогалину на літературному фронті комсомолу—відсутність своєї драматургії, треба заповнити організацією цієї майстерні. Робітники клубних літтурток, письменники „Молодняку“, молоді письменники ВУСПП'у та інших літгруп і організацій, зацікавлених у цій справі—до участі в роботі майстерні!

Щоб українському робітничому театрові перші полотна нашого сучасного життя й побуту молоді, щоб записати історію нашого Комсомолу. Щоб робітничий молоді через сцену свого театру могла їх прочитати—почати

А. Леїн

КИЇВ — „МОЛОДНЯК“ У ВІННИЦІ

28 січня цього року по запрошенню Вінницького ОКАКСМУ Київський „Молодняк“ поїхав на літературний виступ.

У виступі взяли участь т. т. Б. Коваленко, Л. Смілянський, П. Радченко, М. Шеремет Д. Чепурний, Ю. Зоря, І. Шевченко.

Перший виступ відбувся в клубі робітничої молоді, що зібрав понад 300 слухачів, переважно робітничої молоді. Квитки були платні. Слухачі виставили задоволені виступом.

29 січня група відвідала краєвий музей та будинок письменника М. Коцюбинського.

Потім були організаційні збори Вінницьких комсомольських письменників. Про організаційні справи та завдання літгуртка, зробили доповіді Б. Коваленко та Л. Смілянський. У літгуртку нараховується до 20 душ членів, з них 10 друкувалось. Цей гурток буде працювати у робітничому клубі молоді при ОКАКСМУ. А гурток умовився анулюватися з Київськими молодіжниками.

Увечері відбувся другий виступ Київського „Молодняка“ в будинку Робосу; слухачі переважно студенти.

Д. Ч.

ЛІТЕРАТУРНА БІЛОРУСЬ

У „Маладняку“

8-го лютого відбулися загальні збори Менської філії „Маладняка“. На цих зборах були присутні представники Української літературної „Молодняк“ (І. Ковтун, І. Момот, Т. Масенко).

Тов. І. Момот зробив доповідь про стан українських літературних на сьогодні, найбільше зупинившись на роботі літературної „Молодняк“.

Од присутніх поступило багато запитань. Збори Менської філії „Маладняка“ виявили велику цікавість до літературної України.

Всебілоруська конференція „Маладняка“

15-го лютого розпочалася Всебілоруська конференція об'єднання поетів та письменників „Маладняк“.

Доповідь про сучасний стан та перспективи дальшого розвитку „Маладняка“ зробив тов. Галавач.

Після доповіді тов. Галавача було заслухано інформації керівників окружних філій.

ЗАКОРДОНОМ

НОВІ ЛІТЕРАТУРНІ ТЕЧІЇ В ПОЛЬЩІ

В попередній статті* я знайомив читача з історією літературних течій у Польщі до 1918 року. А тепер, за обіднянкою боюсь знайомити з дальшим розвитком польської літератури.

1918 року Польща воскресла; воскресла в політичному розумінні цього слова. Ідеал польських романтиків XIX століття нарешті здійснився. Еге ж, Польща після 150-річного рабства живе своїм життям. Скінчилось політичне рабство, і поляк почав шукати нових форм в усіх галузях свого життя, щоби остаточно забути про жалюче, повне незнання — минуле. Куди йти? Що робити? Яким мусить бути це нове? У повсякденному життю поляки (не кажу про пролетарську масу) влаштувалися дуже просто. Щоби забути огидливе минуле, вони перефарбували всі магазинні вивіски й замість російських текстів написали польські. Складіши справа — перетвори літературу. Тут польські письменники й поети різних мастей опинилися на роздоріжжі. Розпочалося ліхomanське шукання нових шляхів. Ми говоримо переважно про дрібно-буржуазних письменників, що за могутнього пролетарського арсту намагаються всіма засобами прикрити себе плащем справжніх пролетарських творців.

В першу чергу вирушив футуризм. Футуризм, що раніше був сурогатом, тепер набрав виразної форми і кристалізував в програм свого дальшого розвитку.

* Дивись „Молодняк“ № 1 (13) 1928 р.

Після свого виступу, Янковський довго чекав наслідувачів собі. Але нарешті діждався.

1920 року гурток краковських поетів почав розповсюджувати ідею Маринетті. У вітринах з'явилися дрібні футуристичні твори Анатолія Стерна („Небо на тарілці“) Ал. Вата (Я з одного боку і я з другого боку мопсо-залізної грубки“) та Ст. Млодженця.

З'явився перший футуристичний альманах „Тга“, що в ньому футуристи домагалися викинути культуру та цивілізацію на смітник, вони вимагали заводити до поезії простоту, звичайність, веселість та тризвучний сміх.

Зараз після альманаха з'явився 1-й маніфест (1921). В ньому футуристи викресляли три основних моменти теперішнього життя: машину, демократизм та громаду.

Артисти на вулицю! Кожен артист мусить створити нове, ще не чуване мистецтво!

Описав з'являється низка творів з чужеродними заголовками, як от: „Нім у животі“, „Телеграфний стовп у бутонерці ери“.

В цей час інша течія — форми — намагалась виробити інший стиль, що мусив являти собою цей формизм, про це самі „формісти“ не знали. Вони лише сказали, що принципом „що до їхньої творчості, в: „не прославляється мистецтвом, але обходиться без мистецького мистецтва“. Як бачите сам чорт не розібрався б у цій нісенітничі, а за пролетарів, то й говорити нічого.

На чолі цієї літературної течії стояли Лев Хвистек та Гірус Чиявський. Головним прихильником був Віткеніч, а співробітни-

ками—футуристи, як от Бруно та Ст. Моложенець.

Словом, це був справжній літературний сплав. І лише опісля, коли всі ці поети перейшли до „Нового мистецтва“—„Nowej Sztuki“ (1921 р.)—їхні наміри частково вийшлися.

Вони хотіли бути полем нової синтези мистецтва, що дозволило б артистові використати всі можливості для створення нових тем у мистецтві.

Однак, пропахнуті дрібно-буржуазним духом, вони не хотіли порвати з мистецтвом минулих років.

Опісля ми зустрічаємо ці самі імена в „Стрілі“ (Zwrotnica), що намагалася вшити в нову людину нерв теперішнього періоду. У нас у Польщі цю течію вважали за найреволюційнішу тому, що хлос, який панував у творах поетів, належав до цієї літературної течії—тутешня дрібна буржуазія визначала яко революційну творчість.

Менше „революційним“ був, так званий, експресіонізм.

На початку прихильники цієї літературної течії запевняли, що експресіонізм нічого спільного з романтизмом не має, але опісля вони визнали, що експресіонізм не є щось нове, абсолютно відірване від минулого, що він є продовження романтизму і лише застосовує постулати того ж таки романтизму консервативніше і радикальніше.

У своєму маніфесті вони говорять, що хочуть бути людьми, яких охоплює течія актуальних пригод та непокоїть усе людство, що поринає в прірву ганьби та жорстокости.

На чолі експресіонізму стояв Емі Гулевич. Прихильниками цієї літературної течії були: брат корифея—Вітольд Гулевич, Іван Стур, Йосип Вітлін та Еміль Зегдалович.

У творах усіх цих поетів помітна якась нерішучість та беззастання шукання все нових та нових форм.

Не довго проіснувала й ця літературна течія. 1920 року експресіонізм починає хитатись. Їхній журнал „Ключ“ (Zdrój) закінчив своє недовге існування, та й експресіоністські загої починають рідшати.

А тепер все це літературне братство, не знаходячи виходу зі свого гіркого становища, прославляється на підмостах кабаре, розважаючи юрбу гуляк своїми співами та кольоровими виставами, таким чином, заробляючи на хліб. У своєму калейдоскопі постаряюся докладно розказати про кожного з цих поетів.

Кінчаю свою статтю закликом: Геть дрібно-буржуазний поетів! Нехай живе пролетарська поезія!

Черво-Галь.

„СЕРЕД ЛЬВІВСЬКИХ ОРЛЯТ“

Буржуазії дуже й дуже до смаку війни, що час від часу спалахують ніби то з волі божої за людські гриби. Та це нас зовсім не дивує. Війна послаблює силу їхнього ворога—пролетаріату та відтаскає його від класової боротьби. Але війна не може тривати

вічно. Настав час, коли або „ворога“ переможемо, та все в нього забрано, або життєва сила та кількість армій зменшуватися до такої міри, що конче треба припинити військові дії та піти на уступки.

Так чи інакше, війна, кінцем-кінцем закінчується і пролетаріат—гарматне м'ясо повертається додому, де сподівається він не слави, і не поліпшення становища, а лише тяжкої, надсильної роботи, що за неї він отримуватиме копійки або голодну смерть. А буржуазія задоволена буде як найбільше виконувати для себе багатства, що їх набула.

За цього часу з'являються щоденники свідків масової різанини.

Після великої світової війни таких щоденників-спогадів з'являється велика кількість. Авторі цих щоденників, у залежності від громадського та класового становища та належності до того чи іншого народу—прославляють, або проклинають війну та тих, що розпочали її.

За останні часи в Польщі науково-видавничим Военним Інститутом було видано щоденника польського майора Вацлава Липинського за назвою: „Серед львівських орлят“.

Майор В. Липинський на початку війни брав участь у бою під Львовом—спершу як військовий ад'ютант у Будинку Техніків, потім як командант загону і нарешті як офіцер III баону в V полку легіонів.

Твір його це—прославляння війни. Нема в ньому ні сентиментальности, ні жалю з приводу пролитої крові. З особливого насолодою він описує, як усі, навіть діти пішли захищати Львів від „проклятих ворогів батьківщини“. Ось, приміром, як він характеризує початок оборони:

„Половина дітей з цілого Львова була вже на польському відрізку, що спонтанно ширшав, спалахуючи раттовими вогнями то тут, то там. Леонади (члени польської вденної організації), різні військові організації, невеликий загін Wehrmacht'a, а насамперед—нестримний темперамент наймолодшого покоління, учнів різних шкіл, далі так званих босяків, газетярів... помножуючи час від часу польські сили... Спочатку люди дали б убити себе за зброю“.

— А ось малюнок бою:

... „В що мить із хат перед казармами залунав справжній зойк індійців, що танцюють військовий танок... Дзєбушицький у плащі, що мав на вітрі, швидко летів уперед, за ним перуном тягну на колесах кулемета, що здобули вчора у руських...“

Ну, безумовно, про поле, вкрите трупами людей, що нікому нічого не винні—ні словечка. Це мілітариста-націоналіста зовсім не цікавить, не чипав. Людське життя нічого не коштує, коли справа йде про охорону приватної власности привілейованої й багатой класи, або про утроблення майна „ворогів“. Навпаки, він із садистичним задоволенням описує подвиги поодиноких осіб, що очмаріли на війні і ставити їх у приклад іншим.

Зі спокоєм професійного вбивці, людини, що загубила всю людську гідність—автор описує дальніші подробиці жахливо-кривавого бою.

„З костолоу св. Єлізавети ми нараз увійшли в смугу світу. Алею, що йшла до вокзалу, освітлювали вздовж і впоперек лампи. Від цього білого й холодного світу розливалася на тишу вулиці якась чудна трипога... Іржаво-постіль жовтого, сухого, без краплини крові, листу, скреготала під ногами.

Високим згучним тоном б'є кулемет у цей білий незвичайний світ алеї. Кулемет, що стоїть десь на Городецькому, хлопця цю смугу світла і водить по ній струменем куль, вкрякуючи доступ до вокзалу їхнім сталеним серпом...”

А ось і другий малюнок з бою:

„Тріскотила українських рушниць допала трохи пригнучено, але була неприємна й зворушувала своїм неокресленим віддасням. За нею відчувалася подих стрільця, що надавав спуска... Нараз із вікна—пронизливий, що крає душу, вривається напіс саові—крик.

— Знову когось убили. Не можу відучити цих смердохів!—крикнув якийсь офіцер... Два хлопчики швидко тягли за ноги молодого воюка. Він уже не жив. Здушені вузькі губи, а очі впали в безодню. Великого, синього австрійського плаща перев'язано поясом і зачепано рукава, а з їхніх деще вибігали маленькі дитячі руки”.
Нема в цьому оповісті ні слів, ні жалю. Збирав хлопчика—смердючку—ну й що ж? Хіба в нас мало дітей? Та, врешті, це мабуть львівський босяк, або газетяр—пролетарська дитина, що народилася на світ, щоб за мирного часу працювати на багатих, а за часів війни стати гарматним м'исом.

Наприкінці свого поденника В. Липицький—офіцер Ш баова, описує, як його було поранено, та як опісля, коли він вичунав, його товариші, безумовно теж офіцери, які вербувалися здебільшого з вищих класів, влаштували гулявку, що на ній горілка й вино текли річкою. Знову мушу зацитувати:

„До залі, повної диму, пісень—серед жахливого воюку, воєни принесли Морда:—„Місце для промови! Місце для шляхетного промови!”. З'явився шум. Всі трохи похитуючись, з палаючими лобами та чарками йшли до мене. Цей вінчував, той жалював; один сміявся, другий плакав, але всі під пливом вишнівки були зворушені.

Ми нам'яли їм боки... Еге ж... вєспєли... дай морду за те, що тобі пощастило!.. Врешті: „що ми використаємо, те для нас” заспівав один уже з-під стоу. Одряду всі підхопили уколону мелодію. Співали, розкинувшись на кріслах, схилившись, очі їм світилися: „що ми використаємо, те для нас. Завтра вже не буде нас”... Тому, що кожної хвилини міг увійти телефоніст... або офіцер і крикнути: —Трипога, панове! До своїх загонів! Через п'ять хвилин вони будуть уже там, у неймовірному тріскоті погно й ш-

пінні грават, свою пісню вони закінчать в пепельному гаморі бойовиска.

Коротко: цей твір, постигуючи війну, має за мету підготувати польське громадянство, точніше пролетаріят, до можливої в скорому майбутньому війни між капіталістами та Союзом Радянських республік. Не даремно ж цю книгу видав воєнний інститут—Koresio мілітаризму.

Ц. Г.

ПРО С. ПИШИБІШЕВСЬКОГО

Останні два роки були надмірно гіркі для польської дрібно-буржуазної літератури. Не встигли задувати рани від смерті Жеромського. Реймонта й Каспрівича (див. „Молодняк” ч. 9—28 р.), як раптом смерть вирвала з їхніх лав одного з найвидатіших представників—Станіслава Пишибішевського.

Станіслав Пишибішевський народився в травні 1868 року у Асові (Łojów) поблизу Крушини. Там він лив емалку, а на дванадцятому році вступив до Торунської гімнастичної гімназії, але звідти дуже швидко переїхав до Венгрову. Закінчивши середню школу, Пишибішевський вступив спочатку на політехнічний факультет Шарлотенбурга—Charlottenburg, а потім на медичинський, у берлінському університеті. Однак, не зважаючи на спеціальності, такі далекі від письменства, він дуже швидко почав працювати виключно на літературній ниві.

Спочатку Пишибішевський писав німецькою, а опісля виключно польською мовою.

Про його літературну діяльність я задавав уже в своїй статті „Найновіші літературні течії в Польщі” (див. „Молодняк” Ч. 1—28 р.).

Безумовно, він належав до нейталановитіших польських письменників—представників дрібно-буржуазної літератури. Але в його творах не знайдемо нічого, щоб пахло найновішою творчістю. Все це є та самісінька література продукція старої, що в'яне, інтелігенції.

Пишибішевський був насамперед метафізик. Життя на аемі, на його думку,—скороминучий епізод, хвилина шумливого забуття перед ворітими безсмертя. Як усі найновіші дрібнобуржуазні письменники, він змолдовує відкидав існування ідуу-бога й не мирився з божими представниками на землі.

Та настав день, коли, як пише про це в „Teęza” (Радуга) отой Р. Т.—наш „старий письменник пізнав ту правду, що її дуже багато людей пізнав лише на снід свого життя... щоб то, визнавши встановлені „свєще” порядки, можна розв'язати загадку життя-буття.

Пишибішевський відчув, що замкнення з церквою не зруйнує, а збагатить його”. Прийшовши до таких висновків, він не загаявся просіяти руку чорногвардійцям і одного дня з рук отця Пасельського запричастився.

Цей вчинок нас зовсім не дивує. Це, між іншим, природний і звичайний епілог таких письменників, як от Пишибішевський.

Перша його робота, писана німецькою мовою—дисертація „Chopin und Nietzsche“ вводить молодого автора в коло скандинавсько-німецьких письменників того часу.

Прибувши до Польщі, в Кракові, він захопився експресіонізмом і написав дисертацію про „Експресіонізм Словацького та генезу духа“. Тут же він став на чолі редакції „Zycie“ (Життя). Найвидатніші його твори такі: „Wigilja“ (Свят-вечір), „Dzieci szatana“ (Діти сатани), „De profundis“, „Homo sapiens“, „Na drogach duszy“ (На шляхах душі), „Antrodyne“, „Synowie szatana“ (Сини сатани), „Złote runo“, „Śnieg“ (Сніг), „Od wierzchni basz“ (Вічна байка) „Nad morzem“ (Над морем).

Смерть настигла Пишибшевського, коли він готував низку рефератів про Каспрівана. Він помер несподівано—23 листопаду 1927 року від удару серця, в своїх друзів на руках.

Ц. Галь.

ЮНАЦЬКА ПРЕСА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Чехословаччина лежить у центрі Європи, виникла після імперіалістичної війни з розпаду Австро-Угорської Імперії. Це—країна з великою промисловістю та „культурою“. Будучи державою „демократичною“, ця країна має дуже багато газет, журналів, різних політичних течій. Як і в кожній „демократичній“ державі, в Чехословаччині найкраще обставлені друкарні, що випускають газети великого розміру та тиражу; вони перебувають у руках буржуазії та її прислужників. Газети та часописи соціал-зрадників—чеських соціалістів та соціал-демократів теж добре влаштовані та мають досить велике розповсюдження між робітничими масами, як от вечірня газета чеських соціалістів „Вечірнє чеське слово“. Звичайно, ці газети зовсім не захищають інтересів робітників, а мають характер сенсації, створених на основі різних пригол, убивств, кінця та спорту.

Комуністична преса розповсюджена, звичайно, поміж свідомим робітництвом; газети виходять у кожній окрузі. Є щоденний центральний орган компартії „Руде Право“, що виходить двічі на день. Окрім того, є низка інших часописів.

Ми, звичайно, зупинимося головним чином на пресі молоді. Виховання молоді—одна з найбільших справ для держави. Від виховання молоді залежить майбутнє покоління дорослих, від нього залежить доля держави. Це дуже добре розуміє буржуазія і, тому нема нічого дивного, що виходить велика кількість різних журналів для юнацтва, в яких буржуазія та її помічники намагаються вести молодь шляхом, що захищав би її (буржуазії) інтереси. Трєса багато місяця на те, щоб сказати про всі ці журнали спортивного, скаутського, освітнього, гімнастичного та інших напрямків. А тому згадаємо лише про газети політичних партій.

Почнемо з права.

Найправіша та найреакційніша—це партія фашистів. Хоч у теперішній час почався розкол цього руху, причиною якому є почасти розбрат серед проводирів, все ж буде час, коли частина молоді пішла за цю течію. Вона була заготована фашистським гаслом „вітчизни“ та національної пихи. В теперішній час нема спеціальної газети фашистської молоді. Партія великої буржуазії—народнік демократії, проводирем якої є доктор Крамерж, має спілку молоді „Молода генерація“, що до неї входить, головним чином, сини багатіїв та студентство. Їхня робота полягає в порожніх балачках на зборах за пивом. Аграрна партія, партія поміщиків та куркулів—має спілку селянської молоді. Видав журнал „Молоди венков“, що захищає інтереси поміщиків.

Каєриальна партія, що залучає також частину молоді під свій вплив, видає теж газету для молоді, але вона не має майже ніякого розповсюдження.

Крім них, є ще низка інших дрібних партій. З них найбільша це—спілка дрібно-буржуазної ремісничої молоді. Далі йдуть спілки робітничої молоді; на них ми й зупинимся детальніше.

Одна з найбільших спілок—спілка молоді чеських соціалістів. Ця спілка видає газету „Младе проуді“, що виходить два рази на місяць, розміром 8—10 сторінок. За редактора цієї газети секретар ЦК спілки Каотіл, відомий ворог єдиного фронту робітничої молоді. Газета захищає течію СІМ і чеського націоналізму. Іноді на словах воює проти капіталізму та буржуазії. Буржуазія вважає її за ліну, запродачу більшовикам. Насправді ж газета веде біл з комсомольцями й своїми нападками дуже пошкодила пролетарській молоді.

Друга газета—центральный орган соціал-демократичної молоді „Млади Соціаліста“, що виходить раз на тиждень, розміром на чотири сторінки. Ця газета, як і спілка, це більш вороже ставиться до комсомолу. Напрямок цієї газети, як і всієї соціал-демократії, плутається поміж пролетаріатом та буржуазією, не маючи ясної мети в боротьбі проти капіталістичного устрою, стаючи хвостом і прислужницею буржуазії.

Комсомол Чехословаччини, що нараховує 14 тисяч членів, видає п'ять газет. Центральний орган чеського комсомолу „Правда младеж“ виходить раз на тиждень, розміром на чотири сторінки. Тираж біля чотирьох тисяч. Німецький комсомол видає газету „Роте югендаохт“, що виходить раз на тиждень, розміром також на чотири сторінки. Для словацького комсомолу видається газета, яка виходить раз на місяць: „Дорост Хулоби“ Угорський комсомол видає газету „Фінатал Долгозо“, яка виходить раз на місяць. В Закарпатській Україні виходить газета „Працююча молодь“. Крім того, видається місячник-журнал для піонерів „Когоутек“.

На жаль, найбільше робітничої молоді є безпартійної. Наслідком цього газетні бійки спілок за притягнення молоді до своїх лав.

Володимир Іван.

СИНІЯ БЛУЗА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Тяжко доводиться боротися комсомолові Чехословаччини за свій Жовтень. Не завжди справа йде так, як би треба. Не завжди вдається притягнути до своїх лав молоду величезну підприємність.

Не кожна робота закінчується успіхом, але трапляються й успіхи великого розміру. Один з великих успіхів є зріст груп Синьої Блузи. Два роки тому утворилася перша група Синьої Блузи в Чехословаччині в Празі. Тепер є в самій Празі чотири групи Синьої Блузи та організується ще чотири нових групи. Крім того, ще і в інших місцях периферії є групи Синіх Блуз.

Робота Синьої Блузи полягає на основі сатиричної пропаганди. Всі виступи по більшості критикують (у веселому вигляді) буржуазні партії та соціал-зрадників. Всі вожді цих партій уже пройшли в репертуарі Синьої Блузи. Всі політичні події яскраво висвітлюються в виступах Синіх Блуз. Нема ні одної академії, вечірки або вистави, що влаштовує компартія та інші коморганізації, де б не виступала Синя Блаза.

Синя Блаза — це бойова дружина робітничої естради. Вона має статут і раду. Членами Синьої Блузи можуть бути лише члени комсомолу або партії. Члени виплачують членські внески. Каса Синьої Блузи поповнюється грошми з виступів.

Літом групи виїжджають по запрошенню коморганізацій на периферію, на села, де своїми виступами дуже добре розважають публіку та ведуть пропаганду. Дорога їм оплачується, вони одержують добові. Крім того, рада одержує частину з грошей за квитки. Не можна, звичайно, думати про якісь великі суми, але головне те, що нема видатків. Минулого року Синя Блаза відкрила курси інструкторів для заснування нових груп. Курси пройшли досить успішно. На курсах проходили ритмику, пісні, гімнастику, історію руської Синьої Блузи, декламацію театру та інше.

Тепер виходять раз на місяць журналі Синьої Блузи, власне, журнал ілюстрацій на чотири сторінки. Цей журнал видається, як додаток до журналу „Робітничий театр“.

Та роботу Синьої Блузи не завжди влаштовано розкішно. Бо ж наші синьоблузники — комсомольці. Їм треба працювати стільки ж, як і іншим. Участь у мітингах і демонстраціях не завжди добре кінчається: арешти, бійки, суд, бувають часто ув'язнення. Третього минулого року на Мюді Синя блаза перший раз вийшла на вулиці в синіх сорочках руського зразку. Поліція зразу зварила на те, що ця форма не можна носити й наказала сорочки скинути. І довелося комсомольцям іти вулицями в спідніх сорочках. Це було найбільш неприємно для комсомолок...

Всі номери програми мусять бути дозволені поліцейським управлінням. Синьоблузники проводять і заборонені номери, що й створює такі наслідки, від яких треба тікати.

Якось у провінції одна з груп Синіх Блуз виставляла церковну службу з товстим ксьондзом. Вся ця провінція досить клерикальна, через що виступ мав по собі досить велику тривогу та балачачи. Синя Блаза вимушена була сховатися, а товариш, що грав ксьондза, майже цілий рік був під загрозою арешту, так що довелося йому залишити й політроботу. (Він був голова одного Празького райкому).

Синя Блаза перша нашла шлях, як притягнути робітничі маси до компартії, як зрозумілою для них мовою змалювати підлу гру буржуазії та соціал-зрадників. Синя Блаза зазнайомила робітничі маси Чехословаччини з новим робітничим репертуаром СРСР. Вона своїми виступами навела паніку на буржуазні кола, звуть Синю Блазу „червоним більшовицьким кабаре“.

Не зважаючи на переслідування державної влади, Синя Блаза росте з кожним днем і в зародок майбутньої дужої організації Синьоблузників Радянської Чехословаччини.

БІБЛІОГРАФІЯ

В. КУЗМИЧ. „Італійка з Мадженто“. Бібліотека журналу „Молодняк“—„Пролетарий“ Юнсектор, 1927. Т. 3000, стор. 95, ціна 65 коп.

Що нова книжка, що нове оповідання в кожного молодого письменника, то більше викристалізується напрямок його творчості, його характер, а з другого боку—стають помітніші—властиві письменникові хибі.

Попередня (до „Італійки“) творчість Кузмича й що до теми, і що до стилю надзвичайно різноманітна: тут і спроба психологічних нарисів („Наган“, почасти „Самовбивця“) і гумор („Самовбивця“) і напівмістична („Наталєва круча“) написана „високим стилем“.

Але в „Італійці“ Кузмич уже знайшов себе. Тут він найкраще показав, що може зробити, й чого йому бракує.

Кузмич сильний у дії. Він уміє розгорнути дію, захопити нею увагу читача, прикувати читача до повісті, створити настрій. Тут він художник. Не буде помилкою сказати вже тепер, що саме в створенні живих, динамічних, напівпригодницьких річей Кузмич у всю широчінь зможе показати свій письменницький хист.

Але „Італійка“, виявивши основний напрямок творчості Кузмича, показала, оскільки він ще несталий, малокультурний письменник.

Але перед тим, як говорити про хибі „Італійки“, наведемо її зміст.

В червоноармійському загоні, що б'ється з білогвардійцями, працює вродлива італійка Люція. Білі стріляють італійськими набоями. Люція розповідає комбатіві Ніколо, як везли ці набой в Італії, як на пароплаві зчинилась повстання за керівництвом її товариша й коханця Антоніо. Коли вже владу на пароплаві захопили матроси, до пароплаву наближається англійська міноносець, послана з порту для охорони пароплаву. Матроси починають викидати набой в море, але міноносець вже наганяє пароплава. Тоді матроси викочують цистерни з нафтою, виливають нафту в море й підпалюють її. Міноносець, щоб не попасти в коло пожежі, втекла. Позбавившись небезпеки, команда вирішує перекинути на Україну, і на шлюпках від'їжджає з пароплаву. Капітан судна Тумілов залишається на пароплаві й повертається в Італію, щоб узяти нову партію набой.

В момент розгортання повісті Тумілов уже приїздить набой. Під час артилерійського обстрілу червоних білими, до загону з'являється Антоніо й передає від Тумілова образ-

ливого листа. Обурений загін їде в атаку й бере в полон Тумілова зі штабом. Їх розстрілюють, Антоніо й Люція йдуть у тил ворога, щоб висалити в повітрі привезені в Італії набой. В цій операції Антоніо загиває, а Люція їде в Італію для роботи серед робітників.

В побудові самого бюджету майже все гаразд. Лише де-не-де трапляються недоречності та протиріччя, але це дрібниці.

Куди гірше справа з мовою. Неприємно вражає сила русизмів: „равкиув“, „мочальний“ (замість личаний), „днйще“ (в розумінні дно), „любуючись безхмарним видом“ (замість милуючись з безхмарного краєвиду), „борт о борт“, „огорошити“ і т. д.

Взагалі для Кузмича українська мова—штучний ґрунт: думає він, безумовно, російською мовою, це видно хоч би з російських аворотів, що частенько трапляються в повісті та в невірному вживанні українських слів. Навряд чи хтось із українців сказав би... „повешатись з Італійкою“... в розумінні „позалицятись до Італійки“ й т. п.

І зовсім жалюгідне бажання Кузмича братись до творення нових слів—„величез“ (замість „величезь“, „Червонея“ і т. п., на нашу думку—українська мова настільки багата, що не потребує в Кузмичових новотворах.

Взагалі чуття мови, розуміння всіх її нюансів у Кузмича бракує. В його повісті персонажі ніколи не говорять, а завжди „скрикують“, хоч по ходу повісті вони могли б спокійно говорити; ніколи не сміються й не всміхаються, а тільки „рего-чуть“. Здається, тут причина не в експансивності героїв, а в бідності авторового лексикону, а відсутності чуття мови.

Вживання таких слів, як „інфернальні“, „монстр“ і низки італійських слів без відповідних пояснень не надає повісті італійського колориту, а засмічує й без того „вечисту“ мову.

І просто дивно стає, коли Кузмич з таким мовним багажем робить спроби відійти від звичайної простоти мови, простих виразів і дати щось оригінальне. Виходить така пишата, штучна до непристойності мова, що тільки диву даєшся з авторової „резовості“.

Кузмич, як пролетарський письменник, хоче дати мову доби індустріалізації, електро-радіофікації, взагалі мову доби перемоги техніки з її культурою. Практично ж це зводиться до того, що замість простоти, зрозумілості мови читачеві подається канцелярсько-мітингова мова. От приклади: замість

того, щоб сказати: „взяв газету“ пишеться „конфискував“, замість „взявши де-якого юнаків“, — „мобілізувавши“; замість — „сму-татися“, „вона“, або вираз „я персонально катував комуністів“ — оповідає офіцер, а чо-му не сказати: „я сам...“ і т. д.

Дисонансом звучать сантиментально-просвітянська — „куронька“, „віронька“, „хмаронька“, „закусонька“.

Особливо відчувається штучність в обра-зах. Наприклад: „кровь моя раптово по-давала до вух і мозкових центрів уваги — фізіологічно це не вірно, а з художнього боку нічим не виправдано, бо не дає без-посереднього уявлення.

„Я так жбурнула свій кулак у повітря, що він мабуть зірвався з моєї руки і скал-ками волі розлетівся по всіх серцях, викли-каючи у всіх надію“. Претензійно й штучно.

Або: „Люція зареготала над моїм мовчанням і, кокетуючи, розвернула дивні сувої своїх думок“. По перше, тут Люція взагалі не „розвернула“ жодної думки, а не тільки дивних сувоїх думки, а по-друге, можна було б сказати простіше.

Далі. Червонар каже до італійця: „Не смійся, прекрасна 'квітко' — такий вираз личить лідареві середньовіччя, в розмові з „дамою серця“, яку він бачить перший раз, а не товаришам комуністам із одного загону.

Як малює Кузмич типів?

У цій главі лише спроби. В описові Люції доводиться вірити більше на слово Кузмичеві, що вона вродила, бо читачеві це не зовсім видно. Від типів, що їх виводить у повісті Кузмич, не залишається певного уявлення. Знаєш просто, що то комбат, то офіцер, а то робітник. Але живих людей — не бачиш. Тут Кузмичеві треба працювати й працювати.

Як і в кожній порядній повісті, в „Іта-лії“ не обходиться без кохання. Та воно таке штучне скрізь, що тільки думкою усвідомлюєш, що тут повинно бути кохання, але емоціональних вражень нема.

Наведемо приклад „любовної розмови“ між комбатом Ніколо та Люцією: він (27 ро-ків): „Сестро, рідна! Мо, завтра мене вб'ють! Невже я вчу без подяки (?) від тебе? Мо! поділуємось! Вона: „Ха-ха-ха! Вже забув і проблему, аби були подяки! Бравісімо!“ (відкреслення мої Ів. Б.).

„Біль стис мої легені і я тяжко зади-хав. О, проклятий місяць! Чезра тебе, любовного провокатора, я „засипався“ перед італійкою. Завжди, буде помста їй тобі, зрад-ників революційної природи“.

Найвно, дивно, неприродно, непрямо! Далі це момент. Ніколо натякає Анто-нію, що не завадило б йому зайнятися осо-бистими справами з Люцією. На це Анто-нію пише (не каже, а пише) таку записку: „Я не примушений колати Люцію й вона мене. Але коли ти так хочеш, то я спробую. Антонію з Мілану“.

Що за імпотентні юнаки (в 27 років!) і що це взагалі за кохан-я з примусу? А відпис чого вартий, неже не можна було обійтись без пош.

Протягом книжки, майже на кожній сто-рінці трапляється якась неприємна стил-стична „дрібниця“.

Перший розділ, під назвою — „Вона ін-тригує“. Коли б автор не сказав, що „вона інтригує“, то читач і не знав би про це, а просто був би роздратований незрозумілим жонгльорством Кузмича. зі словом „про-блема“ (до речі, на увагу Кузмича, про-блема і загадка — синоніми).

Далі. Ніколо (виночі!) бачить, як у Лю-ції „потемнішали зіниці“. І далі. Кузмич каже, що в 27-річного, нежонатого юнака загдака про жінку приходить „рідко“. Дивно.

Нічим не виправдана необережність і просто глупота полковника Тумілова, що, випадково зв'язавшись з під арешту на повсталому пароплаві, один одверто йде до збройних матросів, щоб припинити повстан-ня. По-перше, неже б на пароплаві з набо-ями був один лиш офіцер, а по-друге, хіба він не міг придумати чогось розумнішого, особливо в момент боротьби не на життя, а на смерть.

Або речення: „ми не дозволимо їм на-шими руками виробляти набой і авансувати в порох саму смерть, що вбивав наших братів“ (фразу закінчено Ів. Б.).

Штучно вийшов „присуд офіцерського суду чести“, де засуджується Люцію на смерть через кубанських козаків. По-перше, Люцію знав лише один офіцер, по-друге, вона нічого особливого не зробила, щоб так звернути на себе увагу штабу цілого полку, по-третє, не віряться, щоб у запалі боротьби був час, хоч би і в білих, зупинитись над такою ерудицією.

Комбат Ніколо (комуніст) тільки коли прочитав у газеті, що англійське команду-вання нагородило орденем Тумілова, оста-точно перекоонується, що „вовк, вовкові не ворог“ (англійський капіталісти нашим біло-гвардійцям). Дивно.

Навіщо зривати погоню з офіцерів пе-ред тим, як їх розстрілювати?

Батальйон подарував Люції блок-нот. На цьому блокноті пишуть червоноарми свої побажання. От приклад:

„Ти, Лючіе, маленька куронька!.. А я ви-росту — буду твоїм півнем. Хочеш? Яків-комсомодець“.

Ніколо пише: „Багато хоче сказати мое серце і політичного і емоціонального... Багато цілуватися з Антонію не так безпечно. Будь обережна, й не хвилюй других.“

Не то я зроблюся твоїм Дон-Жуаном. Хочеш? Я не чернець. Хай живе і т. д.. Ніколо“.

Дивне сполучення брудницького емоціо-нального з політичним.

Ну, годі! А в цілому?

А в цілому, не дивлячись на низку огр-іхів: що до мови й що до художності окр-емих виразів і моментів, повість читати-меться з інтересом. Кузмич уміє тримати увагу читача на розгортанні дії, вміє дати наростаючи дії, захопити й заразити нео-читача.

Співзвучність Кузмичевої тематики нашому часові, його вміння дати насичену дією червону романтику, безумовно поставлять Кузмича на одні з перших місць серед молодих наших письменників — уже „Італійка“ в цьому запоруку.

Та щоб показати свій художній хист у всю широчину, Кузмичеві треба працювати й працювати. Треба вчити мову, треба вчитись малювати типів і бути простішим і безпосереднішим у мовному оформленні своїх речей. Адже ж „високий стиль“, надуманість що до образів і т. ін. це — прикриті „дрібниці“, що обезцінюють на багато будьяку річ; і коли кажуть, що переконаність думки залежить не від її суті, а від того, як її висловлено, то в художніх творах, художнє оформлення набирає ще більшої ваги.

Ів. Багмут.

О. ДОНЧЕНКО „Сурми“. ДВУ. 1928. Т. 5.000. Стор. 63. Ціна 35 коп.

Це ті самі „Сурми“, що були надруковані в журналі „Молодняк“ (№ 9 — 27 р.) і за класифікаційною табличкою літературної творчості носять назву оповідання. А на цій окремій книжечці цього нема, хоч, по правді кажучи, в „Сурмах“ динаміка подій остільки романтизована, що оповіданням цей твір назвати в повному розумінні слова „оповідання“, мабуть не можна.

Починаються „Сурми“ літературно-ліричним тоном. Почувається: вкінці драма.

В вагоні зустрічаються два комсомольських активісти — Лаврін та Сергій. Давні знайомі. Балакають наводять їх на пікантний предмет — кохання та ревності до одної, тої самої Олі.

Читає вразу в курці справи — навіть не дивується, що Сергієвий жарко від несподіваної розв'язки цього роману з Олею, її одруження в Лавріном.

Наш завсальбуд перше зустрічається (Сергієв у село на посаду завсальбуда) зі старим польським сторожем, — що й досі має своє традиційне „пане“ — він служив за сторожа в цьому будинкові, коли тут жив пан, та залишився за сторожа і в сальбуді. Досить цікава постать. А ще цікавіша — постать його сина Яна, про якого мова буде далі.

Але несподіванка! До Сергія заходить у хату Оля, його, більше, ніж знайома, товаришка. Я тут навмисне впускаю момент „лякливості“ Олі від „когось“.

Між іншим відбувається діалог — вартий цілковито виписки.

— Оля, кажу я й чую, мій голос трохи тримить

— Оля, — повторюю я якось приглушено.

Вона насторожилась і раптом перестала сміятись...

Ви думаєте, шановний читачу, що може пройде зараз як смерть страшна згадка про якусь сумісну суб'єктивну драму?

Ні. Це тільки перший номер Сергія, перша його химерність. І тому цілком спра-

ведливо і мабуть в інтонацію читача Оля запитує:

— Що? — тихо питає вона.

Чи ви пам'ятаєте, як ми з вами зустрілися вперше. Давно-давно. П'ять чи шість років тому? Пам'ятаєте курси?

— Пам'ятаю. А далі що?

Браво, Олю! Насправді навіть оці „жеманні“ тримтіння в голосі і такий „гімназіяльний“ тон балачки. Може тому, що закохане серце боїться поразки? Так ні ж! Оля з Лавріном не реєструвалася, мав його за „товариша“, „знайомого“ і тільки. Дивно! Цей парубок веде себе, як хлопчика 15 років, що вперше мав балачку з дівчиною!

Знову ж такі — оце „Ви“. Сергій закоханий в Олю, з її поведінки видно, що вона в нього — також. Минуло кілька років і член партії так розмовляє зі своєю добре знайомою Олею — членом комсомолу. Що між ними стерло товариську фамільярність?

— А взагалі чудний ти, Сергію!

Ось доказ того, що роки не стерли цієї фамільярності. А ось друга сценка з Яном; до цього часу Сергій читачеві про Яна ні слова, а тут виявляється, що вони — знайомі вже.

— Хто це? бачу біля свого обличчя величезні чорні очі!

Виходить, своя своїх не познаша, хоч обличчя Яна якраз біля обличчя Сергія. Під сумнівом знайомство...

Будемо далі стежити за Сергієм. Пропускаю навмисне малюнок з лекції в сальбуді. Він виконаний старано і, коли хочете, художньо. Цікава нова зустріч Сергієва з Олею на зборах комсомолу. Питання про хуліганство Яна сьогодні на черзі дня; Ян комсомолець — настій в організації пригнічений. Оля підійшла до Сергія.

— Сергію, ти знаєш... Я боюся його.

Я зрозумів, що вона каже про Яна. Але чому ж вона каже мені, мені?

Читає адивований такому запитанню. Як то чому? Можливо, як від старшого товариша чекає допомоги, моральної підтримки? Адже Сергій партієць, крім того людина, що користується почуттям, власне не користується, а знає про почуття цієї Олі. А Сергій — хлоп'я замість цього ледечко по дитячому:

— Олю, — кажу я, — ти не бієш... ні його ні Марти (Марта — кохання Яна. І. П.).

І сам знає що казав „холодні слова“.

А що йому перешкоджало сказати тепліше? І мабуть від захованої образи Олі сіла аж у куток. Тоді Сергій обмежується офіційним пропонанням — виключити Яна з комсомолу, а осередкові заходи, взагалі — резолюція.

Знову пропущаємо випадок з Мартою та в лаванці, нагадаємо між іншим, що не чемно вживатися контрабандою в чужі почуття, підслушуючи під альтаанкою як не чемно читати потім мораль про кохання, коли сам не знаєш його (стор. 30, діалог Сергія з Мартою І. П.).

Сергій та Оля на лоні природи. Сергієвим химерам нема кінця-краю... Він міцно цілує Олю.

„Ольго, Ольо, кохана, рідна“. Нарешті вони порозуміються. Та де вам? Сергій заговорив про Яна, про місто і врешті...

І я кажу. Кажу і знаю, що брехня:

А потім же в мене-ж дружина в місті. Мабуть чекає мене.

Ну, для чого це я? Майнула думка.

Отак наш герой свідомо стає інквізитором молодой душі, свідомо займається онанізмом почуття. А во ім'я чого? Чого варто, наприклад, Олі оці прощання навки з своїм коханим, коли вона його цілує так, як може цілувати тільки молода козана. А Сергій?

— „Я чомусь цюмо радію. Як добре, що я вигадав її таке. Ха-ха, значить я одружений і мене в місті чекає дружина? Ха-ха! Нехай їде, нехай! Повірила й тікаєш? Думала „женишок“. Так... нехай...“

Колись писав Бєдіньський у статті „Горе от ума“: „Меркою достоїнства жінчини может быть мужчина, которого она любит“... Це писалося в 1840 році. Нові часи—нові пісні. Оля дійсно жінчина, що може бути людяною громадянсько-корисною й тоді, коли кохав.

Сергій своїм виразом „женишок“ доводить тільки свою обмеженість; адже протягом усього оповідання Оля не виказала ознак лова „женишка“? Безумовно, Сергій не вартий кохання Олі. І якщо мірять Олю міркою Сергія—то прийдеться від цієї думки відмовитися, бо вони між собою так сходяться, як міжнародний метр до нашого „отечественного“ аршина.

Во ім'я ж чого відмовився від кохання Олі та ще й мучив її Сергій? В якій статті про етику таке написано? Так, Сергій, ніби не „статейний“. Чи може автор тут бив на психологізм? Так, він досяг свого тільки з другого боку. Я зовсім не прибічник ідіалі кохання і думаю, не помилюсь, коли скажу, що драма в житті елемент необхідний. Але драма немотивована драматична драма така ж емішня й жалюгідна, як комедія без соціального змісту...

Іще раз про Сергія. Останній. Він добре грав свою роллю до кінця. Як скоїв злочинство, десь там слований, хворий. За ним доглядав Марта. Вона сказала Сергієві: і взяла з нього слово, що той не видасть Яна розшуку. Нічого сказати, вчинок хоч куди! Наприклад! Сергій стріляє Яна. І не попадає. Прощання з Олею.

— „Значить, прощай! Ольга встає і подає мені руку... погляд бабкитних очей чужий і байдужий. Ось у неї ледви помітно ворухнулись губи:

— Скучив... за дружиною?

— У мене ніколи не було дружини... Вибач, я тоді сказав тобі неправду.

Щось нове блиснуло в неї в зіницях і араву-ж погасло.

— Я знаю, тепер кінець...

— Прощай.*

Ну, і після цього ви не скажете, що це артист? Та ще й артист не доброго гатунку. Каже—„вибач“ так легко, як незнайомій павці біля трамваю, наступивши на ногу. Це

після того, як невідомо чому заховав своє почуття і так нечемою повисав з почуттями Олі.

Я того так довго говорив про Сергія, що це головна постать в оповіданні. Від себе він оповідає про події; його почуття—основний мотив у цих подіях, через своє переживання перепускає усі злами.

Ян маніякальний тип заочинця по „штату“. З початку й до кінця. Він як тінь ходить за Олею. Він її покав ширю, дико і роздритований, як червоною ганчіркою бик—її впертою мовчанкою, лізе на всякі перепони Використовує всі можливі моменти. Читає його мусить вбачати ще тоді, як Оля прийшла до Сергія в кімнату. Тоді Ян був під вікном, а як Сергій вертався—Яна давала злість, що той йому перешкодив. Виключення з комсомолу його не вражає. Він кидає зневажливе: „самі ж ви кнури“, переповнений почуттям полового самозадоволення, Марта його кохав ширю, палко, але Ян з приризством пліє на її кохання, він хоче Олі. Хто це Марта? Дівчина—комсомола, все прощає ради кохання Яна. Ви подивіться, як вона пікується з ним уже тоді, коли він одкинув її кохання. А Янові була одна стежка до Бупру. Марта не виказала, весь час ходячи за хворим Яном. І тільки тоді поривав в почуття, коли збиралась їхати в Ровбак.

У Яна є батько. Старий льокай пана. Між батьком і сином завжди суперечки за панське добро, „за таємницю“. Врешті, старий, мов скутий лицар, вночі спускається до „таємниці“. Візита до неї закінчується драмою. Ян забивав батька і бере скарб. Після вбивства він довго не замислюється, а загнаним речі в пивнушці (це місто оповідання сильне). Ян п'яний їде до Ольги. Його пече жага дикої насолоди, і тут знову драма. Ян згвалтував Олю і втік (резольюція осередку, як бачите, не захистила). Ян зовсім зникає після несподіваного пострілу Сергія, без усякої відповідальності. Тут не шаблонне „торжество справедливости“, а просто нікому не потрібне Сергієве кокетування. Яна списано з дійсності, тому в ньому живий і вірний собі, а не мелодраматична лялька.

Де-що за Лавріна, хоч особливої уваги йому надавати не можна.

Це комсомолець, що на фронті кохання „потерпів“. З моменту зустрічі Лавріна з Сергієм—між ними стали якісь малотовариські відношення. Читає зрозуміти Лавріна зможе тільки по діалогі на ст. 31—33. Лаврін зайшов до Сергія.

— „Чорт його знає,—раптом каже він—набридо до мене все до чорта!

— Що саме?

— Та все... хлопці, збори ці що-пожеділка, ти...“

— Як? Чим же це я так тобі...

— Так, і ти, і Ольга, і всі ви“.

Далі розмова про Ольгу.

— Скучно, повторюю. Весна, нічого не поробиш. Роботи в осередку нікісьніють, навіть на збори ходити перестали. Вимагають одно слово, нових методів роботи.

Да-а. Знаємо це, не в методі справа.

— Що?

Не в методі справа, кажу я, а в тому що мало різали в двадцятім році*.

Далі скаржитись на хусточки панчішки, краватки і на все те, що такі „хліви“ комсомольські „ортодоксалисти“ люблять ставити докором.

В його мові—„братішка“, „курдулеп-ка“ взагалі лексика доводить про його моральний стан.

Він не встояв під натиском буднів і покотівся в провалля безпорадності. Через призму власного почуття переломлює дійсність.

Попівна і комсомолец—цей прийом уже старий. На селі в люди, крім поівни, що допоможуть скотитися вниз комсомолеців.

Оце і все оповідання. Олю читач добре бачив з Сергієм укупі також і Марту з Яном.

Треба, однак, визнати, що оповідання чуле й цікаве по сюжету. От тільки сюжет розгортається не на тлі суспільства, а більш-менш ізольовано. За виключенням опису селянської переділки ми суспільства не бачимо. А коли б автор поглибив цей бік та додав би ще побутових нарисів своїх персонажів, то тоді напевне була б уже повість і мабуть не останнього ґатунку. „Сурми“ не сурмлять оптимістично, більше того—сум наводять. Шкода стає й Олі, й Марти і навіть Яна, шкода стає за дійсність нашого села і за те, що Сергій тікає з села. Коли додати чуло-ліричні місця самого оповідача—враження буде повне. От, наприклад, кінець оповідання. На дворі буря зірвала віконницю.

— „Знову десь грюкнула віконниця. Я думаю, що вона зірвалася із петель, іще думаю про те, що завтра я вже буду далеко-далеко в шумному, рідному місті, а тут чорний сад і дощі, і осіняю сумиритимуть у шибки моєї кімнати де не буде вже мене, і мабуть тоді на цей порожній стіл, нюхаючи повітря, з'їде великий сірий пацюк...“

Це дійсне почуття. Не фальсифікат. Не примітив. Правда сама назва оповідання трохи тенденційна. Та про що такі назви говоритимемо в іншому місці.

І. ПІТКОВСЬКИЙ.

М. ІРЧАН. „Проти смерті“.—Оповід. Канада. 1927 р. Ціна в 50 центів, стор. 160.

В цій збірці всього 16 оповідань. Щоб як найстихліше характеризувати цю книжку, треба взяти авторову назву. Іменно стисло і вдало—„Проти Смерті“. Назва абсолютно не випадкова. Це гама всіх тонів з одним мотивом—проти смерті, Ірчан і антирелігійний агітатор, і агітатор антиімлітаризму. Більш того: він пропагандист проти буржуазної культури з усім її змістом та формами. Про це свідчить не двозначний його вступ до всієї збірки.

У вступі „Проти Смерті“ М. Ірчан виступає з діалектичною аналізою процесу історії—від початкових кроків до сучасності. Теза автора: людина та природне оточення.

Взаємини між людиною та природою полягали в повсякчасній праці, в повсякчасній боротьбі з природою, що дало в результаті перемогу над таємницями природи. Людина перетворила енергію потенціальну в енергію кінетичну. Зробила аналіз найнеарозумілиших явищ, та склала синтез з простих елементів, зробивши її корисною для себе. Людина перемогла сині небесні простори й сплила, зробила слухняними простори океанів.

Такі думки подає М. Ірчан, звичайно, в поетичній формі й тоні. А от що не зовсім ув'язується. Автор описує історичний процес із перших і до сучасних кроків людства. Це коли людина стала володарем землі,—а трохи нижче подає думки про зародження класового антагонізму. Таке враження. А по суті—історія всього попереднього людства в історія класової боротьби. Так говорить марксизм. Класова боротьба один із факторів, що рухають культуру і матеріальну і духовну. Та цей фактор самозаперечливий. Користування одиними, чи окремою суспільною верстою, культурними здобутками завдяки діалектичному запереченню переходить у користування всієї людськості. Культура і класова боротьба—система одна. Дуалізм може довести до багатьох непорозумінь.

Автор далі подає антитезу. Перемігши таємниці природи, людина стала звірем у собі. Світ сьогодні сповнений недоречностями. Людина навчає милосерддю—види-мує найтяжчу кару на електричному стільці. Вклоняється перед жіночо—торгуючи її тілом. Взагалі всі форми суспільності мають заперечення. Культура підійшла до витворення отруйних газів—для тих, хто їх вивторив. Але такого становища не може бути. Бої людини з людиною кануть у вічність. Людина буде володіти і собою, і природою. Детермінізм дії перейде в індетермінізм.

Це—коротко характеризуючи вступ до оповідань.

В цій збірці Ірчан подає життя канадських українців та галичан.

Євреї, українці, ескимос—це персонажі автора; всі вони перебувають під Ахилесовою п'ятою горі.

Перше оповідання „Батько“. Сюжет з подій імперіалістичної війни. Єврейська сім'я з повною ідилією жила собі. Працювали. Янкель—батько мав двох хороших дочок, що були віткою старому та його дружині Перлі. Талмуд прикривав свою чадрую сім'ю від усіх життєвих сліз. От і тепер Янкель читав його. А козаки вже не даємо. Та, очевидно, Талмуд не врятував дочок Янкеля. Дочки стали адобиочно козацької похоти. Рабин дає змученому батькові голу надію на егову. Та не таке горе Янкеля. Він проклинає і егову, і рабина. Собака вия, а Янкель здається—егова просить у нього милосердя. Та він не милосердний—смерть дочок витравила віру й милосердя. Так діялося в часи імперіалістичної війни в Галичині.

Протестом проти насильства, проти смерті пройнялась навіть психологія дітей. От оповідання „За кров“ характерне з цього боку. Діти під впливом панського пригноблення змоволяють-я кинути панську дівчину—дитину в кропиву. Легкодущість попереджується мужністю керівника, ватажка дітей. Панночку кидають у ставок, а з нею топиться і один з хлопчаків. З діялогів цих дітей поміж собою не трудно бачити соціальні процеси Галичини, ступінь класової борні та її кульмінаційні точки. Суперечки тут розв'язуються з силою загигали для панів. Бо навіть психика дітей у бажаний мент може бути динамітом.

Не те—вже дорослі юнаки в оповіданні „Змовники“. Ці панам відлучають не з лютістю інтуїтивністю, а цілком усвідомлено—палаять панський палац. Жодного співчуття навіть до служників пана.

„Весна“—знову протиставляється життя і смерть. З цього розділу книжки особливо чуле оповідання—„Молода мати“. Тут дійсне почуття.

Протест проти такого життя, як воно є. Єдиною вітхою молоді дівчини—тепер матери—у житті було кохання з хлопцем, а потім з чоловіком. Вони обов робітнички. Відпочинок після тяжкої праці—дійсне свято. А там зародилось нове життя. Смерть коханого чоловіка лишає молодшу матір з немовлям. Тепер вона його пестить, носить на руках і вигодовує великого грізного месника за передчасну смерть батька.

Другий розділ книжки „Поміж людьми“—це ціла оповідь про життя Канадської України.

Як жити? Це запитання забитого висизком фермера. „Вуджена риба“—доля нащадку індіанського племені. Але ось „Нічліг“. Старенька бабуся, протягом життя та безмірної праці тут у пустому лісі, позбулася сім'ї. Тепер самотня доживає вкупі з коровами у хліві, бо хати не мала ще з початку. Завдяки суспільним усталенням поглядам, вона не має охоти йти до дочок. Щоб не заважати. Такий тепер світ настав!

Особлива трагедія в оповіданні „Утеча“. Лікарня в Америці, хорий чоловік зовсім іншої нації—українець. Його не розуміють, бо тут пануюча мова англійська. Цей слов'янин—трун за життя, за годину він умире, але в-останню оповідає сумну й повну жаху повість про себе—другому слов'янину—українцю. Він релігійно не хоче сповідатись. Краще сповідатись зовсім незнайомому, але з певністю, що його вразують. Страшене його життя—як в „Сон Макара“ давно омите сльозами від гріхів. Під імперіалістичну війну забили жінку, діти самі подушались в печері, що він власними руками викопав, аби захватився, а його захопили й довго возили скрізь, як шпига. І нарешті після довгих мук умирає тут, один із найбільших героїв „нашої культурної епохи“.

Капіталістична доба, крім численних надбудов, має одну дуже цікаву надбудову—моду. Моду, не як корисність для людини форму одягу, а як новий фетиш, за ради

якого продається буржуазною жінкою своє кохання, коли в чоловіка не вистачає коштів—як от в оповіданні „Біла мапа“. Біла мапа—жінка робітничка Джорджа Морфі. Випадково вона запродується його товаришеві Білу. Біл Джорджів про це розповідає, Джордж догадується, врешті зовсім упевняється, запрошує Білу до себе в гості на квартиру. І тут знову винна сучасна культура.

В оповіданні „Надії“—загибель юнацьких, надій. Петрусь і Нелі мали великі надії на життя. Він—великий музикант, вона артистка в кіно. В крайньому разі вчителька. Одна смерть батьків Петруся кидає його на тяжку стежку заробітку. Смерть батьків Нелі теж примушує йти мішки шити. Тепер Петрусь—чоловік, а Нелі—його жінка. Обов чекають нового життя, нової людини.

В „Апостолах“—знову смерть спрацьованого батька. Довгі, тяжкі роки—заганяють його в могилу. Апостоли (релігійна кучка) хотять уговорити висповідатись перед богом. Та даремно!

Комбінація тужливої пісні старої людини з тужливим настроєм і комбінація хрипкої гри грамофонної пластинки—перед смертю,—справляють тяжке враження. Емоціонально і дуже просто. Спогад умираючого про Франка набуває якоїсь таємничості. Особливо несправного протесту проти культурного катування людей набуває М. Ірча в оповіданні „Смерть Асуаре“.

Навмисне автор бере одну із найвідсталіших культурно націй—ескімоса.

Найкривавішим та найбільшим по кількості жертв—акт історії—похід європейського капіталізму у напівдикі та зовсім дикі країни. Ні хрестовий похід, ні переселення народів, ані середньовічна інквізиція не дає остільки диких і жахливих картин. Ось із цього погляду „Смерть Асуаре“—хоч і не нова ідея, зате характерна до поглядів автора зокрема, та до загальної тематики збірки „Проти Смерти“.

Ескімоса судять за вбивство місіонера та його сина. Цей ескімос названий англійської мови, вихрещений у християн, досить коротко й ясно говорить на суді промову. Він тільки месник свого ескімоського народу. Те, що місіонер користувався тілом його сестри, а сльодом і його син—це та частка, яка зривала терпець. І тепер він від імени умираючого, від рештки свого народу, сорка тисяч—передає тяжке прокляття дим цивілізованим катам. За цей кінець—ескімосу електричний сілець.

Оде всі оповідання збірки „Проти Смерти“. Читач не бачить жодної сонячної плями на великому чорному тлі, одначе за непалачивством не віє від збірки.

Перспективність є, ця перспективність—боротьба з усією системою капіталізму проти фізичної й моральної смерті. Мова Ірчанова проста. Форма—коротенькі оповідання, в оповіданнях художня простота, а не простота художності, що носить назву примітиву.

Кілька слів про „Автопортрет“. Гострі думки про футуризм, про власні твори, про

українську літературу — живі і владі. Не варті уваги напади на „зубату критику“. Будьте певні, тов. Ірчан, коли напишете твора, не варто уваги читачів, ні одия критик вас на зуби не візьме.

І. П.

ВАЛЕРИ МАРАКОВ. „На залатим пакосе“. Вершы. Выдання ЦБ „Маладняка“. Менськ 1927 г. Т. 1.500. Стор 70, ціна 65 к.

Останні два роки в літературі білоруській (так само, як і в українській) відзначилися значним зростом продукції. Насамперед, звичайно — кількісним. Велика частина з видань красеного письменства припадає на поезію. І в пропорції між прозою та поезією — у Білорусі, здається, поезія більш переважає, ніж на Україні. Навіть усі відоміші молоді білоруські поети мають по кілька збірок поезій (А. Дудар, А. Александровіч, М. Чарот, У. Дубовка, Я. Пушча).

Та якісний зріст молодішої поезії білоруської (як і української — знову ж) не зовсім встигає за кількісним.

Це, звичайно, цілком нормально: не можна ж за два-три роки сподіватися великих надбань та хоч неординарних великих талантів. На це потрібні десятки літ...

Найбільше обескровлюють, на нашу думку, поезію, це недоробленість, та ще впливовіші, що її вважають за нормальне явище для молодих творців, впливовіші, що часом переходять просто в наслідування, в нудне переспівування кращих російських чи навіть своїх.

І цікавіші для читача в ті поети, що їхня творчість оригінальніша, ті поети, що вносять хоч частку свого в елементи художності. Звичайно, ці поети завжди і схильніші формально (а значить, як поети сильніші — взагалі) і в їхніх творах, у їхніх шуканнях можна скоріше відшукати і думку. Бо треба признатися, що в нас таки дійсно переважає „чиста“ лірика без думки. Або вірші до днів революційних свят, у великій більшості також без думки.

Це все — знову ж таки, в тій же самій мірі стосується до білоруської літератури, що й до української.

Один з тих, що справляють більше враження, що дають хоч небагато голосу свого — є молодий білоруський поет Валери Марак. „На залатим пакосе“ це його друга збірка поезій після „П'ялосткі“ (вийшла 1926 року).

Це перша збірка — „П'ялосткі“ зацікавила великою емоціональністю, чутістю вірша. Глибоко-ліричні такі от вірші: „Зяльоны мясці над ракой“, „І так усе“... „О, мой любі, дружа“...

„На залатим пакосе“, правда, значного кроку — в порівнянні з першою збіркою — не робить. Друга збірка, власне доповнює першу.

І друга збірка виключно лірика... Цікаве явище: молодий поет велику увагу віддає ліриці кохання. Цікаве тому, що в нас на Україні в молодих поетів майже виключно лірика громадського характеру.

І в цьому розкиданому по збірці „циклові“, є окремі хороші поезії. Одна з них починається такими от рядками:

Ніна — песьоня, высеяя Ніна,
Я дальока цилер — выбачай!
Мое грудзі прымо! Надзавіння
Грэюць ласкамі зор на начах.

Ты як казка, як цілая песьня.

Як апошні акорд у жыцці —

Кааі сэрцу в грудях стоне дэсна,

Гэту ціхую радасць насіць.

(„Я прыду“, стр. 21)

Вони насичені справжнім, теплим почуттям молодості життя.

Та трапляються і в цих віршах недоробленість, перебої. Так от, окремі рядки в деяких поезіях — цілком викінчені, дуже насичені емоціонально, але далі автор збивається на декламацію.

Помітно неуважність поета до технічного боку творчості. Часто подибуємо погану риму:

Адзкозды трымога я забірай з сабой
Плач і кривду хлопца з чулаю душой
Мне хочацца любіць, задумацца і
верыць...

Душу з другімі душами з'яліваць.
Хай не адчыняць мне в прыгожым доме
дзверры,—

Дармо! І в полі можна начаваць...

В цих рядках уже відчувається трохи банальність (перші два рядки). Взагалі важко молодому поетові, виспівуючи кохання, не зійти хоч трохи на банальність. Та в Валери Маракі банальність рядків протягом збірки майже не подибуємо. Це також треба вважати за досягнення — і не мало — автора.

В настроях поезій Маракі переважає мажор. Мажор, що в ньому відчувається радість життя, радість творчої роботи. І до його поезій якраз найменше підходить термін супротивників юнацької, комсомольської поезії — „казенний оптимізм“.

Шкодить трохи лише формальний вплив, і вплив досить великий Єсеніна.

В цьому Маракі схожий на другого молодого білоруського поета Алєся Дудара. Ні того, ні другого занепадниками, або веснівцями назвати аж-геть не можна. Але над ними обома тяжить великий формальний вплив Єсеніна. Однакові ритми поезій, чи що б там — це ще орунда. Але в Дудара та Маракі цілі образи в дуже подібні, часом переспіви образів поета „березового ситю“, пересаджені на свій білоруський ґрунт.

От, до прикладу, в В. Маракі:

Нехта стаіць прад зарой на каласнях

Выпішы сэрца разгул... або:

Полюбіў я асенняе раньне...

Та треба відзначити, що в Маракі такі переспіви зустрічаються рідко і навіть рідше, ніж у Дудара.

У Маракі багато подибуємо оригінальних, дуже викінчених і насичених емоціонально образів. Поетові допомагає художнє чуття та велика емоціональність.

І чим більше поезій В. Маракі стають „конкретніші“, ближчі до теми, до змісту, чим більше елементи художності черпаються

чи власне повстають із цієї близької й рідної „конкретности“ (білоруського оточення), тим більше вони одходять од будь якого впливу, тим оригінальніше вони і тим більше впливають на читача.

В цьому звільненні від впливу, чи власне в наближенні тем настроїв до їм властивої форми і полягає зріст, безумовно талановитого, білоруського лірика Валери Маракова.

І. Райд.

КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ, НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

ОЛЕСЬ ДОНЧЕНКО — По губи. Казка. ДВУ. 1927. Стор. 18, ціна 25 коп.

ОЛЕСЬ ДОНЧЕНКО — На пасці. ДВУ. 1927. Стор. 16, ціна 25 коп.

ОЛЕСЬ ДОНЧЕНКО — Півень у вірніці. ДВУ. 1927. Стор. 12, ціна 40 коп.

ВАСИЛЬ ХМЕЛЮК — Осинне сонце. Поезії, Проза. 1928.

АНДРІЙ ГОЛОВКО — Пасинки степу. Повість. „Плужанин“. 1928. Ст. 95, ціна 50 к.

А. КЛОЧЧЯ — Шахтарське. Оповідання. Бібліотека ВУСПП'у. 1928 р. Стор. 86. Ц. 35 к.

ПЛАТОН ГАЛАВАЧ — Дроблязі жицьця. Оповідання. Державне Видавництво Білорусі, Менськ, 1927 р. Стор. 176, ціна 75 коп.

ВАЛЕРИ МАРАКОВ — На залатим пакозе. Вершы. Видання ЦБ „Маладняк“, Менськ, 1927. Стор. 70, ціна 55 коп.

ВАСІЛЬ КАВАЛЬ — Як вясну гукалі. Апяваланыі. Визання ЦБ „Маладняка“, Менськ, 1927. Стор. 76, ціна 35 коп.

КЛЯШТОРНЫ — Кляіновія завеі. Вершы. Видання ЦБ „Маладняка“, Менськ, 1927. Стор. 44, ціна 30 коп.

ЯНКА КУПАЛА — Магіла Льва. Видання ЦБ „Маладняка“, Менськ. 1927. Стор. 44, ціна 25 коп.

КОМСОМОЛЯ — З'ірнік. Видавництво „Чырвоная Зьмена“, Менськ. 1927. Стор. 74, ціна 50 коп.

ТВОРЫ М. БАГДАНОВІЧА — За редакцію І. І. Замойна. Акадэмічна Бібліотека Білоруських Письменників. Видання Інституту Білоруської Культуры. Менськ. 1927. Стор. 504, ціна 2 карб.

„МАЛАДНЯК“ № 9, № 10 — 1927 року. № 1 — 1928. Щомісячний літературно-художній та громадсько-політичний часопис. В-ня „Чырвоная Зьмена“. Менськ. Ціна 60 коп.

„ЗОРЯ“ — літературно-науковий та популярно-громадський ілюстрований журнал № 1 — 1928. Дніпропетровське. Ціна 20 коп.

„СЛАБЬСКИЙ ТЕАТР“ № 1 (23). 1928. „СЛАБОР УКРАЇНИ“ № 11-12, 1927 р. В во „Радянське Село“. Ціна 30 коп.

ЗМІСТ

	Стор
Мик. Крикун.—Донбасу. Вечір. Поезії	3
Знов на шахту	4
Б. Павлівський—Молоте, молоте! Поезії	—
З новим роком, шахти!	5
Мик. Шеремет—В горах. Поезії	—
Олекса Влизько—Ювілейне слово	6
Анатоль Олійник.—В касарні	7
Дм. Чепурний.—* * * Поезії	—
Уладзімер Дубовка.—* О, Білорусь! Далеке ми кохаєм надто	8
Олесь Донченко.—Золотий павучок. Повість	9
А. Павлюк.—Забув. Поезії	35
М. Шульга-Шульженко.—О, мій провесень. Поезії	36
Валери Мараків.—Біле зимове поле. Поезії	—
Дав. Дельвіг.—Водовоз Азик. Оповідання	37
Олексій Кундзіч.—Де-факто. Роман (частина четверта)	49
Петро Радченко.—Мати. Оповідання	70
А. Текучан.—Ще раз про наше сьогодні	81
О. Філіпов.—В боротьбі за молодь	90
Є. Холостенко.—Ювілейна виставка художніх творів	97
Терень Масенко.—Білорусь радянська (подорож до Менську)	100
Ю. Вухналь.—Смерть моя і воскресіння (гумореска)	
Літературно-мистецька хроніка: О. Філіпов.—Проти „хрестового“ походу на юнацький кіно-фільм; Шляхи розвитку української літератури—„К“; За майстерню комсомольської драматургії—А. Леїн; Київ—„Молодняк“ у Вінниці—Д. Ч.; Літературна Білорусь: Менська філія „Маладняка“. Конференція „Маладняка“. За кордоном: Нові літературні течії в Польщі—Цервд Галь; Львівські орлята—Ц. Галь; Про С. Пшибишевського—Ц. Г.; Юнацька преса в Чехословаччині—Володимир-Іван; Синя Блаза в Чехословаччині—Володимир-Іван.	
Бібліографія: Вол. Кузмич. Італійка з Мандженто—Ів. Багмут; О. Донченко. Сурми—І. Пятковський; І. Ірчан. Проти Смерти—І. Пятковський; Валери Мараків. На залатим пакосе—І. Райд.	

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТУ

— на 1928 рік —

на журнал Відділу Преси ЦК КП(б)У та УЦБ і Харків. Бюра СРП

„ЧЕРВОНА ПРЕСА“

„Червона Преса“ висвітлює професійне життя робітників преси.

„Червона Преса“ дає українській пресі ідеологічний провід і технічне керівництво.

„Червона Преса“ містить провідні рецензії на газети й журнали.

„Червона Преса“ повинна бути настільним журналом кожного робітника радянсько-партійної преси.

„Червона Преса“ виходить що-місяця розміром на 4—5 друк. арк.

Передплата на „Червону Пресу“: 1 рік — 7 карб., на 6 міс. — 3 карб. 50 коп., на 3 міс. — 1 карб. 75 коп. на 1 міс. — 60 коп. Окремий номер — 60 к.

Адреса редакції: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64, ЦК КП(б)У, Відділ Преси.

Адреса видавництва: Харків, вул. Вільної Академії, 5, кооперативне вид-во „ПРОЛЕТАРІЙ“.

Передплату приймають: філії вид-ва „ПРОЛЕТАРІЙ“ — Київ, Одеса, Дніпропетровське, Артемівське, Луганське, — всі філії „Вістей ВУЦВК“ та всі поштово-телегр. контори УСРР.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

перший і єдиний журнал української кінематографії

К І Н О

МІСЯЧНИК

Виходить 3-й рік. — ВИДАНЕ: Всеукраїнське Фото-Кіно-Управл.

Журнал КІНО містить багатий матеріал ілюстративний, художній, статейний та хронікальний з радянської та закордонної кінематографії.

На протязі 1928 р. редакція журналу влаштує низку конкурсів і з преміями, як фотоапарат, безплатний річний квиток до всіх кіно-театрів ВУФКУ на Україні, комплекти попередніх річників журналу то-що.

Річні передплатники журналу одержать БЕЗПЛАТНО багато ілюстрований КІНО-АЛЬБОМ ВУФКУ.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік	1 крб. 65 к.
На 6 місяців	„ 85 „
Окреме число	„ 15 „
Комплект журналу КІНО на 1926 р.	3 „ — „
„ „ „ 1927 р.	3 „ 25 „

Передплату можна слати також поштовими марками.

Надсилати передплату на адресу: В-во журналу КІНО, Київ, бульвар Т. Шевченка, № 12, ВЗ ФКУ.

Видавництво Спілки Революц. Письменників
„ЗАХІДНЯ УКРАЇНА“

Спілка революційних письменників „Західня Україна“ випустила низку видань—літературних збірок, збірок, малюнків то-що, присвячених поневоленим землям Західної України

ДОСІ ВИЙШЛО:

М. Коворіс. Дві сили. Нариси. Ілюстрував Я. Струманчук	60 коп.
Ф. Малицький. Холмищина. Поезії	40 коп.
В. Яблуменко. Над Дністром. Ілюстрував у дереві О. Рубан	70 коп.
М. Ірчан. Підземна Галичина. Поема	55 коп.
П. Козлянюк. Хлопські гаразди. Оповідання	—
М. Кічура. На старті. Поезії	—
Д. Загула. Вибір відецьких балад. Передмова О. Бургардта	—
І. Лакіза. На руїнах поводи. Ілюстрований нарис	—
Д. Фальківський. Полісся. Поезії	—
„Західня Україна“. Ілюстрований літературно-мист. та гром.-політ. зшиток (двохмісячник)	70 коп.
„Руку Братам“. Ілюстрований літературно-мист. альбом на допомогу жертвам поводи на Зах. Україні	—
М. Козік. Портрет Ди. Загула	25 коп.
Я. Струманчук. Австрійський польовий суд на Гуцулщині. Мал.	25 коп.

Замовляти можна по всіх книгарнях України.

Адреса редакції „Західня Україна“, Київ, поштова скринька 71.

У В А Г А !

З 1-го БЕРЕЗНЯ Ц. Р. ГАЗЕТУ

„Комсомолець України“

МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ

Разом з літерат.-містецьким щомісячн. журналом

„МОЛОДНЯК“

ЗА ПІЛЬГОВИМИ УМОВАМИ

Для тих, хто передплачує газету разом із журналом, встановлюється пільгову розцінку—на місяць

80 коп.

Передплату приймає: видавництво „КОМУНІСТ“—Харків, Пушкінська вул. № 33, всі філії й представництва Видавництва „Комуніст“ і всі пошт. контори
Видавництво „КОМУНІСТ“.